

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

SOU
1961:64

KUNGL. BIBL.
STATENS
30 DEC 1961
STOCKHOLM

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:64

Finansdepartementet

**LÅNGFRISTIGA KREDITER
TILL MINDRE FÖRETAG**

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1960 ÅRS FÖRETAGSKREDITUTREDNING

Stockholm 1961

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. Jo.
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. Fi.
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. H.
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppförsväsendet. Idun. 230 s. Fi.
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
6. Underrätterna. Idun. 339 s. Ju.
7. Enhetlig ledning av krigsmakten. Beckman. 120 s. Fö.
8. Om läkarbehov och läkartillgång. Idun. 228 s. I.
9. Principer för en ny kommunindelning. Beckman. 248 s. I.
10. Preliminär nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 105 s. Fi.
11. Den allmänna brottsregistreringen. Kihlström. 318 s. Ju.
12. Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. Idun. 50 s. K.
13. Lantbrukets yrkesskolor. Kihlström. 206 s. Jo.
14. Pensionstiftelser I. Marcus. 184 s. Ju.
15. Polisens brottsbekämpande verksamhet. Idun. 251 s. + 2 s. ill. I.
16. Kriminavård i frihet. Idun. 137 s. Ju.
17. Hjälpmedel i skolarbetet. Idun. 244 s. + 12 s. ill. E.
18. Totalförvarets upplysningsverksamhet. Kihlström. 90 s. Fö.
19. Byggnadsindustrins arbetskraft. Idun. 150 s. S.
20. Vissa frågor rörande allmänna val. Idun. 173 s. Ju.
21. Författningsutredningen. V. Organisationer. Beslutsteknik. Valsystem. Idun. 362 s. Ju.
22. Den svenska utvecklingshjälpens administration. Kihlström. 74 s. U.
23. Svensk rafikpolitik. I. Idun. 387 s. K.
24. Svensk rafikpolitik. II. Idun. 163 s. K.
25. Flygbulnr som samhällsproblem. Idun. 200 s. Fö.
26. Reviderad nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 87 s. Fi.
27. Skifferofejfrågan. Norstedt & Söner. 144 s. H.
28. Kungl. teatern. Verksamhet och ekonomi. Marcus. 320 s. E.
29. Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. Idun. 341 s. S.
30. Grundskolan. Hæggeström. 881 s. E.
31. Läroplaner för grundskola och fackskolor. Idun. 381 s. E.
32. Handläggning av bostadslån. Idun. 101 s. S.
33. Redarensarets begränsning. Idun. 101 s. Ju.
34. Huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. Kihlström. 227 s. I.
35. Ändamålsenliga studentbostäder. Idun. 224 s. S.
36. Tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna. Kihlström. 102 s. E.
37. Stämpel- och expeditionsavgifter. Idun. 294 s. Fi.
38. Stöd åt barnaföderskor. Idun. 122 s. S.
39. Lag om allmän försäkring m. m. Idun. 143 s. S.
40. Länsindelningen inom Stockholms- och Göteborgsområdena. Idun. 384 s. + 2 st. utviktionsblad. I.
41. Reviderad giftlagstiftning. Idun. 326 s. I.
42. Mål och medel i stabiliseringspolitiken. Idun. 436 s. Fi.
43. Användningen av August Abrahamsons stiftelse å Nääs. Idun. 93 s. E.
44. Folkbildningsarbete och ungdomsverksamhet. Idun. 233 s. E.
45. Djurplågeri, vetenskapliga djurförsök samt djurskyddsordning. Kihlström. 46 s. Ju.
46. Boxningssportens skadeverkningar. Idun. 104 s. I.
47. Reviderad hyreslag. Idun. 247 s. Ju.
48. Byggnadsstyrelsens organisation. Norstedt & Söner. 124 s. K.
49. Förslag till jordförvärvslag m. m. Idun. 213 s. Jo.
50. Den svenska utvecklingshjälpen. Expertrekrytering och stipendiatmottagning. Kihlström. 79 s. U.
51. Bostadsbyggnadsbehovet. Idun. 53 s. S.
52. Förenklingar i utskänkingslagstiftningen — Ciderfrågan. Idun. 282 s. Fi.
53. Utsökningsrätt. I Partiella reformer. Norstedt & Söner. 163 s. Ju.
54. Ersättning för kommunala förtroendeuppdrag. Idun. 75 s. I.
55. Effektivare arbetsförmedling för tjänstemän. Idun. 236 s. S.
56. Ändrade bestämmelser om ackumulerad inkomst. Idun. 151 s. Fi.
57. Sociallagstiftningen och de s. k. beroende uppdragstagarna. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 228 s. S.
58. Översyn av nykterhetsvården. Idun. 296 s. S.
59. Klubbverksamheten bland ungdomen på landsbygden. Kihlström. 73 s. Jo.
60. Den automatiska databehandlingens teknik. Kihlström. 86 s. Fi.
61. Beräkning av pensionsreserv. Civiltryck. 59 s. Ju.
62. Kostnader för övergång till högertrafik. Idun. 69 s. K.
63. Läkaren i totalförvaret. Kihlström. 324 s. Fö.
64. Långfristiga krediter till mindre företag. Idun. 109 s. Fi.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:64

Finansdepartementet

LÅNGFRISTIGA KREDITER
TILL MINDRE FÖRETAG

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1960 ÅRS FÖRETAGSKREDITUTREDNING

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1961

Innehåll

Skrivelse till chefen för finansdepartementet	5
Sammanfattning	7
Kap. I. Utredningens direktiv och arbetssätt	9
Kap. II. Nuvarande former för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag	12
Kap. III. De mindre och medelstora företagens finansieringsförhållanden och utveckling under senare år	34
Kap. IV. Förslag rörande ett nytt kreditinstitut m. m.	45
Bil. A. Förslag till bolagsordning för ett nytt kreditinstitut samt till ändringar i nuvarande bolagsordning för AB Industrikredit	62
Bil. B. Gällande avtal mellan staten och affärsbankerna om aktieinnehavet i AB Industrikredit	74
Bil. C. PM angående undersökning av finansieringsförhållandena hos ett urval av företag inom olika storleksgrupper	76
Bil. D. PM angående undersökning rörande utvecklingen åren 1949—1958 av sysselsättning m. m. hos ett urval av företag inom olika storleksgrupper	86
Bil. E. PM angående vissa utländska institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag	92

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet

Kungl. Maj:t bemyndigade den 20 maj 1960 chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fyra utredningsmän med uppdrag att verkställa utredning rörande inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade departementschefen den 23 maj 1960 såsom utredningsmän bankdirektören N. P. A. Callans, ordföranden i Uppsala stads drätselkammare, skomakarmästaren E. G. Lundin, verkställande direktören i Bohusläns företagareförening S. G. N. Stenudd samt statssekreteraren H. K. Wickman. Tillika uppdrog departementschefen åt Wickman att såsom ordförande leda utredningsmännens arbete.

Utredningsmännen har antagit benämningen *1960 års företagskreditutredning*.

Till sekreterare åt utredningen förordnades den 31 maj 1960 numera t. f. budgetsekreteraren Å. G. Gustafsson. Vidare förordnades såsom experter åt utredningen den 10 oktober 1960 bankkamreraren E. L. Karlsson och numera extra förste forskningsassistenten L. R. Hansson.

Genom beslut den 30 september 1960 överlämnade Kungl. Maj:t till utredningen en skrift från Svenska sågverksföreningars riksförbund rörande frågan om sågverkens finansiering.

Sedan utredningsarbetet nu slutförts, får utredningen härmed överlämna sitt betänkande, benämnt *Långfristiga krediter till mindre företag*.

Stockholm den 30 november 1961.

Krister Wickman

Arne Callans

Gösta Lundin

S. Stenudd

/ Åke Gustafsson

Sammanfattning

Utredningen har enligt sina direktiv haft att framlägga förslag till en förbättring av de organisatoriska förutsättningarna för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag. Direktiven förutsatte att detta skulle ske genom inrättande av ett på affärsmässig grund verkande kreditinstitut efter huvudsaklig modell av existerande hypoteksinstitut.

Mot bakgrunden av sina direktiv har utredningen i första hand övervägt i vilka avseenden den nuvarande kreditorganisationen inte tillgodoser de mindre och medelstora företagens behov. Efter en redogörelse för några av de vanligare formerna för kreditgivning till sådana företag har utredningen ansett sig kunna konstatera, att kreditväsendet är organisatoriskt förhållandevis väl utbyggt när det gäller reellt långfristiga lån mot botteninteckning, medan möjligheterna till långfristiga krediter mot annan säkerhet än botteninteckning är mera begränsade. Utredningen har även som underlag för sitt arbete låtit utföra vissa statistiska undersökningar rörande de mindre företagens utveckling under senare år och deras faktiska finansieringsförhållanden. Utredningens slutsats är, att de institutionella betingelserna för de mindre företagens upplåning bör förbättras och att detta bör ske genom ett nytt kreditinstitut för sekundärkrediter.

Det nya institutet föreslås skola organiseras som aktiebolag och få benämningen AB Företagskredit. Institutets verksamhet skall helt allmänt avse finansiering av mindre och medelstora näringsföretag. Några regler härutöver för ändamålen med lånen har inte ansetts böra uppställas liksom inte heller några krav på de låntagande företagens branschtillhörighet. Då institutet kommer att ägna sig åt långfristig, bunden kreditgivning måste frågan om säkerheterna för lånen bli av stor betydelse. Utredningen har här utgått från att säkerheten skall vara betryggande, men några detaljerade regler angående säkerhetens art har inte ansetts böra uppställas. Institutet föreslås i de enskilda fallen få efter eget bedömande taga ställning till vilka säkerheter som kan anses godtagbara. Det förutsättes att säkerheten skall ställas antingen i fast eller lös egendom eller också i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Löptiden för lånen föreslås få uppgå till högst 20 år.

Utredningen räknar med att det nya institutet i likhet med vad som är fallet med AB Industrikredit skall ägas gemensamt av staten och affärs-

bankerna, inkl. Sparbankernas bank AB och Jordbrukets bank. Bolaget föreslås bli organisatoriskt anknutet till AB Industrikredit.

Aktiekapitalet föreslås bli 4 milj. kr. Förutom detta aktiekapital skall som särskild säkerhet för bolagets egen upplåning finnas en garantifond å 12 milj. kr. Den sammanlagda utlåningsmöjligheten för bolaget beräknas vid nyss angivna aktiekapital och garantifond komma att uppgå till 100 milj. kr.

AB Industrikredits långivning föreslås efter tillkomsten av det nya institutet helt skola inriktas på bottenkrediter. Den övre gränsen för denna bottenlångivning anses därvid böra höjas. Bolagets legala utlåningsmöjlighet föreslås i samband härmed vidgad med 76 milj. kr. till inemot 400 milj. kr. Utredningen föreslår i detta sammanhang även att den nedre gräns på 150 000 kr. som förutsattes för lån från AB Industrikredit slopas.

Utredningen har även berört företagareföreningarnas låneverksamhet. Några konkreta förslag har härvid inte framlagts, men utredningen har pekat på vissa åtgärder, som skulle skapa ökade möjligheter för företagareföreningarna att tillgodose de mindre företagens kreditbehov.

KAPITEL I

Utredningens direktiv och arbetsätt

De för 1960 års företagskreditutredning gällande direktiven återfinns i anförande av chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet den 20 maj 1960. Departementschefen anförde därvid följande.

Frågan om kreditförsörjningen för de små och medelstora näringsföretagen har under senare år tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Den förtgående rationaliseringen av vårt näringsliv ställer stora anspråk på dess kapitalförsörjning. Den faktiska utvecklingen, som bl. a. inneburit att industrins investeringar innevarande år synes komma att ligga drygt 30 procent över nivån för enbart tre år sedan, är ett praktiskt bevis för att finansieringsproblemen kunnat lösas relativt tillfredsställande så länge näringslivet betraktas som en helhet. Detta utesluter dock inte att det inom vissa sektorer kan föreligga kännbara finansieringssvårigheter.

Det synes sannolikt att sådana svårigheter i första hand gör sig gällande för de mindre företagen; dessa företags självfinansieringsförmåga är i allmänhet mindre och deras möjligheter till upplåning på den reguljära kreditmarknaden är av institutionella skäl likaledes mindre. Av dessa anledningar har staten också sedan lång tid medverkat i kreditgivningen till dessa företag. För hantverkets och småindustrins del har detta skett genom direkt långgivning från olika utlåningsfonder, genom lån till företagareföreningar och genom statliga lånegarantier. Årets riksdag har fattat beslut om samordning och effektivisering av dessa stödformer i enlighet med vad som föreslagits av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (X ht, p. 50). Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 102 framlagt förslag om ändrad organisation av Aktiebolaget Industri kredit, vilken ger detta institut ökade resurser.

Trots här nämnda åtgärder torde för den mindre företagsamheten alltjämt kvarstå legitima finansieringsbehov som inte blir tillgodosedda. Med tanke på den skärpta importkonkurrens å ena sidan och de ökade exportmöjligheter å den andra som för den mindre industrins del följer av sjustatsmarknadens tillkomst, framstår det som önskvärt att ytterligare främja särskilt den långfristiga kreditgivningen till de mindre företagen.

En betydande vidgning av den svenska obligationsmarknaden har ägt rum under innevarande år och beloppet emitterade långa obligationer är väsentligt högre än under tidigare år. Denna utveckling har även kommit näringslivet tillgodo, som nu ånyo fått tillgång till långfristig obligationsupplåning. Denna upplåningsform är emellertid av naturliga skäl förbehållen större företag; för att även mindre företag skall bli i stånd att effektivt utnyttja denna lånemarknad förutsätter detta tillgång till ett institut, som för de mindre företagens räkning kan uppträda som låntagare på obligationsmarknaden.

I detta sammanhang vill jag erinra om betydelsen av fondbildningen inom den allmänna tilläggs pensioneringen (ATP). Denna fondbildning är en av de fak-

torer som bidragit till att öka efterfrågan på långa obligationer och därmed skapa en bättre fungerande kapitalmarknad. Till en inte obetydlig del härrör denna fondbildning från arbetsgivaravgifter från mindre företag liksom från företagens egenavgifter. Det framstår som rimligt, att denna fondbildning skall bidra till att underlätta även dessa företags kreditförsörjning. En väg som därvid naturligen bör prövas är — såsom bl. a. 1957 års pensionskommitté framhöll — att kapitalmarknadens institutionella ram utbygges med nya hypoteksinstitut.

Vad jag här anfört visar att det nu finns skäl att utreda frågan om inrättande av ett kreditinstitut efter huvudsaklig modell av gällande hypoteksinstitut med uppgift att utlämna långfristiga lån till mindre och medelstora företag. Ett sådant institut skulle täcka det kreditbehov som på grund av kredittidens längd inte kan tillgodoses av affärsbankerna och som till följd av brist på belåningsbara säkerheter inte heller kan mötas av Aktiebolaget Industri kredit eller i annan, nu förefintlig ordning.

Jag finner det uppenbart, att det ifrågasatta institutets utlåning bör ske efter en strikt affärsmässig prövning av de framlagda projektens förväntade lönsamhet. Det får ankomma på utredningen att närmare pröva i vilka former denna kreditbedömning lämpligen bör äga rum. Det förefaller redan av kostnadsskäl inte rimligt att för det nya institutets räkning bygga upp en särskild, lokalt förgrenad organisation för prövning av kreditvärdighet. Det synes rationellare att institutet i stället anknyter till något eller några av redan existerande organ, även om det för dagen icke låter sig bedömas i vilka former en sådan anknytning lämpligast bör ske.

Finansieringen av institutets verksamhet synes böra ske huvudsakligen genom obligationsupplåning. Det bör ingå i utredningens uppdrag att utreda och framlägga förslag till sådana former för denna upplåning och för statens medverkan vid dess genomförande, som kan vara ägnade att främja och förbilliga institutets finansiering. Härvid kan övervägas exempelvis viss garanti för institutets upplåning eller av staten tillskjuten grundfond som stöd för verksamhetens bedrivande. Skillnaden mellan institutets finansieringskostnader och de marknadsmässiga utlåningsräntor som institutet bör tillämpa, skapar en marginal för att utöver administrationskostnaderna täcka de förluster som kan komma att uppstå vid en utlåning av ifrågavarande slag. Denna måste nämligen med nödvändighet innebära vissa risker, om syftet med utlåningsverksamheten skall uppnås.

Det bör vidare ankomma på utredningen att avgiva förslag rörande institutets organisation och de närmare formerna för dess verksamhet.

För att erhålla underlag för sitt arbete har utredningen utöver sammanställning av redan förefintlig statistik låtit utföra två särskilda undersökningar. Dessa omfattar *dels* en bearbetning av vissa uppgifter från kommerskollegii industristatistik för att belysa utvecklingen av industriföretag inom olika storleksgrupper, *dels* en urvalsundersökning rörande finansieringsförhållandena hos ett antal företag inom olika storleksgrupper. Vid genomförandet av den sistnämnda undersökningen har värdefull medverkan lämnats av Sveriges hantverks- och industriorganisation samt av Svensk industriförening. För resultaten av undersökningarna redogöres i kapitel III samt i bilagorna C och D. Därjämte har utredningen införskaffat vissa uppgifter rörande kreditgivningen till mindre och medelstora företag i ett antal andra länder. En översikt härav lämnas i bilaga E.

Till komplettering av detta i huvudsak statistiska material har utredningen vidare inhämtat upplysningar om de mindre och medelstora företagens kreditproblem genom överläggningar med dels företrädare för affärsbanker, sparbanker, vissa kreditinstitut på jordbrukets område, AB Industrikredit samt kommerskollegium, dels organisationer inom hantverk, industri och handel, dels ock ett antal enskilda företagare.

KAPITEL II

Nuvarande former för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag

Inledning

Den mera långfristiga kreditgivningen till mindre och medelstora företag sker i skiftande former. I det följande kommer en redogörelse att lämnas för några vanligare former av dylik kreditgivning. Huvudvikten läggs vid de särskilda regler och villkor som gäller för långivningen. Därjämte kommer att siffermässigt söka belysas omfattningen av de olika låneformerna. Redogörelsen kommer främst att ägnas sådana krediter som är såväl formellt som reellt långfristiga. Det bör emellertid redan här understrykas, att en betydande del av den formellt kortfristiga kreditgivningen i realiteten är långfristig. Lånen kan sålunda formellt gälla på viss kortare tid, men planen för avbetalningen av lånen vara uppställd på sådant sätt, att amorteringen beräknas ske under betydligt längre tid. Det är alltså mellan kreditgivaren och låntagaren utsagt eller underförstått, att lånet efter den formella lånetidens utgång skall omsättas.

Med den nu angivna utgångspunkten kommer först att beröras affärsbankernas och sparbänkernas möjligheter att lämna långtidsbundna lån. Därefter behandlas företagareföreningarnas låneverksamhet samt den statliga industrigarantilångivningen och utlåningen från det av staten och affärsbankerna gemensamt ägda AB Industrikredit. Vidare kommer en redogörelse att lämnas för vissa kreditinstitut eller kreditformer, som har anknytning till särskilda näringsgrenar eller eljest är av mera speciell art. I detta sammanhang torde det även vara lämpligt att något beröra möjligheterna till återlån av erlagda avgifter till den allmänna tilläggspensioneringen (ATP).

Långfristiga affärsbankslån

Affärsbankernas utlåning är i princip kortfristig. Lånen skall således som regel vara ställda på återbetalning inom 6 månader eller kunna uppsägas till återbetalning inom nämnda tid. I realiteten är emellertid en betydande del av affärsbanksutlåningen mera långfristig, genom att lånen successivt förlänges eller uppsägningsrätten inte utnyttjas.

Från det nyss angivna principkravet på kortfristighet finns emellertid undantag. Bland annat kan affärsbankerna i viss utsträckning lämna krediter på längre löptid än 6 månader utan förbehåll av uppsägning inom denna tid, s. k. tidsbundna lån. Bestämmelserna härom återfinns i 57 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse. Där i stadgas, att bankbolag i enlighet med närmare bestämmelser i bolagsordningen må utlämna lån mot skuldebrev med längre löptid än 6 månader till ett sammanlagt belopp av högst 20 procent av bolagets eget kapital. Beträffande lån, för vilkas fulla gäldande staten är ansvarig, får nämnda belopp dock överskridas med sammanlagt högst 5 procent av bolagets eget kapital. De ifrågavarande lånen får, i de fall staten inte är ansvarig för lånets fulla gäldande, inte ställas på längre återbetalningstid än 10 år och inte heller uppgå till högre belopp i varje särskilt fall än 150 000 kr. I lagen stadgas vidare årlig amorteringsskyldighet för sådana borgenslån, för vilka inte staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig.

Den nu ifrågavarande möjligheten för affärsbankerna att lämna mera långfristiga krediter tillkom med ikraftträdandet av den nu gällande banklagen den 1 januari 1956. Syftet med bestämmelsen var närmast att skapa ökade möjligheter för småföretagare att erhålla bundna lån. Av förarbetena till banklagstiftningen framgår nämligen, att man tänkte sig denna upplåningsform främst för sådana företag som var alltför små för att kunna anlita obligationsmarknaden och som inte heller kunde erhålla tidsbundna lån genom andra kreditinstitut såsom AB Industrikredit eller försäkringsbolagen.

För affärsbankernas tidsbundna lån gäller eljest vanliga regler för affärsbankslån, t. ex. med avseende på ränta och säkerheter. Som regel skall sålunda säkerhet, som banken anser betryggande, vara ställd antingen i fast eller lös egendom eller också i fordringsrätt jämväl mot annan än den åt vilken krediten beviljas. Det kan dock i detta sammanhang anmärkas, att bankbolag i viss utsträckning har formell möjlighet att lämna kredit utan särskild säkerhet till ett belopp av i varje särskilt fall högst 75 000 kr. till småföretagare. Denna möjlighet torde dock inte vara avsedd att tillämpas i kombination med bundna lån.

Den nu nämnda möjligheten för affärsbankerna att lämna tidsbundna lån har hittills endast kommit till användning i begränsad utsträckning och därvid huvudsakligen för lån med statlig garanti. Omfattningen av affärsbankernas bundna lån den 31 december 1960 framgår av följande sammanställning.

	Antal lån	Sammanlagt lånebelopp milj. kr.
Statsgaranterade lån	12 723	132,8
Övriga lån	1 451	7,1
Summa	14 174	139,9

Av det sammanlagda beloppet bundna lån vid utgången av år 1960 utgjordes sålunda 95 procent av statsgaranterade lån. Härei ingick studielån med ca 89 milj. kr., industrigarantilån med ca 40 milj. kr. och jordbrukslån med ca 4 milj. kr. I gruppen övriga lån ingick två äldre lån om tillsammans ca 2,8 milj. kr., vilka tillkommit av speciella skäl. Det återstående beloppet, ca 4,3 milj. kr., utgjordes av 1 449 avbetalningslån och speciallån (saneringslån). Detta belopp synes dock till huvudsaklig del ha utgjorts av andra lån än företagskrediter. De bundna affärsbankslånen till företag — bortsett från industrigarantilånen — synes således i varje fall hittills inte ha fått någon nämnvärd omfattning.

Långfristiga sparbankslån

Sparbankerna har sedan lång tid haft möjlighet att lämna tidsbundna lån. Bestämmelserna härom återfinns i 29 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker. Däri stadgas, att sparbank, där summan av insättarnas behållning på sparbanksräkning och sparbankens fonder uppgår till minst 5 milj. kr., må på vissa närmare angivna villkor mot inteckning i fastighet eller tomträtt inom verksamhetsområdet utlämna lån på längre tid än 6 månader och utan att uppsägning inom sådan tid föreskrives. Liksom för motsvarande affärsbankslån är den längsta medgivna löptiden för sådana lån 10 år. Någon individuell storleksbegränsning som för affärsbankslånen gäller däremot inte för sparbankernas del. Totalt får sådana lån dock utlämnas högst till ett sammanlagt belopp motsvarande 30 procent av summan av insättarnas behållning å sparbanksräkning och sparbankens fonder. I fråga om säkerheten föreskrives, att denna skall vara ställd i jordbruksfastighet eller sådan bostads- eller affärsfastighet, som är belägen inom område för vilket stadsplan eller byggnadsplan är fastställd. Inteckningen skall vidare ligga inom 60 procent av fastighetens taxeringsvärde och det av sparbanken uppskattade värdet.

Sparbankslån torde endast i begränsad utsträckning komma i fråga som tidsbundna lån för mindre företag, bl. a. med hänsyn till att säkerheten måste utgöras av inteckning i jordbruks-, bostads- eller affärsfastighet, medan däremot inteckning i industrifastighet inte kan utnyttjas.

Lån genom företagareföreningar (hantverks- och industrilån)

De första företagareföreningarna började sin verksamhet år 1938. Bakgrunden var det minskade företagsbeståndet under 1930-talet samt den arbetslöshet som uppstått inom exportindustrien. Föreningarna skulle i första hand verka för en utveckling av hantverket och småindustrien inom sina verksamhetsområden. Numera finns företagareföreningar inom samtliga län. Deras uppgifter avser såväl upplysnings- och rådgivningsverksamhet som

låneverksamhet. I det följande skall dock endast låneverksamheten behandlas.

Alltsedan sin tillkomst har företagareföreningarna i huvudsak erhållit medel för sin utlåningsverksamhet från staten. Utöver den långivning som sålunda skett av statsmedel till hantverk och småindustri via företagareföreningarna har staten även lämnat direkta lån ur olika centralt administrerade lånefonder. Efter beslut av 1960 års riksdag¹ har en samordning av denna kreditstödande verksamhet skett. Ett flertal mindre lånefonder sammanfördes därvid till en lånefond, benämnd statens hantverks- och industrilånefond. Från denna fond ställes medel till förfogande för företagareföreningarna och, såvitt avser Stockholms stad, kommerskollegium för utlämnande av hantverks- och industrilån. Vissa företagareföreningar disponerar även medel som ställts till förfogande av landsting, kommuner m. fl. för utlåning.

Bestämmelserna om hantverks- och industrilån återfinns i kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri. Syftet med långivningen anges vara att främja hemslöjd, hantverk och småindustri samt därmed jämförlig verksamhet. Om särskilda skäl föreligger kan lån dock även lämnas i fråga om annan industriell verksamhet samt i fråga om anläggningsverksamhet och verksamhet hänförlig till jordbrukets binärningar. De låntagare som kommer i fråga är sålunda i första hand utövare av hemslöjd, hantverk och småindustri. Någon klar gräns har dock inte dragits i fråga om företagens storlek. De organ som handhar låneverksamheten får därför från fall till fall bedöma, om ett företag har sådan storlek att det kan komma i fråga för lånestöd eller inte. Kreditstöd bör också, enligt vad som uttalats av föredragande departementschefen vid inrättandet av hantverks- och industrilånefonden, kunna lämnas exempelvis i sådana fall som är angelägna ur sysselsättnings- och lokaliseringssynpunkt, även om företaget inte är att hänföra till småindustri. Detsamma anges även böra gälla i fall då kreditstöd till en större industri medför gynnsamma verkningar även för mindre industri- och hantverksföretag genom att dessa är underleverantörer till den större industrien. Vidare har förutsatts, att låneändamål, som tidigare tillgodosetts från någon av de fonder som uppgått i hantverks- och industrilånefonden, skall kunna tillgodoses även om det gäller medelstor och större industri. I fråga om företagens art bör även nämnas, att såsom tidigare berörts anläggningsföretag kan erhålla lån. Företag inom den egentliga byggnadsproduktionen, vilka kan erhålla kreditstöd i annan form, har dock ansetts i princip böra undantagas från den nu ifrågavarande långivningen. Bland företag som bör kunna erhålla lån och som är hänförliga till jordbrukets binärningar har bland annat nämnts företag inom livsmedelsindustrien, företag inom fjäderfä- och pälsdjursaveln samt företag som bedriver plantodling. En viss

¹ Prop. 1960:1 (bil. 12); SU 10; Rskr 10.

försiktighet har dock ansetts böra iakttagas, då det härvidlag inte gäller verksamhetsgrenar som i allmänhet omfattas av kreditstödet. Företag inom distributionsledet, såsom detaljhandeln, är dock undantagna från möjligheterna att få hantverks- och industrilån.

Den gällande författningen rörande lånen har även angett vilka kreditändamål som lånen avser att tillgodose. I första hand nämns därvid nybyggnad, tillbyggnad, ombyggnad eller inredning av lokaler eller anläggningar, som är nödvändiga för verksamheten, och vidare anskaffning av maskiner, arbetsredskap eller verktyg. Om särskilda skäl föreligger, kan lån även medges för anskaffning av omsättningstillgångar. Undantagsvis bör lån även kunna lämnas för att möjliggöra tillkomsten av kollektiva verkstadsanläggningar.

Hantverks- och industrilån beviljas av den företagareförening inom vars verksamhetsområde lånesökanden driver eller avser att driva rörelse. När det gäller företag inom Stockholms stad är dock kommerskollegium långivare. I fråga om lånebeloppen föreskrives, att företagareförening får bevilja en och samma låntagare lån med sammanlagt högst 50 000 kr., eller, om det gäller anskaffning av maskiner, högst 75 000 kr. Om särskilda förhållanden skulle föranleda därtill, kan föreningen dock efter medgivande av kommerskollegium bevilja lån med högre belopp.

Räntan på lånen från företagareföreningarna utgår efter en rörlig räntefot, som anpassas efter den för industrigarantilån i allmänhet tillämpade räntesatsen. Amortering av lånen skall ske efter en fastställd plan, och amorteringstiden får uppgå till högst 10 år. Om särskilda skäl föreligger kan dock kommerskollegium medge längre återbetalningstid, högst 20 år, samt anstånd med avbetalningarna under viss tid, högst 3 år.

Föreskrifterna om säkerhet för lånen är allmänt hållna. Kungörelsen stadgar således endast, att låntagaren skall ställa den säkerhet som med hänsyn till hans ekonomiska ställning och behov av rimlig ekonomisk rörelsefrihet samt till omständigheterna i övrigt kan påfordras. Kreditstöd kan endast om synnerliga skäl föreligger beviljas, om sökanden har sådan säkerhet att han bör kunna erhålla lån av enskild kreditinrättning enligt vedertagna bankmässiga grunder. Vid prövningen av låneansökan skall dock beaktas bland annat företagsledarens yrkesmässiga egenskaper och personliga förutsättningar i övrigt samt i vilken utsträckning eget kapital insatts i rörelsen. Vid bedömningen av låneärendena skall även särskild hänsyn tagas till sysselsättnings- och lokaliseringssynpunkter. Som säkerheter för lånen förekommer exempelvis förlagsinteckningar, borgen och fastighetsinteckningar. Vid maskinanskaffning förekommer även att företagareföreningen inköper maskinerna och sedan försäljer desamma till lånesökanden genom avbetalningskontrakt och med äganderättsförbehåll.

Medel för sin utlåningsverksamhet erhåller företagareföreningarna genom att lån ställes till förfogande ur statens hantverks- och industrilåne-

Tabell 1. Företagareföreningarnas låneverksamhet

Företagareförening i län	Erh. statl. lånemedel fr. o. m. år	Beviljade och lyftade låne- medel den 31/12 1960 ¹	Totalt beviljade lån t. o. m. den 31/12 1960 ²		Utestående lån den 31/12 1960	
			Antal	Belopp	Antal	Belopp
Stockholms.....	1954	2 667 500	211	3 530 700	151	1 866 813
Uppsala.....	1957	1 700 000	109	1 862 800	92	1 389 493
Södermanlands.....	1954	2 042 500	156	3 536 744	113	1 932 506
Östergötlands.....	1956	2 200 000	199	3 970 000	131	1 889 914
Jönköpings.....	1957	2 400 000	132	3 316 000	110	1 788 609
Kronobergs.....	1954	2 877 500	257	4 890 543	177	2 685 535
Kalmar.....	1954	2 945 500	245	4 237 500	206	2 424 686
Gotlands.....	1947	³ 2 985 348	318	5 350 885	159	1 918 424
Blekinge.....	1950	3 123 375	269	5 568 670	178	3 011 271
Kristianstads.....	1956	2 275 000	191	4 111 650	140	2 272 964
Malmöhus.....	1957	1 650 000	99	2 567 500	80	1 636 532
Hallands.....	1954	1 942 500	263	3 440 751	204	2 082 963
Göteborgs o. Bohus	1939	3 430 500	484	7 472 318	155	2 402 019
Älvsborgs.....	1956	1 725 000	129	2 614 000	94	1 357 017
Skaraborgs.....	1955	2 697 500	159	3 378 197	133	2 377 152
Värmlands.....	1941	2 616 850	512	6 520 800	198	2 127 397
Örebro.....	1955	1 802 500	141	2 465 583	110	1 513 643
Västmanlands.....	1957	1 450 000	76	1 918 500	49	961 225
Kopparbergs.....	1956	2 425 000	163	3 310 200	118	2 057 405
Gävleborgs.....	1941	3 023 500	608	8 106 545	254	2 977 525
Västernorrlands....	1938	3 647 895	654	9 500 335	231	3 219 183
Jämtlands.....	1939	4 606 100	882	10 944 556	323	4 608 178
Västerbottens.....	1939	7 705 500	1 637	17 367 000	551	7 349 782
Norrbottnens.....	1938	7 842 750	668	13 678 956	353	6 938 161
Summa		⁴ 71 782 318	8 562	⁵ 133 660 733	4 310	62 788 397

¹ Härtill kommer beviljade men den 31/12 1960 inte lyftade lånemedel.

² För vissa föreningar redovisas totala antalet beviljade lån, medan för några föreningar siffrorna endast avser beviljade och utlämnade lån.

³ Ett belopp av 239 777 kr. har återbetalats till staten.

⁴ Härav icke statliga medel 4 380 000 kr.

⁵ Härav beviljat av icke statliga medel 4 836 800 kr.

Tabell 2. Av företagareföreningarna beviljade lån åren 1951—1960

År	Antal lån			Sammanlagt lånebelopp		
	Av statliga lånemedel	Av övriga lånemedel	Totalt	Av statliga lånemedel, kr.	Av övriga lånemedel, kr.	Totalt, kr.
1951	239	7	246	3 275 734	75 000	3 350 734
1952	240	8	248	4 136 453	82 000	4 218 453
1953	247	5	252	3 820 522	92 400	3 912 922
1954	367	20	387	4 971 160	303 000	5 274 160
1955	423	39	462	5 899 811	598 700	6 498 511
1956	482	41	523	6 816 316	475 300	7 291 616
1957	1 185	38	1 223	24 036 373	956 500	24 992 873
1958	893	27	920	17 586 631	821 300	18 407 931
1959	790	28	818	16 108 813	650 500	16 759 313
1960	1 082	16	1 098	25 059 327	607 000	25 666 327
Summa	5 948	229	6 177	111 711 140	4 661 700	116 372 840

Tabell 3. Av företagareföreningarna beviljade lån år 1960, med fördelning på företagens storlek

Företagsstorlek	Antal lån		Sammanlagt lånebelopp	
	Antal	%	Kr.	%
Företag med mindre än 5 anställda	490	45	7 709 511	30
Företag med 5—10 anställda	332	30	8 301 250	32
Företag med 11—25 anställda	217	20	7 421 823	29
Företag med 26—50 anställda	46	4	1 746 743	7
Företag med mer än 50 anställda	13	1	487 000	2
Summa	1 098	100	25 666 327	100

fond. För dessa lån erlägger föreningarna ränta enligt den för utlåning från statens utlåningsfonder gällande s. k. normalräntan, vilken för närvarande utgör 4,75 procent. Kapitaltillgångarna i fonden uppgick den 1 juli 1961 till 100,4 milj. kr. Av detta belopp hade 77,0 milj. kr. disponerats för utlåning till företagareföreningarna och 0,5 milj. kr. ställts till förfogande för kommerskollegium för utlåning i Stockholms stad. Vidare utestod 9,9 milj. kr. i lån från vissa äldre lånefonder, vilka numera ingår i hantverks- och industrilånefonden. De å riksstaten anvisade medlen till företagareföreningarnas låneverksamhet har under budgetåren 1956/57—1961/62 utgjort resp. 3, 4, 5, 6, 4 och 10 milj. kr. Dessutom anvisades budgetåret 1956/57 å tilläggsstat 30 milj. kr. för att bereda hantverks- och småindustriföretagen viss lättnad i de svårigheter, som de fått vidkännas på grund av dåvarande åtstramning på kreditmarknaden.

Utöver de medel som företagareföreningarna erhållit ur den statliga lånefonden disponerar de, som förut nämnts, i vissa fall även medel som ställts till förfogande av landsting, kommuner eller på annat sätt. Det sammanlagda beloppet av sådana medel hos föreningarna uppgick den 31 december 1960 till ca 4,4 milj. kr.

Omfattningen av företagareföreningarnas låneverksamhet framgår av *tabellerna 1—3*. Av tabelluppgifterna framgår, att företagareföreningarna totalt beviljat lån till ett sammanlagt belopp av ca 134 milj. kr. Av detta belopp hänför sig inte mindre än ca 116 milj. kr. till den senaste tioårsperioden. Särskilt markant är låneverksamhetens ökning från år 1957. Detta sammanhänger dels med att flera nya föreningar tillkom vid denna tidpunkt och dels med den tidigare nämnda ökningen av medelsanvisningen till låneverksamheten under budgetåret 1956/57. Föreningarnas lån-givning är speciellt inriktad på de minsta företagen. Av de under år 1960 beviljade lånen (tabell 3) hänförde sig sålunda inte mindre än 95 procent av antalet lån och 91 procent av den totala lånesumman till företag med högst 25 anställda. Nära hälften av antalet beviljade lån och närmare en tredjedel av lånesumman avsåg företag med mindre än 5 anställda.

Tabell 4. Förluster vid företagareföreningarnas utlåning

	Avskrivningar verkställda t. o. m. den 31/12 1960				Fordringar den 31/12 1960, vilka beräknas kom- ma att innebära förlust				Totalt beräknade förluster			
	Antal lån		Belopp		Antal lån		Belopp		Antal lån		Belopp	
	Antal	% ¹	Kr.	% ¹	Antal	% ¹	Kr.	% ¹	Antal	% ¹	Kr.	% ¹
Förluster å lån beviljade:												
a) t. o. m. den 31 dec. 1960 ..	176	2,0	2 509 927	1,9	87	1,0	913 937	0,7	263	3,0	3 423 864	2,6
d:o exkl. Norrbottnens län.....	122	1,5	1 248 339	1,0	68	0,9	563 937	0,5	190	2,4	1 812 276	1,5
b) åren 1951— 1952.....	21	4,2	154 137	2,0	5	1,0	159 310	2,1	26	5,2	313 447	4,1
d:o exkl. Norrbottnens län.....	9	2,2	38 425	0,7	2	0,5	28 546	0,5	11	2,7	66 971	1,2
c) åren 1956— 1957.....	25	1,4	297 609	0,9	4	0,2	75 281	0,2	29	1,6	372 890	1,1
d:o exkl. Norrbottnens län.....	18	1,1	162 561	0,5	3	0,2	20 281	0,1	21	1,3	182 842	0,6

¹ Procentuppgifterna anger förlustlårens andel av det totala antalet beviljade lån resp. förlusternas andel av det totalt beviljade lånebeloppet motsvarande tid.

Förlusterna på företagareföreningarnas långivning har varit ganska begränsade (tabell 4). Enligt uppgift från föreningarna kan förlusterna per den 31 december 1960 beräknas till totalt 3,4 milj. kr. eller 2,6 procent av det sammanlagt beviljade lånebeloppet. Av förlusterna hänför sig 1,6 milj. kr. till Norrbottens län. Med hänsyn till den ökade långivningen under senare år, för vilken förlusterna ännu inte i större utsträckning framträtt, ger den förut nämnda procentsiffran för förlusterna dock inte en helt rättvisande bild av förlustriskerna. I tabell 4 har därför särskilt angetts de förluster som hänför sig till lån beviljade under två bestämda år, nämligen åren 1951 och 1952. På dessa lån, för vilka förlusterna nu bör kunna bedömas med större grad av säkerhet, har förlusterna uppgått till 4,1 procent. För jämförelse har även medtagits hittills uppkomna förluster på lån, som beviljats åren 1956 och 1957. Sistnämnda år hade föreningar tillkommit i samtliga län.

Beträffande företagareföreningarnas organisation må nämnas, att dessa utgör ekonomiska föreningar. I flertalet föreningar är vederbörande landshövding ordförande i styrelsen. Till föreningarnas administration utgår särskilda bidrag av statsmedel. Likaledes utgår subventioner av statsmedel för att täcka förluster i föreningarnas långivning. För budgetåret 1961/62 utgör nu nämnda bidrag och subventioner 0,8 resp. 0,3 milj. kr. Tillsyn över föreningarnas verksamhet utövas av kommerskollegium.

Industrigarantilån

Det statliga kreditstödet till hantverk och småindustri i form av lånegaranti tillkom efter beslut av 1954 års riksdag.¹ Garantigivningen trädde i kraft från och med den 1 juli 1954. Verksamheten skulle handhas av företagareföreningarna i de län där sådana föreningar då fanns samt i övrigt av riksbankens avdelningskontor. I samband med att bestämmelserna om hantverks- och industrilånen ändrades genom beslut av 1960 års riksdag skedde även en ändring av reglerna för garantilångivningen, varigenom denna samordnades med direktlångivningen.

Bestämmelserna om industrigarantilån är intagna i samma kungörelse som bestämmelserna om hantverks- och industrilånen, d. v. s. kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri. Syftet med garantigivningen är detsamma som för långivningen i form av hantverks- och industrilån. De kategorier av företagare som kan komma i fråga för garantigivning liksom även de kreditändamål som avses med garantierna är desamma som i fråga om direktlångivningen. Garantier kan dock därutöver komma i fråga för sammanslutningar av företagare i syfte att främja avsättningen av deras produkter. Närmast har härvid avsetts försäljningssammanslutningar, som tillkommit för att skapa effektivare avsättning av de enskilda företagens produkter på utlandsmarknaden. För detta ändamål har, enligt vad föredragande departementschefen uttalat i propositionen vid omläggningen av bestämmelserna, beräknats att endast garantilån bör komma i fråga, med hänsyn till att sådana sammanslutningar ofta har riksomfattande karaktär.

Lånegaranti kan beviljas för lån i affärsbank, sparbank, jordbrukskassa eller annan kreditinrättning, som kommerskollegium godkänner. Staten ansvarar för industrigarantilån såsom för egen skuld till dess lånet helt återbetalats. Besluten om lånegaranti meddelas av kommerskollegium.

Beträffande lånebeloppen innehåller lånekungörelsen inga särskilda bestämmelser. Garantilånen är emellertid avsedda att komplettera direktlångivningen. Enligt de av statsmakterna antagna riktlinjerna för garantilåneverksamheten bör därför den generella maximigräns som gäller för direktlånen som regel även vara minimigräns för lånegarantigivningen. Garantilånebeloppen kommer därför vanligen att överstiga 50 000 kr. Normalt har beräknats, att garanti för hantverks- och småindustriföretag i allmänhet inte förekommer för större lån än 200 000 å 300 000 kr. I särskilda fall kan dock högre belopp förekomma, exempelvis då samhällliga synpunkter såsom arbetsmarknadspolitiska skäl talar för detta. I sådana fall kan kommerskollegium eventuellt hänskjuta ärendet till Kungl. Maj:ts prövning.

¹ Prop. 1954:210; BU 29; Rskr 318.

Ränta på industrigarantilånen utgår efter gängse marknadsränta. Lånen skall liksom hantverks- och industrilånen vara ställda på återbetalning inom viss tid, högst 10 år. Om särskilda skäl föreligger, kan återbetalningstiden dock få uppgå till högst 20 år. Vidare kan anstånd med avbetalningarna medges under viss tid, högst 3 år.

I fråga om säkerheten för lånegarantin gäller samma bestämmelser som för säkerheter för hantverks- och industrilån.

Ansökningarna om lånegaranti skall inges till vederbörande företagareförening eller beträffande Stockholms stad direkt till kommerskollegium. Företagareföreningen verkställer den förberedande utredningen i ärendet samt vidarebefordrar handlingarna med eget yttrande till kommerskollegium, som beslutar i ärendet. Beviljad garanti tecknas å statens vägnar av företagareföreningen i enlighet med bemyndigande som lämnas av kommerskollegium. Föreningen skall utöva tillsyn över att industrigarantilån, för vilket föreningen tecknat garanti, utnyttjas för avsett ändamål. Den skall även följa det låntagande företags verksamhet. Om föreningen får kännedom om förhållande som utgör anledning till uppsägning av industrigarantilån, skall den utan dröjsmål inhämta anvisningar hos kommerskollegium om de åtgärder som bör vidtas. I trängande fall kan föreningen även på egen hand besluta att lånet skall uppsägas. Den kreditinrättning som utlämnat lånet skall förvalta detsamma under bankmässiga former och skall därvid beakta statens intresse såsom garantigivare. Långgivaren skall även anmäla förhållande som utgör anledning till uppsägning av lånet.

Ramen för garantilånggivningen fastställs årligen av riksdagen. Vidare anvisar riksdagen i särskild ordning medel för att täcka de förluster som kan uppstå vid garantigivningen. Omfattningen av industrigarantilånggivningen framgår av *tabellerna 5 och 6*. Sedan verksamheten började den 1 juli 1954 har t. o. m. den 30 juni 1961, såsom framgår av tabell 5, totalt beviljats 840 ansökningar om lånegaranti med ett sammanlagt belopp av 112,3 milj. kr. Det utestående garantibeloppet utgjorde den 30 juni 1961 sammanlagt 96,0 milj. kr., vartill kom 7,3 milj. kr. som vid nämnda tidpunkt

Tabell 5. Industrigarantilånggivningen budgetåren 1954/55—1960/61

Budgetår	Av riksdagen medgiven ram för garantigivningen, kr.	Beviljade lånegarantier	
		Antal	Belopp, kr.
1954/55.....	10 000 000	106	7 926 000
1955/56.....	10 000 000	108	7 543 000
1956/57.....	10 000 000	104	10 000 000
1957/58.....	15 000 000	104	12 819 000
1958/59.....	25 000 000	127	25 000 000
1959/60.....	30 000 000	152	26 309 450
1960/61.....	35 000 000	139	22 694 250
Summa	135 000 000	840	112 291 700

Tabell 6. Industrigarantilån, förmedlade genom företagareföreningarna budgetåret 1960/61, med fördelning på företagens storlek

Företagsstorlek	Antal lån		Sammanlagt belopp	
	Antal	%	Kr.	%
Företag med mindre än 5 anställda.	2	2	165 000	1
Företag med 5—10 anställda	16	11	1 647 000	8
Företag med 11—25 anställda	60	43	7 924 250	36
Företag med 26—50 anställda	32	23	5 036 250	23
Företag med mer än 50 anställda.	30	21	6 965 000	32
Summa	140	100	21 737 500	100

beviljats men då ännu inte utbetalats. Under de senaste budgetåren har garantigivningen legat i storleksordningen 25 milj. kr. För budgetåret 1961/62 utgör den av riksdagen fastställda ramen för lånegarantier 45 milj. kr. Industrigarantilånen hänför sig i allmänhet till något större företag än företagareföreningarnas direktlånggivning. Av de genom företagareföreningarna förmedlade industrigarantilånen under budgetåret 1960/61 (tabell 6) avsåg sålunda 87 procent av antalet lån och 91 procent av garanti-beloppet företag med mer än 10 anställda. Ungefär en tredjedel av beloppet hänförde sig till företag med mer än 50 anställda.

Förlusterna på garantigivningen har hittills varit relativt begränsade. Intill den 1 juli 1961 hade sålunda av de av riksdagen anvisade medlen för täckande av förluster vid garantigivningen tagits i anspråk 2,5 milj. kr. Härtill kommer emellertid ytterligare förluster, som nu kan förutses, varför de totala förlusterna för närvarande torde kunna beräknas till 3,0 å 3,5 milj. kr.

Lån från Aktiebolaget Industrikredit

AB Industrikredit bildades efter beslut av 1934 års riksdag. Bakgrunden till bolagets tillkomst var den omläggning som skett av banklagstiftningen. I syfte att nå en sanering av bankväsendet hade statsmakterna beslutat vissa ändringar i banklagstiftningen, varigenom bankernas möjligheter att meddela långfristiga krediter kringskurits. Det ansågs därför erforderligt, att näringslivet kunde få möjlighet att vid sidan av affärsbankerna erhålla längre krediter. Lösningen blev därvid, att ett särskilt institut för medel-lång och långfristigt kreditgivning inrättades med statens medverkan.

Bolagets utlåning beräknades främst komma att avse anläggningskrediter såväl till nystartade företag som till utbyggnad av äldre företag. Även krediter för rationalisering av driften beräknades bli en viktig del av verksamheten. Utlåningen skulle handhas helt affärsmässigt och finansieringen av verksamheten ske genom upplåning, företrädesvis genom emissioner av obligationer. För att bland annat skapa garantier för samarbete med bankerna bereddes dessa tillfälle att ingå som delägare i bolaget.

Efter beslut av 1960 års riksdag¹ skedde en omorganisation av bolaget och en ökning av dess lånekapacitet. Tidigare hade aktierna i bolaget till tre fjärdedelar innehafts av staten och i övrigt av fyra affärsbanker. I samband med omorganisationen försålde staten ett antal aktier, varigenom samtliga affärsbanker kom att ingå som delägare i bolaget och fördelningen av aktiekapitalet mellan staten och bankerna blev hälften vardera. I fråga om utlåningsverksamhetens inriktning skedde ingen ändring. Bestämmelserna om säkerheten för utlämnade lån ändrades dock, varigenom bland annat bolaget gavs möjlighet att inom en viss ram lämna lån efter en mera fri bedömning av ställda säkerheter. En formell utvidgning av den maximala lånetiden från 10 till 20 år genomfördes även. Den väsentligaste ändringen låg dock i den kapacitetsökning som skapades genom att bolagets legala utlåningskapacitet vidgades från ca 78 milj. kr. till drygt 300 milj. kr. och med möjlighet att ytterligare vidga densamma till inemot 350 milj. kr.

Enligt den nu gällande bolagsordningen skall bolaget ha till föremål för sin verksamhet dels att medverka vid finansieringen företrädesvis av mindre och medelstora näringsföretag här i riket genom utlämnande av lån, huvudsakligen av långfristig karaktär, dels att genom egen upplåning anskaffa medel för finansieringsverksamheten. Bolaget skall även kunna ikläda sig garanti för sådana lån som bolaget skulle ha ägt att självt bevilja. Några närmare bestämmelser om vilka kreditändamål som utlåningen skall avse är inte angivna i bolagsordningen.

I fråga om storleken av de enskilda lånen har bolagsordningen inga föreskrifter. Enligt det avtal som ligger till grund för samarbetet mellan staten och bankerna skall bolaget dock som regel inte lämna sådan kredit som affärsbankerna äger lämna enligt för dem för närvarande gällande bestämmelser. Bakgrunden till denna föreskrift är den i det föregående behandlade rätten för affärsbankerna att bevilja långtidsbundna lån på högst 150 000 kr. Något formellt hinder för bolaget att även lämna lån på mindre belopp föreligger emellertid inte. Då bankernas möjlighet att lämna långtidsbundna lån är begränsad till lån med högst 10 års löptid, är föreskriften alltså redan av denna anledning inte tillämplig på lån med längre löptid än 10 år. I praktiken synes föreskriften inte ha någon större betydelse för bolagets verksamhet.

Lånen från bolaget utlämnas på viss tid, högst 20 år. Som regel skall lånen därvid amorteras enligt en fastställd plan. Normalt lämnas lånen på 10 år. Amorteringsplanen fastställs dock efter en återbetalningstid på 20 år, och efter den första tioårsperioden förlänges lånen alltså vanligen på ytterligare 10 år. Räntan har hittills motsvarat räntan för bolagets egen upplåning med visst tillägg. För närvarande utgör bolagets marginal mellan utlåningen och inlåningen lägst 0,75 procent. Lånen lämnas för närvarande alltid mot bunden ränta.

¹ Prop. 1960:102; BU 21; Rskr 306.

Tabell 7. AB Industrikredits utlåning åren 1951—1960

År	Utlåmnade nya lån, kr.	Återbetalning å lån, kr.	Utlåning vid årets utgång, kr.
1951.....	4 852 000	2 493 450	40 235 550
1952.....	8 522 500	3 160 425	45 597 625
1953.....	6 794 500	5 007 150	47 384 975
1954.....	8 600 000	4 003 400	51 981 575
1955.....	8 487 000	4 267 125	56 201 450
1956.....	5 398 000	4 733 525	56 865 925
1957.....	5 732 000	7 055 475	55 542 450
1958.....	10 837 200	6 018 825	60 360 825
1959.....	9 845 000	5 261 600	64 944 225
1960.....	15 988 000	5 786 400	75 145 825

Tabell 8. AB Industrikredits utlåning den 31/12 1959, uppdelad på verksamhetsgrenar

Verksamhetsgren	Lånebelopp	
	Kr.	%
Järn-, stål- och metallverk.....	462 500	0,7
Järn-, stål- och metallmanufaktur.....	7 857 375	12,1
Maskin-, verkstads- och varvsindustri.....	17 237 925	26,5
Elektrisk industri samt kabelverk.....	4 397 250	6,8
Instrumentfabriker.....	719 125	1,1
Jord- och stenindustri samt byggnadsindustri.....	7 124 250	11,0
Trävaru- och träförädlingsindustri.....	5 907 700	9,1
Pappersmasse-, pappers- och grafisk industri.....	5 044 900	7,8
Livsmedelsindustri.....	2 607 125	4,0
Textil- och beklädnadsindustri.....	5 010 025	7,7
Läder-, gummi- och plastvaruindustri.....	1 030 000	1,6
Kemisk-teknisk industri.....	3 360 250	5,2
Diverse (lån till fastighetsägare, vilka helt eller till större delen uthyr sina fastigheter till främmande företag eller vilka huvudsakligen idkar handels- eller transportverksamhet).....	4 185 800	6,4
Summa	64 944 225	100,0

Enligt bolagsordningen skall för lånen från bolaget vara ställd betryggande säkerhet i form av pant eller borgen. Pant skall därvid utgöras av inteckning i fast egendom eller tomträtt liggande inom 50 procent av det värde till vilket bolagets styrelse uppskattat den fasta egendomen eller den till tomträtten hörande byggnaden. Borgen skall vara tecknad av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet eller bank. Som tidigare nämnts har bolaget emellertid möjlighet att i viss utsträckning lämna lån efter en mera fri säkerhetsprövning. Bolaget kan sålunda mot »annan säkerhet som finnes betryggande» utlämna lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande summan av bolagets eget kapital och garantifond. För närvarande innebär denna möjlighet en utlåningskapacitet mot »annan säkerhet» av omkring 38 milj. kr. Det sammanlagda beloppet för bolagets utstående lån mot sådan säkerhet uppgick den 30 september 1961 till 4,3 milj. kr.

Bolagets aktiekapital utgör för närvarande 8 milj. kr. men kan enligt bolagsordningen ökas till högst 24 milj. kr. Aktierna äges som redan nämnts till hälften av staten och till hälften av affärsbankerna. Landets samtliga 16 affärsbanker, däribland även Sparbankernas bank AB och Jordbrukets bank, ingår som delägare med olika aktieposter. Som säkerhet för bolagets upplåning ligger i första hand dess eget kapital. Därutöver finns emellertid även en garantifond som särskild säkerhet för av bolaget ingångna förbindelser. Denna garantifond uppgår till 24 milj. kr. och utgöres dels av en av staten genom fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdad garantiförbindelse å 12 milj. kr. och dels av reverser å tillsammans 12 milj. kr., utfärdade av affärsbankerna. Garantifonden får tagas i anspråk endast i den mån vid likvidation av bolaget detta skulle vara erforderligt för att, sedan övriga tillgångar blivit använda, fullgöra bolagets förbindelser. Bolagets egen upplåning, vilken i sin tur bestämmer utlåningskapaciteten, får uppgå till högst 8 gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond. För närvarande innebär detta en legal upplåningsmöjlighet av drygt 300 milj. kr. Tillsammans med det egna kapitalet, som också står till förfogande för utlåning, ger detta en utlåningskapacitet av ca 320 milj. kr. Förlagsbevis, som utges av bolaget, kan emellertid under vissa villkor jämställas med eget kapital. Därigenom kan utlåningskapaciteten ökas till ca 350 milj. kr. Omfattningen av bolagets utlåningsverksamhet samt inriktningen av densamma framgår av *tabellerna 7 och 8*.

Totalt har bolaget under den senaste tioårsperioden utlämnat 85 milj. kr. i nya lån. Några förluster på långivningen har hittills inte uppstått. Till belysning av bolagets utveckling efter omorganisationen år 1960 må nämnas att bolagets utlåning från den 1 september 1960 till samma tid år 1961 ökade från 66,0 till 91,4 milj. kr. Utlåningen har därefter fortsatt att öka och vid utgången av november månad 1961 uppgick det utestående lånebeloppet till 110,2 milj. kr. Totalt har utlåningen sålunda under tiden september 1960—november 1961 ökat med 67 procent.

Lån från vissa jordbrukskreditinstitut

På jordbrukets område har sedan lång tid funnits tillgång till långfristig kreditgivning genom *Sveriges allmänna hypoteksbank* och *landshypoteks-föreningarna*. Hypoteksföreningarna har till ändamål att utlämna långfristiga lån till fast ränta mot säkerhet i jordegendom ävensom andra lån för jordbruksändamål, för vars fulla gäldande staten är ansvarig. Låntagarna är samtidigt delägare i föreningarna. Låntagarnas delaktighet i föreningen bestämmes efter det oguldna beloppet av de lån som erhållits. Delägarna ansvarar solidariskt i förhållande till sin delaktighet för föreningens förbindelser, i den mån utgifter och förluster inte kan täckas med

anlitande av föreningens egna tillgångar. Hypoteksbankens ändamål är att ombesörja den upplåning som erfordras för att anskaffa medel till hypoteksföreningarna. Dessa ingår i sin tur som delägare i banken. Föreningarnas delaktighet bestämmes efter oguldna beloppet av de lån som erhållits från banken.

Bestämmelserna om hypoteksbanken och landshypoteksföreningarna återfinns i kungörelsen den 4 mars 1955 (nr 110) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar. Enligt dessa bestämmelser äger hypoteksförening endast belåna jordegendom som utgör en självständig och huvudsakligen på jordens växtkraft grundad produktionsenhet. Egendomen skall vidare vara taxerad antingen i sin helhet som jordbruksfastighet eller, enligt vissa villkor, helt eller delvis som annan fastighet. Vid fastighet, som delvis är taxerad som jordbruksfastighet och delvis som annan fastighet, gäller som förutsättning för lån, att den som annan fastighet taxerade delen av egendomen väsentligen användes för tillvaratagande eller förädling av produkter från jordbruk eller skogsbruk och vidare att taxeringsvärdet på sådan del av egendomen inte uppgår till mer än en tredjedel av hela egendomens taxeringsvärde. För att lån skall kunna ges för fastighet som är taxerad som annan fastighet gäller, att den huvudsakligen användes för å öppen jord såsom självständig näring bedriven trädgårds-skötsel eller specialodling och vidare att det vid taxeringen åsatta markvärdet uppgår till minst en tredjedel av hela taxeringsvärdet. Låntagaren skall som regel vara ägare av jordegendomen. Under vissa villkor kan lån dock även lämnas till sambruksföreningar.

Storleken av lån från hypoteksföreningarna bestämmes i förhållande till ett för fastigheten bestämt belåningsvärde. Detta värde fastställes av föreningens styrelse antingen på grundval av gällande taxeringsvärde eller efter särskild värdering. Lånen får uppgå till högst 60 procent av belåningsvärdet till den del egendomen är taxerad som jordbruksfastighet och till högst 40 procent till den del egendomen är taxerad som annan fastighet. Som säkerhet för lånen får endast godtagas in-teckning med bästa förmånsrätt. I vissa fall gäller dock särskilda undantag.

Räntan på utlämnade lån skall vara densamma som hypoteksföreningen själv får erlægga. Detsamma gäller i fråga om sättet för återbetalning. Utöver ränta erlägger låntagaren även en förvaltningsavgift till föreningen. Lånen kan antingen erhållas som amorteringslån, vilka avbetalas efter en fastställd plan, eller som stående lån, vilka utan amortering återbetalas efter viss tid. I fråga om fastighet som är taxerad som annan fastighet kan dock endast amorteringslån erhållas. Utlämnat lån skall som regel kunna uppsägas av låntagaren efter 10 år. För lån mot statlig garanti gäller speciella bestämmelser, vilka dock inte här skall behandlas.

Hypoteksföreningarnas utlåning sker helt med medel som upplånas hos hypoteksbanken. Denna erhåller i sin tur lånemedel genom obligations-

lån, som skall återbetalas inom viss tid med eller utan amortering. Högst en femtedel av beloppet utelöpande obligationer kan dock vara ställda att återbetalas utan angivande av slutlig förfallodag. Lånen till föreningarna lämnas liksom dessas egna lån antingen som amorteringslån eller som stående lån.

Som säkerhet för obligationerna tjänar de låneförbindelser som föreningarna lämnar till hypoteksbanken samt reverser och säkerhetshandlingar för lån som utlämnats av föreningarna. För hypoteksbanken finns vidare en grundfond, som ställts till förfogande av staten i form av 4,5 procents statsobligationer till ett nominellt belopp av 150 milj. kr.

Sammanlagda beloppet av utelöpande obligationer får uppgå till högst 10 gånger grundfondens belopp.

I detta sammanhang må även erinras om den kreditgivning inom jordbrukets område som sker genom *jordbrukskasserörelsen*. Bestämmelserna härom är intagna i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen. Enligt 1 § nämnda lag är jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet. I rörelsen ingår dels jordbrukets kreditkassor, som utgöres av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, och dels en riksorganisation.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna. Till medlem i kassa kan antagas den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde samt den som äger eller brukar inom verksamhetsområdet belägen annan fastighet, därest han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet. Som medlem kan även ingå jordbruksorganisation. Utöver de nu angivna kan även annan antagas till medlem, om vid särskild prövning hinder däremot inte finnes föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål.

Jordbrukskassa samt jordbruksorganisation kan ingå som medlem i centralkassa för jordbrukskredit. Sådan kassa har till uppgift att bereda kredit åt sina medlemmar. Centralkassa kan även med Konungens medgivande utöva sådan verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Kredit får endast lämnas åt kassans medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa. Medel för sin verksamhet erhåller centralkassorna genom upplåning. För detta ändamål äger de »från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas» ävensom lån mot förlagsbevis.

Kreditkassornas reverslån lämnas antingen på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, med högst 3 månaders uppsägning. Omsättning av lånen kan sedan medges. Några formellt långtidsbundna lån kan kassorna inte bevilja.

För lån från kassorna skall ställas säkerhet, som av kassan prövas betryggande, antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den åt vilken krediten beviljas. Här gäller således i princip samma krav som för affärsbankerna. För lån mot statlig eller kommunal garanti samt i vissa andra fall gäller dock speciella regler.

Jordbrukskasserörelsen står under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Lån till detaljhandelsföretag

För finansieringen av detaljhandelsföretag har på enskilt initiativ vidtagits vissa speciella kreditarrangemang. Sålunda finns ett antal institut med uppgift bland annat att lämna lån till detaljhandelsföretag, och vidare har delvis redan bildats och avses att ytterligare organiseras särskilda institut som skall ha till uppgift att ställa garantier för banklån till handelsföretag.

Bland de *lånebeviljande finansieringsinstitut* inom detaljhandeln må nämnas AB Handelskredit, AB Järnhandelskredit och AB Textilkredit. Det äldsta och största av dessa tre bolag är AB Handelskredit, som bildades år 1939. Detta bolags personal och lokaler utnyttjas även av AB Järnhandelskredit och AB Textilkredit. Enligt sin bolagsordning har AB Handelskredit till ändamål att genom utlämnande av lån eller på annat sätt bidra till effektivisering av svensk detaljhandel. Verksamheten gäller detaljhandelsföretag inom livsmedels- och kemisk-tekniska branscherna. Motsvarande bestämning av ändamålet finns även i bolagsordningarna för Järnhandelskredit och Textilkredit, såvitt gäller svensk järnhandel resp. detaljhandeln inom textilbranschen.

Några bestämmelser om de närmare villkoren för utlåningen från de olika instituten finns inte i bolagsordningarna. Lånen lämnas för närvarande mot en rörlig ränta av 8 eller 8,5 procent. Amorteringstiden är vanligen 10 år, varvid de båda första åren ofta är amorteringsfria. Säkerhet för lånen är t. ex. inventarier eller borgen av leverantörer. Vid finansiering av lösöre-köp gör kreditinstitutet ofta äganderättsförbehåll.

Aktiekapitalet utgör i AB Handelskredit 175 000 kr, i AB Järnhandelskredit 207 000 kr. och i AB Textilkredit 240 000 kr. Till det egna kapitalet i de tre bolagen hör även garantiskuldförbindelser, som hos Handelskredit uppgår till ca 3 404 000 kr., hos Järnhandelskredit till ca 2 064 000 kr. och hos Textilkredit till 2 400 000 kr.

Beträffande omfattningen av institutens rörelse må nämnas, att AB Handelskredit sedan sin start år 1939 utlämnat lån om sammanlagt 60,8 milj. kr., inräknat lån som överflyttats på nya låntagare. Under år 1960 utlämnades sammanlagt i lån ca 6,3 milj. kr., inräknat 1,8 milj. kr. som överflyttats på nya låntagare. Vid utgången av år 1960 uppgick antalet utestående lån till 505 med ett sammanlagt lånebelopp av ca 22,6 milj. kr.

AB Järnhandelskredit och AB Textilkredit hade vid utgången av år 1960 utestående lån om ca 4,1 resp. 2,2 milj. kr.

Vidare må nämnas att ett institut med i huvudsak samma organisation finns för bageribranschen, nämligen AB Bagerikredit. Detta bolags aktiekapital utgör 175 000 kr.

För de *garantigivande finansieringsinstituten* inom detaljhandeln gäller enligt överenskommelse mellan berörda parter att riksbranschorganisationerna bildar finansieringsinstitut med uppgift att handlägga finansieringsfrågor inom resp. branscher. Instituterna organiseras som aktiebolag och aktiekapitalet tillskjutes av riksbranschorganisationerna och dess medlemmar eller enbart av de sistnämnda.

Institutens uppgift är att ställa borgen för lån avseende affärsöverlåtelser, rationaliseringar av butiker, nyetableringar eller rörelsekrediter. Kreditgivningen sker genom att vederbörande finansieringsinstitut träffar överenskommelse med affärsbankerna, att dessa skall lämna lån till detaljhandelsföretag inom branschen mot borgen, som ställes av institutet. Den reella säkerheten för lånen utgöres dels av institutets aktiekapital, vilket insättes på bankkonto som spärras, och dels av reverser som utfärdas av leverantörerna inom branschen. Säkerheterna förvaltas för affärsbankernas gemensamma räkning på sätt som bankerna bestämmer efter samråd med institutet.

Detaljhandelsföretag, som önskar erhålla lån, vänder sig till finansieringsinstitutet. Om institutet beslutar ställa borgen, utlämnas lånet av den affärsbank som detaljhandelsföretaget anvisat. Finansieringsinstitutet kan föreskriva att låntagaren ställer säkerhet, som i så fall förvaras hos banken. Lånen lämnas i form av checkräkningskredit. Ränta erlägges i vanlig ordning. Därjämte erlägges till finansieringsinstitutet dels en ersättning för utredningen i ärendet och dels en årlig avgift för den borgen som institutet ställt.

Institutets styrelse består av tre representanter för riksbranschorganisationen och två representanter för leverantörerna samt en av organisationen och leverantörerna godkänd opartisk ordförande. För behandlingen av låneärendena har finansieringsinstitutet en särskild lånedelegeration. Denna består av institutets opartiske ordförande samt en representant för riksbranschorganisationen och en representant för leverantörerna. Därjämte tillsättes en särskild utredningsman för låneärendena.

Finansieringsinstitutens garantigivning är maximerad till visst belopp. Affärsbankerna lämnar sålunda lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande 6 gånger de av institutet ställda säkerheterna, d. v. s. dess aktiekapital och reverserna från leverantörer.

Det första institut som bildats enligt dessa riktlinjer skall verka för finansieringen av pappershandeln.

Även i andra former sker kreditgivning för finansiering av investeringar inom detaljhandeln, bland annat genom *lån från grossistföretag*. Här må

såsom exempel nämnas, att en betydande kreditgivning till livsmedelshandeln sker genom Inköpscentralernas AB ICA. För nyetableringar och ombyggnader har ICA sålunda utlånat eller lämnat borgen för 75 milj. kr. Vidare må nämnas, att ett av de till ICA hörande grossistföretagen, nämligen AB Hakon Swenson, bildat ett särskilt finansieringsinstitut. Detta institut, Hakonsköpmännens garantiinstitut AB, började sin verksamhet år 1959. Aktiekapitalet utgör 1 milj. kr. Samtliga aktier ägs av moderbolaget, som även sköter administrationen. Institutets uppgift är att ställa garantier för lån till de anslutna detaljhandelsföretagen. I praktiken går detta till så, att ett belopp insättes på kapitalsamlingsräkning och detta belopp ställes som pant. Garantisumman står i proportion till det pantsatta beloppet. Lånen amorteras i allmänhet på 10 år. Låntagaren erlägger för lånen endast ränta. De av garantiinstitutet lämnade borgensförbindelserna utgjorde vid slutet av år 1960 ca 9 milj. kr.

Vissa lån till rederiföretag

För rederiföretag ställes långfristig kredit till förfogande genom Svenska skeppshypotekskassan, statens sekundärlånefond för rederinäringen, statens lånefond för den mindre skeppsfarten och Svensk fartygskredit AB.

Svenska skeppshypotekskassan lämnar lån mot säkerhet av inteckning i svenska, maskindrivna fartyg. Lånen får uppgå till högst 50 procent av fartygets uppskattade värde, och inteckningssäkerheten skall ligga inom detta belopp. Amorteringstiden för lånen får utgöra högst 10 år. Om sekundärlån även är beviljat, kan amorteringstiden dock utsträckas till 12 år. Anstånd med amortering kan även medges under högst ett år i sänder. Kassan finansierar sin långivning genom obligationsupplåning. Som säkerhet för de utställda obligationerna står dels de hos kassan belånade reverserna med tillhörande hypotek och dels en grundfond, som staten tillskjutit i form av statsobligationer på 15 milj. kr. Obligationsupplåningen är begränsad till högst 10 gånger grundfondens belopp.

Statens sekundärlånefond för rederinäringen har till ändamål att lämna lån mot säkerhet av inteckning i fartyg som är belånat i Svenska skeppshypotekskassan. Lån medges endast för nybyggnad eller modernisering av fartyg. Fonden förvaltas av riksgäldskontoret, och ledningen av densamma utövas av en särskild nämnd, vilken utgöres av skeppshypotekskassans styrelse. De utlämnade lånen får uppgå till högst 20 procent av fartygets värde. Säkerheten skall som nämnts utgöra inteckning, som skall ligga inom 70 procent av fartygsvärdet. Om skäl föreligger kan inteckningen få förstärkas med annan pant eller borgen. Lånen löper med statens normalränta, d. v. s. för närvarande 4,75 procent, och amorteringstiden får vara högst 8 år.

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten lämnar lån för nybyggnad, köp eller modernisering av fartyg om högst 300 eller undantagsvis högst

500 registerton. Lånen får uppgå till högst 80 procent av fartygets värde, och som regel skall som säkerhet ställas inteckning med bästa förmånsrätt. Lånen löper med normalränta och amorteras på högst 15 år. För lån till köp av fartyg får lånetiden inte utsträckas längre än till dess fartyget uppnår en ålder av 15 år. Lån för köp av fartyg kan vara amorteringsfritt ett år och annat lån högst 3 år.

Svensk fartygskredit AB lämnar lån mot säkerhet av inteckning i svensk-ägda maskindrivna fartyg och erhåller medel för sådan långivning genom att upptaga lån på marknaden.

Lånen från bolaget får i de enskilda fallen uppgå till högst 50 procent av det av bolagets styrelse uppskattade värdet av fartyget, dock högst 50 procent av taxationsvärdet. Säkerheten skall utgöras av inteckning med bästa förmånsrätt inom detta belopp. I stället för inteckning kan dock i särskilda fall godtagas depositionsbevis eller garanti av svensk bank.

Bolagets aktiekapital skall enligt bolagsordningen utgöra minst 7 och högst 21 milj. kr. För närvarande uppgår aktiekapitalet till 20 milj. kr. Bolagets egen upplåning får inte överstiga 10 gånger aktiekapitalet. Detta skulle således innebära en upplåningsmöjlighet av för närvarande 200 milj. kr.

Beloppet av bolagets utlåning uppgick vid utgången av år 1960 till 130 milj. kr. Bolagets utestående obligationslån uppgick vid samma tidpunkt till 126 milj. kr.

Återlån av ATP-avgifter

Enligt lagen den 28 maj 1959 (nr 291) om försäkring för allmän tilläggs-pension skall avgifterna till försäkringen ingå i en särskild fond, allmänna pensionsfonden. Denna fond skall enligt reglementet den 28 maj 1959 (nr 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning förvaltas av tre särskilda styrelser, benämnda första, andra och tredje fondstyrelserna. Till första fondstyrelsens förvaltning hör i huvudsak avgifter som erlägges av staten och kommunerna. Andra fondstyrelsen förvaltar avgifterna från i huvudsak andra arbetsgivare, som sysselsätter minst 20 arbetstagare, och tredje fondstyrelsen övriga avgifter, alltså i huvudsak avgifter från mindre företag. Vid lagstiftningens tillkomst infördes möjlighet för de arbetsgivare som erlagt avgifter att i vissa fall erhålla kredit av fondmedel genom s. k. återlån.

Bestämmelserna om återlån finns intagna i det förut nämnda reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning. Vissa bestämmelser finns även i kungörelsen den 9 december 1960 (nr 714) med föreskrifter rörande återlån enligt reglementet den 28 maj 1959 (nr 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning. Återlån kan beviljas av riksbanken, affärsbank, postbanken, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit, Sveriges

allmänna hypoteksbank, Svenska skeppshypotekskassan eller annan kreditinrättning som Konungen godkänner. Som exempel på sådana kreditinrättningar som efter särskilt medgivande skulle få lämna återlån har nämnts AB Industrikredit och Svensk fartygskredit AB. Återlån får uppgå till högst hälften av det belopp som erlagts i avgift till tilläggs pensioneringen under närmast föregående år. Mindre lån än 500 kr. kan dock inte medges. Härav följer att företag, som under föregående år erlagt mindre än 1 000 kr. i avgift till försäkringen, inte kan erhålla återlån. För att få lån skall bevis om erlagd avgift företes. Sådant bevis utfärdas av riks försäkringsverket. I vissa fall behöver dock endast debetsedel företes. Den kreditinrättning som beviljar återlån skall förvara intyget från riks försäkringsverket eller, där endast debetsedel företes, göra påteckning på denna att återlånerätten utnyttjats. Kreditinrättning som lämnat återlån kan hos allmänna pensionsfonden i sin tur erhålla motsvarande belopp i lån.

Av det sagda framgår att ett låns egenskap av återlån främst består i att den kreditinrättning som lämnat återlånet i sin tur kan erhålla lån med motsvarande belopp hos allmänna pensionsfonden. Avgiftsbetalaren är således inte låntagare hos fonden. Någon ovillkorlig rätt till återlån för avgiftsbetalaren föreligger heller inte. Kreditinrättningen får i stället efter vanliga grunder pröva lånesökandens kreditvärdighet, och det är kreditinrättningen som gentemot fonden svarar för återbetalningen, oavsett om den som erhållit återlånet fullgör sina förpliktelser eller inte.

Räntan på återlån får fastställas efter överenskommelse mellan kreditinrättningen och lånesökanden. För de lån som kreditinrättningen erhåller från pensionsfonden fastställs räntesatsen däremot av Konungen. Denna räntesats skall därvid bestämmas så att den med en halv procent överstiger högsta allmänt förekommande räntesats vid inlåning i affärsbank, postbanken, sparbank och centralkassa för jordbrukskredit. Räntan kommer således att vara rörlig och ändras på samma sätt som inlåningsräntan. Vederbörande fondstyrelse och kreditinrättningen kan dock för visst lån komma överens om en efter det rådande marknads läget bestämd och för viss tid bunden räntesats.

Återlån, som inte i sin helhet återbetalas inom ett år från utlämnandet, skall amorteras under högst 10 år. Amorteringen skall ske genom årliga avbetalningar. Dessa avbetalningar behöver inte vara lika stora men måste i varje fall uppgå till minst en tiondel av den ursprungliga lånesumman. Kreditinrättningens lån från allmänna pensionsfonden skall återbetalas i samma mån som återlånet, dock inte långsammare än som föreskrivits i villkoren för återlånet. Hinder föreligger emellertid inte för kreditinrättningen att medge längre löptid eller mindre årlig amortering än en tiondel. Gentemot pensionsfonden måste dock kreditinrättningen fullgöra de för återlån föreskrivna amorteringarna.

För återlånen gäller de krav på säkerheter som eljest tillämpas av den

lånebeviljande kreditinrättningen. Detta följer av att det som tidigare nämnts är kreditinrättningen som gentemot pensionsfonden ansvarar för återbetalningen. För kreditinstitutens del gäller alltså de regler om säkerheter som i vederbörande författningar är uppställda för institutens utlåning.

Då återlånen skall grundas på erlagda pensionsavgifter under närmast föregående år, har dylika lån kunnat beviljas först under år 1961.

Övriga låneformer

Inom *jordbrukets* och *fiskets* område förekommer olika former av statliga lån. Dessa synes dock inte behöva här närmare behandlas.

I detta sammanhang må även erinras om den utlåning som kan medges från den i enlighet med riksdagens beslut innevarande år¹ bildade stiftelsen *Norrlandsfonden*. Nämda stiftelse har till ändamål att främja näringslivets framtida utveckling i Norrland, främst i Norrbottens län. Därvid skall stiftelsen bland annat medverka till att främja den norrländska företagsamhetens utveckling och differentiering genom att stimulera uppkomsten och utbyggnaden av manufaktureringindustrier, grundade på norrländska råvaror.

Stöd till industriell utbyggnad lämnar stiftelsen i form av medellånga eller långfristiga lån. Lånen kan under högst 10 år vara ränte- och amorteringsfria. Återbetalning skall ske inom 20 år, såvida inte särskilda skäl föreligger för en utsträckning av amorteringstiden.

¹ Prop. 1961:77; SU 89; Rskr 233.

KAPITEL III

De mindre och medelstora företagens finansieringsförhållanden och utveckling under senare år

Inledning

I förhållande till den roll som de mindre företagens problem spelar i den offentliga debatten är den faktiska kunskapen om dessa företags villkor och utveckling ytterst begränsad. Detta gäller t. ex. om nybildning och bortfall av företag, om de små företagens expansion och deras betydelse för det ekonomiska framåtskridandet samt om den tekniska utvecklingens inverkan på den optimala företagsstorleken. Den bristande kunskapen gäller också de mindre företagens finansieringsproblem. Det ligger i utredningsuppdragets art att dessa frågor inte kunnat mera djupgående penetreras av utredningen. För de mera begränsade och konkreta slutsatser, som utredningsarbetet utmynnat i, har å andra sidan inte heller mera omfattande undersökningar varit nödvändiga. Utredningen har därför, såsom tidigare nämnts, begränsat sig till att sammanställa och bearbeta förefintlig statistik på kreditmarknadens område samt att därutöver låta verkställa två specialundersökningar. Den ena av dessa är en enkätundersökning av ett urval mindre företag, vilken avser att belysa dessa företags finansieringsförhållanden jämförda med motsvarande förhållanden hos något större företag. Den andra undersökningen ger vissa informationer om hur ett urval av mindre företag faktiskt utvecklats under 1950-talet, även i detta fall i jämförelse med något större företag inom samma branscher.

Som kommer att framgå av det följande är resultaten av de utförda undersökningarna både osäkra och svårtolkade. Med hänsyn inte minst till den brist på information, som föreligger på dessa områden, har utredningen ändå funnit det vara av intresse att redovisa resultaten. Utredningen vill dock understryka, att undersökningarna närmast bör betraktas som provundersökningar och som incitament till framtida, mera djupgående analyser. I detta sammanhang finns det också skäl att understryka de vanskigheter, som vid sidan av den rent statistiska osäkerheten föreligger, när det gäller att dra bestämda slutsatser av jämförelser mellan företag inom olika storleksgrupper. Bedömningen av eventuellt konstaterade skiljaktigheter, t. ex. i fråga om utvecklingen av investeringar och upplåning, måste utgå från vissa antaganden om den långsiktiga räntabiliteten inom olika företagsgrupper. Kunskapen härom är dock, som förut nämnts, starkt begränsad.

Företagens finansieringsförhållanden

Företagen finansierar sin verksamhet dels med egna medel och dels med upplåning i olika former. Normalt erfordras årligen ett visst nettotillskott av finanskapital utifrån till företagssektorn. Storleken av detta nettotillskott ger dock endast ringa information om omfattningen och inriktningen av de finansiella transaktionerna. För vissa företag är, per år eller annan period, den externa nettokapitalanskaffningen betydande, medan för andra företag en nettoåterbetalning förekommer. Företagens fördelning på sådana med finansiellt underskott och sådana med finansiellt överskott är i hög grad bestämmande för finanstransaktionernas omfattning och struktur. Men även ett enskilt företag med givet nettobehov av finanskapital kan tillgodose detta behov på skiftande sätt under olika betingelser. Sålunda kan skulderna ökas eller fordringarna minskas, och vidare kan den inbördes relationen mellan olika skuldposter och fordringar förändras. Bland skulderna kan förskjutningar t. ex. ske från obligations- till banklån eller från upplåning på den institutionella kreditmarknaden överhuvudtaget till leverantörskrediter eller annan kapitalanskaffning från den irreguljära kreditmarknaden. Bland fordringarna kan naturligtvis också ske motsvarande förskjutningar mellan olika poster. I det följande skall i första hand belysas, i vad mån olikheter föreligger i fråga om de externa finansieringssätten för olika företagstyper, främst med hänsyn till företagets storlek men även med avseende på näringstillhörigheten. Redogörelsen begränsas till företag inom industri och handel.

Industri- och handelsföretagens kapitalanskaffning på den institutionella kreditmarknaden utgöres praktiskt taget uteslutande av obligations- och aktieemissioner samt lån från försäkringsbolag, sparbanker och affärsbanker. Av dessa finansieringskällor svarar i första hand affärsbankerna för den kortfristiga kreditgivningen, medan övrig kreditgivning från den institutionella kreditmarknaden är mer eller mindre långfristig. Den allmänna föreställningen att större företag i högre grad än mindre företag har tillgång till marknaderna för långfristigt kapital, har inte motsagts utan snarare styrkts av resultaten från den enkätundersökning som utredningen låtit företaga och av den övriga information som stått att erhålla. Den del av enkätundersökningen, som bearbetats, omfattar visserligen endast ett urval av företag med mindre än 300 anställda inom branscherna järn- och metallmanufaktur samt mekaniska verkstäder.¹ I intet fall har emellertid bland de svarande företagen funnits något som i sitt bokslut för år 1960 haft obligations- eller förlagslån. Låneskulderna till andra kreditinstitut än affärsbanker utgör dessutom en relativt liten andel av de svarande företagens totala skulder, och de ligger på en betydligt lägre nivå än låneskulderna till affärsbankerna (se bilaga C, tabellerna

¹ Undersökningens uppläggning samt resultaten i tabellform presenteras i bilaga C.

Tabell 9. Industrins kapitalanskaffning på den institutionella kreditmarknaden åren 1953—1961

Förändringar i stocken, milj. kr.

År	Aktier	Obligationer	Förlagsbevis	Lån från försäkringsbolag	Summa 1 + 2 + 3 + 4	Lån från affärsbanker	Summa 5 + 6
	1	2	3	4	5	6	7
1953	(104)	129	1	89	323	— 204	119
1954	(116)	43	— 11	144	292	138	430
1955	(146)	— 53	29	175	297	32	329
1956	(209)	25	23	204	461	52	513
1957	99	66	— 64	262	363	— 140	223
1958	98	49	— 12	260	395	124	519
1959	80	62	— 27	283	398	21	419
1960	241	112	— 25	(225)	553	327	880
1961	(350)	(300)	(— 50)	(100)	(700)	(300)	(1 000)

Tabell 10. Handelns kapitalanskaffning på den institutionella kreditmarknaden åren 1953—1961

Förändringar i stocken, milj. kr.

År	Aktier	Lån från försäkringsbolag	Summa 1 + 2	Lån från affärsbanker	Summa 3 + 4
	1	2	3	4	5
1953.....	(32)	25	57	298	355
1954.....	(43)	16	59	244	303
1955.....	(58)	23	81	31	112
1956.....	(55)	27	82	— 48	34
1957.....	43	29	72	114	186
1958.....	16	20	36	161	197
1959.....	37	15	52	386	438
1960.....	36	(25)	61	431	492
1961.....	(60)	(20)	(80)	(— 30)	(50)

Anmärkning till tabellerna 9 och 10.

Tabellerna omfattar kapitalanskaffning för icke statliga företag inom industri och handel mot aktier, obligationer och förlagsbevis samt lån från försäkringsbolag och affärsbanker. Uppgifterna för aktier avser kontanta nettoinbetalningar. Statistik över kontanta nettoinbetalningar finns emellertid tillgänglig endast från och med 1957; aktieuppgifterna för tidigare år är approximativa. Grundmaterialet för de tidigare åren inkluderar betalningar medelst apportegendom. Dessa betalningar har avräknats med ledning av deras relativa omfattning under senare år.

Grundmaterialet för aktieuppgifterna har hämtats ur Kommersiella meddelanden. För obligationer och förlagsbevis har Ekonomiska meddelanden och Svensk obligationsbok utgjort källa.

Industrins lån hos försäkringsbolagen innefattar dels lån mot inteckning i annan fastighet än kontors-, affärs- och bostadsfastighet, dels de lån till näringslivet av ringa omfattning, som i källmaterialet förs under rubriken »Andra värdehandlingar». Handelns lån från försäkringsbolagen utgörs av lån mot inteckning i kontors- och affärsfastighet. Som källor har utnyttjats Enskilda försäkringsanstalter och försäkringsinspektionens preliminärstatistik över de riksomfattande försäkringsbolagens placeringar.

Uppgifterna om lån från affärsbanker har hämtats ur Svenska bankföreningens novemberundersökningar, publicerade i Ekonomisk Revy. Dessa uppgifter avser sålunda inte kalenderår utan tiden november—november.

Siffror inom parentes utgör uppskattningar.

C: 3 och C: 5). Detta gäller både för de mindre företagen (upp till 50 anställda) och för de medelstora företagen (51—300 anställda). För de mindre företagen är låneskulder till sparbankerna inte helt obetydliga. Å andra sidan utgör för dessa företag låneskulder till försäkringsbolagen en relativt ringa andel. För industrin som helhet, för vilken vissa siffror om upplåningen under åren 1953—1961 lämnas i *tabell 9*, har upplåningen i försäkringsbolagen länge varit ganska omfattande. Då de mindre företagens låneskulder till försäkringsbolagen är obetydliga, har uppenbarligen nyssnämnda upplåning väsentligen företagits av större företag. För industrin som helhet utgör vidare aktiemarknaden en inte obetydlig finansieringskälla. Av praktiska skäl är denna marknad utnyttjad huvudsakligen av de större företagen, medan de mindre företagens anskaffning av eget kapital sker i andra former.

Om man till industrins kapitalanskaffning på aktiemarknaden lägger dess upplåning på obligationsmarknaden och hos försäkringsbolagen, erhålles en markant övervikt för kapitalanskaffningen på marknaderna för långfristigt kapital (*tabell 9*). Inom handeln är förhållandet det omvända. För denna näringsgren dominerar upplåningen i affärsbankerna (*tabell 10*). Denna olikhet i det relativa utnyttjandet av marknaderna för långfristiga krediter torde väsentligen sammanhånga med skillnader näringsgrenarna emellan i fråga om reallgångar. Industrins investeringsverksamhet är sålunda i större utsträckning än handels inriktad på belåningsbara kapitalföremål, såsom byggnader, maskiner och anläggningar, vilket underlättar långfristig kapitalanskaffning. Handels lånebehov betingas å andra sidan av att lagerfinansieringen där spelar en relativt större roll än inom industrin.

Tidigare har nämnts att de mindre liksom de medelstora företagens upplåning på den institutionella kreditmarknaden i dominerande grad utgöres av affärsbankskrediter. Hur stor andel av affärsbankernas totala utlåning som utgöres av krediter till mindre företag framgår av den av Svenska bankföreningen fr. o. m. år 1956 redovisade statistiken över affärsbankernas utlåning till industriföretagen och även vissa andra kategorier av företag, fördelad efter de låntagande företagens storlek. Även för tidigare år finns vissa uppgifter om bankkrediternas fördelning på företag inom olika storleksgrupper. Bankföreningens material har utnyttjats i *tabell 11*. Av denna tabell framgår, att 20 å 25 procent av affärsbankernas utestående industrikrediter åren 1956—1960 avsåg krediter till företag med mindre än 25 anställda, drygt 10 procent krediter till företag med 25—49 anställda och mellan 60 och 70 procent krediter till företag med minst 50 anställda. Under åren 1956—1959 ökade de mindre företagens (upp till 50 anställda) relativa andel av affärsbanksutlåningen. Däremot minskade deras relativa andel under år 1960, trots en inte ringa absolut ökning av affärsbankernas utestående krediter till dessa företag.

Tabell 11. Industrins upplåning hos affärsbankerna

Fördelning på storleksgrupper efter antalet*anställda

Den 9 november år	Företag med mindre än 25 anställda	Företag med 25—49 anställda	Företag med mindre än 50 anställda (1) + (2)	Företag med minst 50 anställda	Totalt (3) + (4)
	1	2	3	4	5
a. Stockuppgifter, milj. kr.					
1956.....	506	221	727	1 599	2 326
1957.....	501	232	733	1 453	2 186
1958.....	550	298	848	1 462	2 310
1959.....	580	296	876	1 455	2 331
1960.....	624	311	935	1 723	2 658
Procent					
1956.....	22	10	32	68	100
1957.....	23	11	34	66	100
1958.....	24	13	37	63	100
1959.....	25	13	38	62	100
1960.....	23	12	35	65	100
b. Förändringar i stocken under 12 månader, milj. kr.					
1957.....	— 5	11	6	— 146	— 140
1958.....	49	66	115	9	124
1959.....	30	— 2	28	— 7	21
1960.....	44	15	59	268	327

Källa: Svenska bankföreningens kreditanalyser, publicerade i Ekonomisk Revy.

Utvecklingen av affärsbankernas utlåning under högkonjunkturen år 1960 jämfört med högkonjunkturen åren 1955—1956 uppvisar stora olikheter både vad gäller totalbelopp och fördelning på större och mindre företag. Förklaringen till skiljaktigheterna ligger väsentligen i en olikartad ekonomisk politik. Åtgärderna att dämpa den ekonomiska aktiviteten tog åren 1955 och 1956 främst sikte på att direkt hålla bankutlåningen nere, medan de år 1960 i inte ringa utsträckning gick ut på att minska företagens likvida tillgångar, bl. a. genom att erbjuda företagen särskilda skatteavdrag vid avsättningar till investeringsfonder för konjunkturutjämning och med bindning i riksbanken av de avsatta beloppen. Under år 1960 insattes sålunda i riksbanken i anslutning till nämnda fondavsättning ca 800 milj. kr., huvudsakligen av större företag. Minskningen av företagets likviditet ökade företagets behov av upplåning, och affärsbankernas utestående krediter ökade starkt. Även de mindre industriföretagens lån hos bankerna ökade som nämnts, men ökningstakten var högre för de större företagen, vilkas likviditet sjunkit kraftigast genom avsättningarna till investeringsfonder. De mindre företagens andel i affärsbankernas utestående krediter sjönk alltså (tabell 11). Under åren 1955 och 1956 minskade där-

emot affärsbankernas utestående lån samtidigt som en ökning av de mindre företagens andel i bankkrediterna synes ha ägt rum.¹

De mindre företagen har en jämförelsevis stor del av sina låneskulder placerad utanför den institutionella kreditmarknaden. Framför allt spelar enligt enkätens resultat lån hos enskilda personer en betydande roll för småföretagen (se bilaga C, tabell C: 3). För företag med upp till 10 anställda utgör dessa lån en mycket hög andel av företagens totala skulder. De avtager i de närmast högre storleksgrupperna och är helt obetydliga för företag med mer än 50 anställda. För de minsta företagen är dock denna kreditgivning från enskilda personer knappast att betrakta som extern finansiering i vanlig mening. Ofta är det fråga om lån från ägarna, och lånen har då närmast karaktär av egen kapitalinsats i rörelsen. I vissa fall framgår detta direkt av de lämnade uppgifterna, medan i andra fall frånvaron av säkerheter för lånen tyder härpå.

Övriga krediter i form av egentliga lån, t. ex. från företag, statliga lånefonder och för speciella ändamål inrättade institut, är enligt enkäten för både mindre och medelstora företag av obetydlig omfattning i förhållande till företagens totala skulder. Däremot utgör leverantörskrediterna en relativt stor andel av dessa företags skulder, men dessa krediter visar å andra sidan ingen enhetlig tendens till ökning eller minskning vid växande företagsstorlek. För företagsgruppen med 101—300 anställda redovisas dock ett särskilt lågt värde.

Tillgångsstrukturen visar enligt uppgifterna i enkäten inga markanta olikheter för företag i olika storleksgrupper, om man ser till de bokförda värdena (se bilaga C, tabell C: 2). Värderar man däremot reall tillgångarna i fastigheter, maskiner och inventarier efter deras brandförsäkringsvärdet och lagret till återanskaffningsvärdet blir reall tillgångarnas andel av de totala tillgångarna något större för företag i gruppen 51—300 anställda jämfört med företag i gruppen därunder. I någon mån kan detta resultat dock bero på att brandförsäkringsvärdena genomsnittligt torde vara lägre hos småföretagen än hos de medelstora företagen.

Om de totala låneskulder sättes i relation till de på nyssnämnda sätt värderade totala reall tillgångarna, visar de mindre företagen en betydligt högre relativ skuldsättning än de medelstora företagen (tabell C: 7). De mindre företagens lägre självfinansieringsgrad framträder också i att deras dolda reserver, d. v. s. skillnaden mellan det verkliga och det bokförda värdet av tillgångarna, är avsevärt mindre än de större företagens (tabell C: 6). Kvoten mellan låneskulder i enbart kreditinstitut och de totala reall tillgångarna är däremot ungefär lika för företag inom olika storleksgrupper. Detta avspeglar det tidigare berörda förhållandet, att de me-

¹ Detta var i varje fall förhållandet beträffande Svenska handelsbankens utlåning. Undersökningen av bankens utlåning visar även att i fråga om företag med högst 50 anställda inte stort mer än hälften av kreditbeloppen var täckta med realsäkerheter. Se *Index* 1956: 6.

delstora företagen har en relativt stor andel av sina totala låneskulder placerade i kreditinstitut (tabell C: 3). Om man sätter företagens skulder i kreditinstitut i relation enbart till värdet av deras fastigheter, erhålles högre kvoter för de medelstora företagen än för småföretagen (tabell C: 8). Detta skulle möjligen kunna tolkas som ett tecken på att småföretagen belånat sina fastigheter i lägre grad än de större företagen.

Kreditrestriktionerna och de mindre företagen

Debatten om penningpolitikens effektivitet som investeringsstyrande medel har under senare år kunnat föras mot bakgrunden av praktiska erfarenheter av kreditpolitikens verkningssätt i en ekonomi av svensk typ. I denna debatt har som bekant representanter för de mindre företagen ofta anfört att en åtstramning på kreditmarknaden träffar de mindre företagens finansieringsmöjligheter relativt hårdare än de större företagens. Även vid de kontakter som utredningen haft med småföretagare och deras organisationer har denna synpunkt återkommit med betydande skärpa. Å andra sidan har — såväl inför utredningen som i andra sammanhang — representanter för kreditinstituten hävdad, att en kreditåtstramning inte skulle ha denna effekt, och som bevis härför har de i första hand pekat på utvecklingen av affärsbankernas utlåning. Utvecklingen av denna utlåning, vilken är den enda som i kreditmarknadsstatistiken redovisas efter låntagarens storlek, visar — såsom även framgått av föregående avsnitt av detta kapitel — att de mindre företagens andel av bankkrediterna inte faller utan tvärtom stiger vid en skärpning av bankernas kreditransonering. Detta var fallet bl. a. under de typiska kreditåtstrammingsåren 1955 och 1956. Även under åren därefter har de mindre företagens kreditandel varit stigande. Under år 1960 däremot, alltså ett år som präglades av en exceptionellt stark uppgång i bankernas utlåning, sjönk, av skäl som tidigare nämnts, de mindre företagens andel. Detta hindrade givetvis inte att bankkrediterna under denna period absolut sett steg inte oväsentligt även för denna grupp av låntagare.

Det är inte möjligt att av de här anförda argumenten draga någon slutsats om kreditåtstramningens verkningssätt. Vad först gäller de uttalanden som i olika sammanhang gjorts från de mindre företagens sida, utgår sådana uttalanden naturligt nog från de finansieringssvårigheter som förelegat för de egna företagen. Redan av denna anledning kan sådana omdömen därför inte ge någon information om de mindre företagens problem i förhållande till de problem av liknande slag som samtidigt gjort sig gällande för de större företagen. Å andra sidan utgör den anförda utvecklingen av bankernas utlåning inte något bevis mot förekomsten av den påtalade tendensen, att en skärpning av kreditpolitiken skulle medföra förhållandevis svårare finansieringsproblem för de mindre företagen än för

de större företagen. I vilken mån en sådan tendens verkligen föreligger, kan avgöras först efter en undersökning av utvecklingen även av andra finansieringskällor än bankkrediter och av företagens relativa beroende av olika finansieringsmedel.

Dessvärre är möjligheten starkt begränsad att på ett tillförlitligt sätt uppskatta verkningarna av en skärpt kreditpolitik på olika företagsgruppers investeringsutveckling. Metodproblemen är många och i praktiken svåra att lösa på ett invändningsfritt sätt. Det är dock av visst intresse, att de undersökningar, som under senare år blivit utförda i detta syfte tyder på att de mindre företagen åtminstone på kort sikt i högre grad än de större fått begränsa sina eljest planerade investeringar, när statsmakterna vidtagit åtgärder för att minska kreditgivningen. Detta resultat har redovisats både i två undersökningar, som utförts i vårt land rörande verkningarna av kreditåtstramningen åren 1955 och 1956, och i en engelsk undersökning från år 1957.¹

Dessa resultat behöver inte stå i någon motsats till det tidigare berörda förhållandet, att de mindre företagen under perioder av skärpt kreditåtstramning kan uppvisa en stigande andel av bankernas utlåning. I den mån de mindre företagen är mer beroende av bankkrediter för finansiering av sina investeringar än större företag — vilket synes sannolikt — kan en begränsad minskning av deras bankkrediter ha en större effekt på deras samlade investeringsutgifter än en i och för sig kraftigare nedgång i bankkrediterna behöver medföra för de större företagen. Det är också uppenbart, att likviditetsförsämringen på andra vägar än direkt via bankernas utlåning till företagen i fråga påverkar inte minst de mindre företagens möjligheter att finansiera planerade investeringsutgifter. Man vet sålunda, att kreditgivningen vid sidan av den institutionella kreditmarknaden (den något oegentligt kallade »grå marknaden») steg markant under åren 1955 och 1956. Denna utlåning i form av kundkrediter och förskott synes i relativt högre grad ha kommit de större företagen till godo. Till en inte oväsentlig del torde detta ha sammanhängt med att större företag på ett annat sätt än mindre har möjlighet att vid en åtstramning av den svenska kreditmarknaden åtminstone tillfälligt utnyttja upplåning i utlandet genom ökade import- och minskade exportkrediter. En annan betydande finansieringskälla, som verkade som substitut för bankkrediter under år 1955, var nyemissioner av aktier — även om dessa i stor utsträck-

¹ *Arvidsson Guy*: En enkät rörande verkningarna av investeringsavgiften, kreditåtstramningen och räntehöjningen på den svenska industrins investeringar 1955, Ekonomisk tidskrift 1956.

Stabiliseringsutredningen: Undersökning verkställd av konjunkturinstitutet på utredningens uppdrag rörande verkningarna av olika ekonomisk-politiska åtgärder på industrins fasta investeringar 1955—56. Resultaten redovisade i PM av den 16/9 1957.

Lydall, H. F.: The Impact of the Credit Squeeze on Small and Medium-Sized Manufacturing Firms. *Economic Journal* 1957.

ning hade beslutats före skärpningen av kreditpolitiken — och denna marknad är av naturliga skäl förbehållen de större företagen.

De här anförda uppgifterna bör inte pressas alltför hårt till sin innebörd. En betydande försiktighet är nödvändig redan med hänsyn till att uppgifterna delvis bygger på företagarnas egna, ofrånkomligen subjektiva uppskattningar. Den slutsatsen torde dock kunna dragas att materialet inte strider mot uppfattningen att en kreditpolitisk begränsning av upplåningsmöjligheterna skulle påverka de mindre företagens investeringsplaner mer än de större företagens. Dessa företags större möjligheter till upplåning utanför kreditinstitutet synes också, vilket är naturligt, få en ökad betydelse vid en kreditåtstramning.

Företagens sysselsättningsutveckling m. m.

Med hänsyn till utredningsuppdragets karaktär har utredningen främst varit inriktad på att få fram uppgifter, som belyser de mindre företagens upplåningsstruktur och tillgång på belåningsbara säkerheter jämfört med större företag. Självfallet skulle det ha varit av stort intresse att även ha fått belyst den ömsesidighet som kan antagas råda mellan finansiell och real utveckling. Det finns emellertid inte någon löpande statistik, som kan ge en sådan allsidig bild, och att i en enkät erhålla uppgifter som avser en längre tidsperiod är inte praktiskt möjligt. Även om man kände till den faktiska reala och finansiella utvecklingen, skulle man utan ytterligare information ställas inför svåra tolkningsproblem.

En viss uppfattning om de mindre företagens möjligheter att bestå och expandera torde emellertid kunna erhållas ur tillgänglig statistik. Utredningen har därför föranstaltat om en specialbearbetning av kommerskollegii industristatistik på ett urval av företag med upp till 300 industriarbetare och inom samma branscher som utredningens enkätundersökning.¹ De största företagen i urvalet har närmast tagits ut för att utgöra en jämförelsegrupp. Undersökningen avser perioden 1949/50—1957/58. Den belyser dels bortfallet av företag under denna period, dels sysselsättningsutvecklingen och förändringen i drivkraft för kvarvarande företag.

Beträffande bortfallet av företag kan allmänt sägas, att det är större för företag inom de lägsta storleksgrupperna och särskilt stort i den allra minsta gruppen. Detta sammanhänger delvis med att en stor del av företagen i sistnämnda grupp har utgått ur statistiken på grund av att antalet industriarbetare inte uppgått till fem, vilket i princip gäller som en undre gräns för att företagen skall medtagas i industristatistiken. En del av dessa företag har dock sannolikt upphört senare. Tyvärr framgår inte mycket om skälen, varför företagen upphört som självständiga industriföretag. För en mindre del av främst medelstora företag har uppgift läm-

¹ Undersökningens uppläggning samt resultaten i tabellform presenteras i bilaga D.

nats att de uppgått i eller anslutits till annat företag och att något enstaka företag bytt verksamhetsområde. Vidare har för en del av de företag, som upphört, kunnat konstateras att de gått i konkurs. För dessa senare torde man kunna utgå från att otillräcklig lönsamhet och därmed sammanhängande finansieringssvårigheter haft avgörande betydelse. Särskilt för de små företagen, vilkas existens ofta är starkt beroende av ägarens egen insats i produktionen, kan dock företagets upphörande sammanfalla med att ägaren av t. ex. åldersskäl slutar sin verksamhet utan att för den skull företagets lönsamhet försämrats.

Vid en bedömning av uppgifterna om utvecklingen av sysselsättning och drivkraft måste beaktas, att dessa uppgifter endast avser i statistiken kvarvarande företag och således speciellt för den minsta gruppen innebär en överskattnings, om man betraktar samtliga företag i det ursprungliga urvalet.

Förändringen av drivkraft för i statistiken kvarvarande företag visar en ökning för alla storleksgrupper och branscher, medan sysselsättningsutvecklingen företer en mer splittrad bild med genomgående ökning i mekaniska verkstäder och genomgående minskningar i möbelfabriker samt både ökning och minskningar i järn- och metallmanufaktur och konfektionsindustri. En genomgående tendens vid en jämförelse mellan företag i högre och lägre storleksgrupper synes möjligen vara att sysselsättningen procentuellt sett stigit snabbare för företag i grupperna med upp till 50 industriarbetare än i grupperna med 51—300 industriarbetare. Mest utpräglad är detta förhållande för mekaniska verkstäder och konfektionsindustrin. Betraktar man utvecklingen för olika kategorier sysselsatt personal, har generellt sett en förskjutning ägt rum mot ökad andel förvaltningspersonal och teknisk personal. Detta gäller speciellt för de högre storleksgrupperna, dock med undantag för konfektionsindustrin. I denna industri är det framför allt industriarbetarna hos företag i de lägre storleksgrupperna som expanderat; hemarbetarna har samtidigt med undantag för företagen i en storleksgrupp, minskat mycket kraftigt, speciellt hos företag i de högsta storleksgrupperna.

Det ligger nära till hands att i en snabb ökningstakt hos företagen även se god lönsamhet och rationell drift. Detta är dock ingen nödvändig konsekvens. Inom en del branscher kan det exempelvis finnas verksamhetsfält för vilka småföretag representerar den optimala företagsstorleken, medan det finns andra branscher där småföretagen närmast har att välja mellan att upphöra med sin verksamhet eller att vidga densamma. I det senare fallet får man för de kvarvarande småföretagen en hög expansionstakt, utan att därför småföretagen som sådana har hög lönsamhet. En sådan tolkning synes sannolik, när det gäller konfektionsindustrin.

Det bör vidare observeras, att en förändring av t. ex. 25 procent i sysselsättningen för företag inom de lägsta storleksgrupperna absolut sett

motsvarar en relativt obetydlig ökning, och att endast ett företag inom urvalet har visat någon mer extrem expansion (från 5 till ca 65 arbetare).

Resultaten av den gjorda undersökningen är sålunda tämligen svårtolkade. Närmast tyder de dock på att i varje fall någon väsentligt sämre utveckling inte har kunnat konstateras för de mindre företagen jämfört med de medelstora företagen.

KAPITEL IV

Förslag rörande ett nytt kreditinstitut m. m.

A. Allmänna synpunkter

Utredningens direktiv

De direktiv som gäller för vår utredning har tidigare återgetts i kapitel I. I sammanfattning innebär dessa direktiv följande. Uppdraget avser en förbättring av de organisatoriska förutsättningarna för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag. Direktiven utgår från att denna fråga bör lösas genom inrättande av ett kreditinstitut efter huvudsaklig modell av gällande hypoteksinstitut. Det nya institutet skall driva sin verksamhet strikt affärsmässigt och täcka de kreditbehov som på grund av sin långfristighet inte kan tillgodoses av affärsbankerna och som med hänsyn till tillgängliga säkerheter inte heller kan mötas av AB Industrikredit eller i annan nu förefintlig ordning. Någon lokalorganisation bör inte byggas upp, utan institutet bör anknytas till något eller några redan befintliga organ. Finansieringen av verksamheten avses i huvudsak skolas genom obligationsupplåning.

Den nuvarande kreditorganisationen

Mot bakgrunden av de nyss återgivna direktiven har utredningen i första hand övervägt i vilka avseenden den nuvarande kreditorganisationen inte tillgodoser de mindre och medelstora företagens behov. En redogörelse för några av de vanligare formerna för kreditgivning till dessa företag har tidigare lämnats i kapitel II. Redogörelsen har därvid gjorts med utgångspunkt från de olika institut som förmedlar krediterna. Om den nuvarande institutionella ordningen i stället betraktas från synpunkten av vilka finansieringsbehov som skall tillgodoses hos det enskilda företaget, erhåller man i huvudsak följande bild av kreditorganisationen för de mindre och medelstora företagen.

Krediter i bottenlåneläget kan erhållas från såväl de allmänna kreditinstitutet som ett antal speciella institut. En betydande långgivning i form av bottenlån sker genom affärsbankerna och även genom sparbankerna. Affärsbankslånen är dock som regel formellt kortfristiga, även om de genom att uppsägningsrätten inte utnyttjas och genom att lånen successivt

omsättes, i realiteten blir mera långfristiga. De möjligheter som banklagen ger affärsbankerna att lämna lån, som även formellt är långfristiga, har däremot kommit till användning endast i ringa utsträckning. Principen om kortfristighet gäller även för sparbankernas långgivning. Dessa bankers möjligheter att bevilja bundna lån till företag begränsas vidare av kravet på att låntagaren skall kunna prestera inteckningssäkerhet i jordbruks-, bostads- eller affärsfastigheter. Långfristiga företagslån lämnas vidare av AB Industrikredit, som kan ge bundna lån med en löptid upp till 20 år mot säkerhet av fastighetsinteckning inom 50 procent av fastighetsvärdet.

Utöver de nämnda möjligheterna till långfristiga bottenkrediter finns — som ävenledes behandlats i kapitel II — särskild kreditgivning för olika branscher, t. ex. för rederinäringen. För jordbrukets del finns vidare en väl utbyggd organisation för bottenbelåning.

När det gäller kreditgivningen mot annan säkerhet än botteninteckning är möjligheterna till långfristiga lån mera begränsade. För affärsbanks- och sparbankslånen gäller beträffande denna typ av krediter samma som tidigare sagts om dessa instituts bottenlånggivning. Lånen skall således som regel lämnas i form av uppsägningslån. AB Industrikredit kan mot »annan säkerhet som finnes betryggande» lämna krediter intill ett begränsat belopp. För jordbrukets del torde jordbrukskasserörelsen tillgodose de ifrågavarande kreditbehoven, även om formell bindning av lånen inte kan göras. Även för t. ex. rederinäringen finns genom statens sekundärlånefond för rederinäringen och statens lånefond för den mindre skeppsfarten tillgång till mera långfristiga krediter i sekundärlåneläge. Bland de relativt sett mera riskbetonade krediterna intager självfallet affärsbankernas både formellt och reellt kortfristiga långgivning en dominerande ställning.

När det gäller bundna lån är för de mindre och medelstora företagens del främst företagareföreningarnas verksamhet av intresse. För mindre krediter kommer därvid i fråga hantverks- och industrilån och för större krediter industrigarantilån. Som tidigare berörts är båda dessa låneformer närmast avsedda för sådana fall då företaget inte kan erhålla lån från de vanliga kreditinstituten. Låneformerna är dock i huvudsak begränsade till industriföretag, medan exempelvis detaljhandeln inte omfattas av desamma. Inom handelns område har dock i annan ordning utvecklats olika former för långfristig kreditgivning. Genom statliga lånefonder lämnas vidare lån för olika speciella ändamål, bl. a. inom jordbrukets och fiskets område.

Sammanfattningsvis torde kunna konstateras, att den nuvarande kreditorganisationen är förhållandevis väl utbyggd, när det gäller reellt långfristiga lån mot botteninteckning till mindre och medelstora företag. Härvid vill utredningen särskilt peka på den utveckling som möjliggjorts genom AB Industrikredits omorganisation. Sedan denna genomförts, har

redan under tiden september 1960—november 1961 bolagets utestående lån beloppsmässigt ökat med 67 procent, och verksamheten har även fått ökad betydelse för andra näringsgrenar än de som tidigare i huvudsak dominerat bland låntagarna, t. ex. för jordbrukets binäringar. Trots detta har hittills endast omkring en tredjedel av bolagets kreditkapacitet tagits i anspråk, och omfattningen av bolagets lånerörelse kan därför väntas öka avsevärt även i fortsättningen i takt med att den efter bolagets omorganisation särskilt stora anhopningen av låneansökningar hinner avverkas. För krediter mot annan säkerhet än botteninteckning är möjligheterna däremot mera begränsade, speciellt när det gäller långfristiga krediter i bunden form. Tack vare statliga lån och industrigarantilån har dock hantverket och småindustrin under senare år fått ökade möjligheter till mera långfristiga lån.

Vissa utländska institut för företagskrediter

Frågan om de mindre och medelstora företagens kreditproblem har varit aktuell i flera andra länder under senare år. I synnerhet har uppmärksamheten därvid riktats på klyftan mellan affärsbankernas i allmänhet kortfristiga krediter och hypoteksinstitutens mera långfristiga lån mot realsäkerheter och den skillnad i tillgången till långfristiga krediter som föreligger mellan större och mindre företag. I flera länder har också särskilda institut tillkommit för att fylla denna klyfta i kreditgivningen.

För att få en närmare uppfattning om hur den förut beskrivna kreditorganisationen i vårt land ter sig i förhållande till läget i vissa andra länder har utredningen låtit införskaffa uppgifter rörande kreditgivningen till mindre och medelstora företag i Danmark, Norge, Storbritannien, Nederländerna, Västtyskland och Förenta staterna. En närmare redogörelse för det insamlade materialet lämnas i bilaga E.

När det gäller de utländska instituten tilldrar sig förhållandena i Danmark och Norge särskilt intresse. I båda dessa länder finns särskilda hypoteksinstitut för långgivning till företag. Med avseende på säkerheterna gäller därvid för de norska instituten liksom även för de danska bottenkreditinstitutet att inteckningssäkerhet inom vissa angivna lägen skall ställas, medan det danska institutet, Finansieringsinstitutet for Industri og Håndværk A/S, kan lämna lånen efter en mera fri säkerhetsbedömning. Samtliga institut finansierar sin verksamhet huvudsakligen genom obligationslån, och verksamheten synes främst avse industri och hantverk.

Utgångspunkter för utredningens arbete

För att få en belysning av de kreditbehov som är aktuella för de mindre och medelstora företagen har utredningen haft överläggningar med före-

trädare för bl. a. affärsbanker, sparbanker och vissa kreditinstitut på jordbrukets område samt med innehavare av ett antal mindre företag och med representanter för de mindre företagens intresseorganisationer. Utredningen har även som närmare berörts i föregående kapitel gjort vissa statistiska undersökningar för att få en bild av de mindre företagens utveckling under senare år och av deras faktiska finansieringsförhållanden.

Det material, som på sistnämnda sätt erhållits, tillåter inte alltför vittgående slutsatser. Beträffande företagens faktiska utveckling tyder materialet dock på att de mindre företagen under den senaste tioårsperioden uppvisat en expansion som i varje fall inte väsentligt avviker från utvecklingen hos de medelstora företagen i vad avser sysselsatt arbetskraft och i produktionen använd drivkraft. De mindre företagen har alltså på olika vägar kunnat lösa sina finansieringsproblem i den meningen att en utveckling av företagens verksamhet faktiskt kunnat äga rum i ungefär motsvarande omfattning som för de medelstora företagen.

När det gäller möjligheterna att ur det av utredningen frambragta materialet utläsa något om de mindre företagens finansiella förhållanden vill utredningen än en gång understryka, att det statistiska materialet inte är tillräckligt för mera långtgående slutsatser. En viss belysning av de mindre företagens ställning i jämförelse med medelstora och större företag inom motsvarande bransch kan dock erhållas. Sådana jämförelser har tidigare redovisats i kapitel III, och i detta sammanhang skall därför endast vissa förhållanden rörande kreditstrukturen ånyo beröras. Sålunda visar materialet, att de mindre företagen jämfört med de medelstora i högre utsträckning arbetar med lånat kapital. Av detta kapital faller dock för de smärre företagen en jämförelsevis mindre andel på kreditinstituten och en större andel på enskilda personer. För de minsta företagen torde upplåningen hos enskilda personer huvudsakligen gälla lån från företagets ägare, alltså medel som har karaktär av egen kapitalinsats. Även upplåningens inriktning på olika slag av kreditinstitut varierar mellan större och mindre företag. För båda företagsgrupperna dominerar visserligen affärsbankerna, men härutöver kommer för de mindre företagens del krediter från sparbanker och för de större företagen lån från försäkringsbolag.

Vid de överläggningar som utredningen haft med representanter för såväl kreditinstituten som företagarna har från företagarkåll framhållits, att de mindre företagen skulle ha en relativt sämre ställning när det gällde att få krediter. Från kreditinstitutens sida har å andra sidan hävdats, att några sådana skillnader inte skulle föreligga, och man har som bevis härför bland annat hänvisat till de mindre företagens ökade andel i affärsbankernas utlåning. Från såväl kreditinstituten som företagen har — ehuru med olika slutsatser — särskilt understrukits den vikt som frågan om säkerheterna för krediterna spelar. Från företagarkåll har man därvid framfört önskemålet om en ökad kreditgivning genom mindre stränga krav på

säkerheter än för närvarande och i samband därmed särskilt betonat vikten av ökade bundna långfristiga krediter till de mindre företagen.

Det undersökningsmaterial som stått till utredningens förfogande och de uppgifter som utredningen i övrigt erhållit ger inget entydigt svar på frågan om de mindre företagens situation, när det gäller villkoren för deras upplåning. Det torde även vara svårt att i de enskilda fallen bedöma betydelsen av de olika faktorer som spelat in vid uppkomna kreditsvårigheter. Otvivelaktigt har emellertid småföretagen i vissa avseenden en svagare ställning när det gäller kreditförsörjningen än större företag. Det föreligger sålunda en väsentlig och av företagets storlek betingad skillnad redan däri att obligationsmarknaden erbjuder de större företagen i motsats till de mindre en direkt tillgång till långfristig upplåning. Denna skillnad skulle — om inga kompensera åtgärder vidtoges — dessutom tendera att öka i betydelse till följd av den nu förutsebara ökningen i efterfrågan på obligationer. De större företagen har vidare genom aktieemissioner till allmänheten en möjlighet som mindre företag saknar att öka det egna kapitalet.

Erfarenheterna från de år under 1950-talet, då kreditrestriktionerna var speciellt kännbara, har i många sammanhang åberopats till stöd för uppfattningen att de mindre företagen skulle intaga en relativt mindre gynnad position. Dessa erfarenheter är, som utredningen närmare diskuterat i kapitel III, visserligen svårtolkade. Det kan dock inte uteslutas, att de mindre företagen i högre grad än de större fått revidera sina utbyggnads- och moderniseringsplaner till följd av uppkomna finansieringssvårigheter. Det är också möjligt, att de lösningar som i praktiken skett av de mindre företagens finansieringsproblem, inte genomgående varit de ur företags-ekonomisk synpunkt mest ändamålsenliga.

Mot bakgrund av här anförda förhållanden har utredningen kommit till den slutsatsen att de institutionella betingelserna för de mindre företagens upplåning bör förbättras. Den brist i den nuvarande kreditorganisationen som därvid i första hand bör täckas — och som även kan täckas på relativt kort sikt — gäller begränsningen i de mindre företagens tillgång till långfristig upplåning, särskilt i bunden form. I synnerhet är det här fråga om behovet av krediter mot annan säkerhet än botteninteckning. Det mest ändamålsenliga sättet att tillgodose detta behov är enligt utredningens mening att tillskapa ett nytt kreditinstitut för sekundärkrediter, speciellt avsett för mindre och medelstora företag.

Innan utredningen går närmare in på frågan om utformningen av ett sådant institut, vill utredningen framhålla vissa allmänna synpunkter rörande kreditgivning till företagen. Självfallet kan i lägen med utpräglad högkonjunktur och stark efterfrågan på krediter inte alla önskemål om lån tillgodoses. Inte heller i ett balanserat konjunkturläge kan vid rådande ränteläge och tillgång på kredit alla kreditönskemål realiseras. Varje kre-

ditgivning måste för att fylla affärsmässiga krav bygga på en prövning av lånesökandens kreditvärdighet. Härvid måste hänsyn tagas till vissa oavvisliga krav, såsom att företaget arbetar med en rimlig andel eget kapital och att företaget har en ordnad bokföring, som gör det möjligt för kreditgivaren att bedöma rörelsen och följa dess utveckling. Att låneframställningar i vissa fall avvisas av kreditinstituten kan bero på att en sådan kreditprövning inte utfallit gynnsamt för lånesökanden och får därför inte i och för sig tagas till intäkt för att kreditväsendet inte skulle fungera tillfredsställande. Även om en viss kreditransonering sålunda alltid måste förutsättas äga rum, är det å andra sidan angeläget, att kreditväsendet är så utformat, att legitima kreditbehov inte behöver avvisas till följd av rent institutionella hinder.

I detta sammanhang vill utredningen också framhålla behovet av att de mindre företagen blir tillräckligt informerade om de kreditmöjligheter som står till buds. Inte minst viktigt är detta för att underlätta för företagen att erhålla krediterna i de former som ur det enskilda företagens synpunkt är mest ändamålsenliga. Enligt utredningen skulle det vara värdefullt, om en lättillgänglig och vederhäftig upplysningsbroschyr kunde utarbetas rörande de olika kreditformerna för mindre företag. En sådan upplysningsverksamhet synes lämpligen kunna bedrivas i samarbete mellan affärsbankerna, sparbankerna, kommerskollegium, företagareföreningarna, AB Industrikredit och det nya kreditinstitutet.

B. Institutets utlåning

Kretsen av låntagare

Det nya kreditinstitutets verksamhet skall avse mindre och medelstora företag. För flera av de institut, som nu verkar för sådan kreditgivning, har en klar avgränsning skett av de grupper av företag som kan komma i fråga för långivning från berörda institut. Företagareföreningarnas långivning skall sålunda i huvudsak avse hemslöjd, hantverk och småindustri. Det samma gäller för industrigarantilånen. Landshypoteksföreningarnas och jordbrukskasserörelsens verksamhet är praktiskt taget helt begränsad till jordbruksnäringen. För AB Industrikredit är bestämningen av låntagarkretsen däremot mera allmänt hållen, nämligen till »mindre och medelstora näringsföretag». Någon avgränsning i detta avseende gäller heller inte för affärsbankernas och sparbankernas utlåning.

Utredningens utgångspunkt har varit, att det nya kreditinstitutet skall kunna arbeta inom ett så vidsträckt område som möjligt. Formella branschgränser rörande de företag som skall kunna komma i fråga för långivningen bör därför undvikas. Förhållandena kan här skifta från tid till annan, och det bör vara angeläget, att institutet får en sådan organisation att

det snabbt kan anpassa sig till näringslivets skiftande behov av krediter. En gränsdragning blir i praktiken dessutom alltid svår att strikt tillämpa. Utredningen har därför kommit till den uppfattningen, att institutets verksamhetsområde bör anges på samma sätt som gäller för AB Industrikredit, d. v. s. avse krediter till mindre och medelstora näringsföretag. Det bör sedan få ankomma på institutets styrelse att i den praktiska tillämpningen bedöma i vilka fall institutet skall kunna lämna krediter. Inte heller synes någon närmare precisering av begreppet mindre och medelstora näringsföretag vara erforderlig eller önskvärd. Ofta har antalet anställda fått utgöra mått på ett företags storlek. I de statistiska sammanställningar, som utredningen redovisat, har också denna bestämning kommit till användning i brist på annan definition. Det är emellertid tydligt, att antalet anställda inte utgör någon tillförlitlig mätare på ett företags storlek. Ett företag med ett fåtal anställda kan i en bransch på grund av hög mekanisering vara att hänföra till storföretag. Det bör därför även i detta hänseende få ankomma på institutet att vid sin praktiska verksamhet efter eget bedömande taga ställning till när institutet skall medverka vid kreditgivningen.

Med den bestämning av institutets verksamhetsområde som nu gjorts torde tyngdpunkten i verksamheten komma att ligga på utlåning till mindre och medelstora industriföretag, men även företag inom handel och hantverk bör i betydande grad kunna repliera på institutet. Andra områden kan också komma i fråga, t. ex. företag inom jordbrukets binärningar och inom transportväsendet. Avgörande för verksamhetens inriktning bör därför närmast bli vilka möjligheter som kan komma att eljest stå till förfogande för långa krediter.

När det gäller krediter till jordbruksnäringen vill utredningen erinra om att frågan om sekundärkrediter aktualiserats i annan ordning. I skrivelse den 20 oktober 1961 har sålunda Sveriges allmänna hypoteksbank hos Kungl. Maj:t föreslagit, att en särskild utredning skall göras rörande bunden sekundärkredit till jordbrukare. Denna skrivelse har av Kungl. Maj:t den 2 november 1961 överlämnats till 1960 års jordbruksutredning.

Säkerheter för lånen

En av de väsentligaste frågorna, när det gäller utformningen av det nya institutets verksamhet, är vilka krav på säkerheter som skall ställas. Denna fråga är särskilt betydelsefull då det här gäller ett institut för långfristig, bunden kreditgivning. Säkerheterna har betydelse även för institutets möjligheter att företaga egen upplåning, och utredningen vill först beröra den sistnämnda aspekten.

För alla nu verkande kreditinstitut, som har karaktären av hypoteksinstitut och som har möjligheter att erhålla medel för sin långivning genom att

utge obligationslån, gäller särskilda regler, vilka avse att skydda köparna av institutets obligationer eller deras långivare i övrigt. Detta syfte tillgodoses i första hand genom kravet på säkerheter för de av instituten utlåmnade lånen. Samma ändamål tjänar även de bestämmelser om maximering av institutens egen upplåning som regelmässigt förekommer i de för hypoteksinstituten gällande förordningarna eller bolagsordningarna. Upplåningsmaximeringen har som regel satts i relation till de olika institutens eget kapital eller de fonder som eljest föreskrivits som säkerhet för institutens förbindelser. För Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska skeppshypotekskassan och Svensk fartygskredit AB är upplåningen maximerad till 10 gånger institutens grundfond resp. aktiekapital. Samma relation gäller även mellan grundfonden och upplåningen för de på bostadslångivningens område verkande Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan. För AB Industrikredit är upplåningen för närvarande maximerad till 8 gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond. I fråga om säkerhetskravet gäller för AB Industrikredit att säkerheten skall utgöras av fastighetsinteckning inom 50 procent av fastighetsvärdet eller av borgen av stat, kommun eller bank. Bolagets möjlighet att lämna lån mot annan säkerhet är begränsad att högst uppgå till summan av det egna kapitalet och garantifonden. Svenska skeppshypotekskassan kräver inteckning inom 50 procent av fartygsvärdet. Samma gäller som regel för lån från Svensk fartygskredit AB. För Sveriges allmänna hypoteksbank liksom även för de hypoteksinstitut som verkar inom fastighetskreditgivningen gäller ävenledes krav på inteckningssäkerhet.

Bestämmelser av motsvarande innebörd som de nyss angivna finns även för flera av de i Danmark och Norge verksamma instituten för företagskreditgivning. För det danska Finansieringsinstitutet for Industri og Håndværk A/S finns dock inga fastställda regler i fråga om säkerheterna, trots att institutet även finansierar sin verksamhet med bl. a. obligationslån. Det har här lagts i institutets hand att bestämma säkerhetskraven i de enskilda fallen. Detta förhållande torde å andra sidan ha medverkat till att institutets upplåningsrätt begränsats till 4 gånger bolagets eget kapital.

När det gäller kravet på säkerheter för lån från det nya institutet, vill utredningen erinra om att direktiven förutsätter att institutet skall driva sin verksamhet affärsmässigt men också att kravet på säkerheter inte skall behöva ställas så högt som nu gäller för AB Industrikredit. Att utesluta kravet på säkerhet och ge utlåningen karaktären av förtroendekrediter är inte möjligt, bl. a. med hänsyn till att det här är fråga om ett speciellt risktagande på grund av lånens långfristighet och till att krediter av sådan art skulle kräva en alltför omfattande, lokalt uppbyggd organisation för att tillräcklig bevakning av de utestående lånen skulle kunna erhållas. Såsom utredningen tidigare framhållit, bör det nya institutet närmast avses för långivning mot annan säkerhet än botteninteckning. Säkerheten bör

vara betryggande, men några detaljerade regler angående säkerhetens art bör inte uppställas. Det bör i stället få ankomma på institutet självt att i de enskilda fallen bedöma, vilka säkerheter som skall krävas. Därvid får självfallet inte endast beaktas värdet av den ställda säkerheten utan alla faktorer, som är av betydelse för att bedöma lånesökandens möjligheter att fullgöra sina förpliktelser gentemot institutet, t. ex. företagarens personliga egenskaper, företagets räntabilitet samt dess finansiella ställning och uppbyggnad, framtidsutsikterna inom den berörda näringsgrenen etc. Även om institutet är tänkt för långivning mot andra säkerheter än botteninteckningar bör givetvis även sådana kunna komma i fråga.

Mot bakgrunden av det sagda har utredningen kommit till den uppfattningen att säkerhetskravet bör formuleras på samma sätt som nu gäller för affärsbankernas långivning. Säkerheterna skall sålunda av bolaget prövas betryggande och vara ställda antingen i fast eller lös egendom eller också i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Självfallet måste låneprovningen bli särskilt ingående, då det här gäller ett speciellt risktagande genom bindningen av lånen för lång tid. Frågan om maximeringen av institutets egen upplåning kommer utredningen att behandla i ett senare avsnitt av detta kapitel.

Utredningen förutsätter således, att det företag som skall erhålla lån från institutet, normalt skall kunna ställa bankmässig säkerhet. Erfarenheterna från vårt eget land liksom även från flera andra länder visar emellertid, att det för de minsta företagen ofta föreligger betydande svårigheter att prestera erforderliga säkerheter. Inte minst gäller detta i fråga om nystartade företag och företag som snabbt expanderar. Ur allmänna näringspolitiska synpunkter är det ett önskemål att stödja sådana företag. Detta sker också i betydande utsträckning, bl. a. genom företagareföreningarnas låneverksamhet och den statliga kreditgarantigivningen. Ytterligare åtgärder kan emellertid behövas för att effektivisera företagareföreningarnas verksamhet. Utredningen återkommer senare till denna fråga (avsnitt D). Utöver statliga åtgärder på området måste det emellertid även få förutsättas, att de berörda företagen och deras organisationer på eget initiativ söker lösa dessa problem, t. ex. genom olika former av kollektiva säkerheter.

Genom den utvidgning av möjligheterna till långa krediter som tillskapas genom det nya institutet torde betydelsen av AB Industrikredits möjlighet att lämna lån mot »annan säkerhet» komma att minska. Det synes naturligt att sådan kredit som inte faller inom ramen för bottenbelåning i stället övertages av det nya institutet. Enligt utredningens mening bör AB Industrikredit därför helt inrikta sin utlåning på bottenkrediter, förutom de krediter som lämnas mot borgen av stat, kommun eller bank. Genom den reducering av riskerna med bolagets långivning som erhålles, om den »fria sektorn» slopas, skulle bolaget i stället kunna sträcka sin bottenbelåning

högre. Utredningen föreslår därför, att den nuvarande övre gränsen för AB Industrikredits lån utsträcker från 50 till 60 procent av en fastighets uppskattade värde.

Övriga lånevillkor

Genom de krav på säkerheter, som ställes för lånen från det nya institutet, kommer som regel de individuella lånens belopp att bli bestämda. Någon ytterligare föreskrift om lånestorleken anser utredningen inte ändamålsenlig. Det bör få ankomma på institutet att i den praktiska tillämpningen bedöma hur stora lån som bör lämnas i de enskilda fallen. Någon sådan bestämmelse gäller inte heller för AB Industrikredit.

I detta sammanhang vill utredningen beröra innehållet i § 3 i avtalet mellan staten och affärsbankerna rörande verksamheten i AB Industrikredit. Enligt nämnda paragraf skall bolaget som regel inte lämna sådan kredit som affärsbankerna äger lämna enligt för dem för närvarande gällande bestämmelser. Föreskriften syftar på affärsbankernas möjlighet att lämna långtidsbundna lån intill ett belopp av 150 000 kr. i varje särskilt fall. Detta innebär — vid en strikt tillämpning — att AB Industrikredit som regel inte skulle lämna lån på mindre belopp än 150 000 kr. Som utredningen framhållit i kapitel II vid redogörelsen för AB Industrikredit har denna föreskrift emellertid inte haft någon betydelse för bolaget i den praktiska tillämpningen. Något formellt hinder för AB Industrikredit att lämna lån på mindre belopp utgör bestämmelsen inte. Det bör för övrigt även erinras om att bankernas möjligheter att lämna långtidsbundna lån är begränsade till lån med högst 10 års löptid. För lån med längre löptid är föreskriften i avtalet således redan av detta skäl inte tillämplig. Med hänsyn till dessa omständigheter samt då innebörden av bestämmelsen torde kunna misstolkas, finns det enligt utredningen knappast skäl att bibehålla den ifrågavarande föreskriften. Utredningen föreslår därför, att överenskommelse träffas om att § 3 i nu gällande avtal skall utgå.

När det gäller frågan om de enskilda lånen från det nya kreditinstitutet vill utredningen understryka, att ett företags rörelse självfallet bör uppfattas som en enhet. Avgörande för om lån skall beviljas eller inte bör därför inte vara det omedelbara ändamålet med den sökta krediten utan företagets hela finansiella uppbyggnad. Den omständigheten att det omedelbara motivet för företaget att söka lån är att en fastighet för rörelsen skall uppföras eller att en annan anläggningstillgång skall anskaffas, bör därför inte föranleda annan bedömning av låneansökningen än om denna exempelvis skulle vara föranledd av ett ökat behov av rörelsemedel. Avgörande blir i båda fallen de säkerheter som kan ställas och bedömningen av företagets ekonomiska framtidsutsikter. I den mån ett företags eget kapital är bundet i anläggningstillgångar, medan likvida rörelsemedel saknas, bör

lån naturligen kunna medges mot säkerhet i anläggningstillgångarna, varigenom rörelsemedel frigöres. Någon föreskrift om lånens ändamål bör sålunda inte uppställas.

Beträffande amorteringstiden för lånen från det nya institutet torde få erinras om att lån från AB Industrikredit, som tidigare nämnts, får lämnas på högst 20 år. För hantverks- och industrilån liksom även för industrigarantilån får amorteringstiden uppgå till högst 10 år, men den kan, om särskilda skäl föreligger, få utsträckas till 20 år. Affärsbankernas långa lån är däremot maximerade till högst 10 års löptid.

Lånen från det nya institutet kommer i allmänhet att lämnas mot svagare säkerheter än vad som gäller för lån från AB Industrikredit. I och för sig skulle därför den maximala löptiden för lånen möjligen behöva sättas kortare än för AB Industrikredit. De hittillsvarande erfarenheterna från AB Industrikredits låneverksamhet visar emellertid, att bolaget iakttagit stor försiktighet, när det gällt bindningstiden för lånen. Dessa har sålunda regelmässigt utlämnats på högst 10 år, även om amorteringsplanen förutsatt en återbetalning på 20 år. Enligt utredningens mening finns det ingen anledning befara att inte samma försiktiga praxis skulle komma att tillämpas även vid det nya institutets utlåning. Med hänsyn härtill och då det nya institutet skall lämna lån till i huvudsak samma kategorier av lånesökande som AB Industrikredit, har det synts utredningen praktiskt, att låta samma regel för den maximala löptiden för lånen gälla för båda instituten, d. v. s. 20 år. I praktiken torde lån av denna långfristighet visserligen bli sällsynta, men några formella hinder för en lånetid av angiven omfattning bör dock inte införas.

Beträffande räntan på institutets lån må erinras att utredningens direktiv utgår från att marknadsränta skall tillämpas.

C. Institutets organisation och finansiering

Institutets organisation

Utredningen har tidigare utgått från att det nya institutet främst skall ägna sig åt sekundärlångivning och därvid komplettera bland annat den långivning som nu sker genom AB Industrikredit. Även utformningen av kravet på säkerheter för lån från det nya institutet har skett med hänsynstagande till vad som gäller för AB Industrikredit. Det synes utredningen naturligt, att mot denna bakgrund även organisationen för det nya institutet utformas i anslutning till nämnda bolag.

I AB Industrikredit samverkar staten och affärsbankerna. Detta kommer till uttryck i att staten och affärsbankerna vardera innehar hälften av aktierna. Landets samtliga 16 affärsbanker, inkl. Sparbankernas bank AB och Jordbrukets bank, ingår som delägare med varierande aktieposter. Mot

bakgrunden av sin uppfattning om lämpligheten att anknyta det nya institutet till AB Industrikredit har utredningen under hand förhört sig hos Svenska bankföreningen, huruvida intresse föreläge från bankernas sida att även medverka i ett nytt kreditinstitut för i huvudsak sekundärkrediter till mindre och medelstora företag och med en uppbyggnad efter i huvudsak samma mönster som AB Industrikredit. Från affärsbankernas sida har man därvid förklarat sig beredd att medverka vid bildandet av ett sådant kreditinstitut som komplement till AB Industrikredit.

En anknytning till AB Industrikredit medför påtagliga organisatoriska fördelar. Såsom redan tidigare framhållits förutsätter direktiven för vår utredning att det nya institutet inte skall ha någon egen lokalorganisation utan om möjligt anknytas till något eller några redan befintliga organ. AB Industrikredit är ett centralt kreditinstitut utan egen lokalorganisation. Initiativen till låneengagemangen kommer antingen direkt från lånesökanden eller genom förmedling av bank, annat kreditinstitut eller företagareförening. Låneutredningen sker dock helt genom AB Industrikredits egen försorg, och ansvaret för kreditgivningen ligger helt hos bolaget. Då det här gäller en långfristig kreditgivning, får prövningen av den tilltänkta krediten göras särskilt ingående. Det måste därvid enligt utredningen vara en fördel, om prövningen av sekundärkreditfrågan kan ske samtidigt. Den utredning som göres för att bedöma frågan om bottenkrediten kan därvid även ligga till grund för ställningstagandet, huruvida sekundärkredit skall beviljas. Genom en dylik samförvaltning torde det bli möjligt att väsentligt begränsa förvaltningskostnaderna för det nya institutet, varigenom förutsättningar skapas för lägre räntekostnader för den enskilde låntagaren. Utredningen vill i detta sammanhang även framhålla vikten av en nära kontakt mellan institutet och den av lånesökanden anlidade banken eller vederbörande företagareförening. Genom en sådan kontakt skapas ökade möjligheter att ge en rationell uppbyggnad åt det enskilda företagets krediter med AB Industrikredit som bottenlånggivare, det nya institutet för den mera långfristiga krediten därefter och banken, sparbanken, jordbrukskassan, företagareföreningen eller eventuellt annat kreditinstitut som långgivare för de högst liggande krediterna.

Utredningen har övervägt, huruvida den nu angivna funktionella uppdelningen i stället för genom ett nytt institut skulle kunna nås enbart genom en omorganisation av AB Industrikredit. Med hänsyn till de konsekvenser en sådan ändring skulle kunna få för räntan på bolagets egen upplåning har utredningen dock ansett att ett alternativ med två institut är att föredraga. Utredningen förordar därför, att ett fristående institut inrättas.

Med utgångspunkt från nu gjorda överväganden vill utredningen föreslå, att det nya kreditinstitutet utformas som ett aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med AB Industrikredit, och att i detta nya bolag staten och affärsbankerna, inkl. Sparbankernas bank AB och Jordbrukets bank, bidra

ger med hälften av aktiekapitalet vardera liksom att de även påtager sig i lika delar övriga finansiella förpliktelser gentemot institutet. Förslag till bolagsordning för institutet och ändringar i bolagsordningen för AB Industrikredit framlägges av utredningen i bilaga A. Överenskommelse om samverkan mellan staten och affärsbankerna i det nya institutet torde böra ske genom avtal av i huvudsak samma innehåll som nu gällande avtal beträffande AB Industrikredit.

Bolagsordningen

Förslaget till bolagsordning för det nya institutet har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med den nuvarande bolagsordningen för AB Industrikredit. Utredningen skall i det följande beröra de olikheter som föreligger och de bestämmelser i bolagsordningen som eljest fordrar närmare kommentar.

Det nya institutet föreslås av utredningen skola benämnas AB Företagskredit. Formuleringen av bolagets ändamål överensstämmer helt med motsvarande bestämmelse i bolagsordningen för AB Industrikredit. Utredningen har övervägt, huruvida beskrivningen av det nya institutets ändamål skulle göras sådan att redan här en viss gränsdragning erhöles gentemot AB Industrikredit. Då båda instituten skall betjäna samma lånesökande, torde det emellertid vara mest ändamålsenligt med samma formulering. Avgränsningen får sedan framgå av det olika kravet på säkerheter för de två institutens utlåning. Det bör för övrigt erinras om att i gällande förordningar rörande stadshypoteksföreningarna och bostadskreditföreningarna de två föreningstypernas ändamål anges med exakt samma formulering, trots att det i ena fallet är fråga om ett institut för bottenlångivning och i det andra ett sekundärkreditinstitut.

Utredningen förutsätter, att som säkerhet för bolagets verksamhet utöver aktiekapitalet även skall finnas en garantifond i likhet med vad som gäller för AB Industrikredit. Storleken av aktiekapitalet liksom även av garantifonden är beroende av den utlåningsvolym som kan anses lämplig för det nya institutet. Denna fråga kommer utredningen att diskutera närmare i det följande. Aktiekapitalet i AB Industrikredit skall enligt bolagsordningen utgöra lägst 8 och högst 24 milj. kr. Det synes utredningen ändamålsenligt, att det nya kreditinstitutets aktiekapital bestämmes i proportion härtill. Förslagsvis synes detsamma kunna fastställas till lägst 4 och högst 12 milj. kr. Då aktiekapitalet i AB Industrikredit enligt det mellan staten och bankerna gällande avtalet för närvarande inte avses ökas utöver nuvarande 8 milj., bör det nya institutets aktiekapital tills vidare bestämmas till 4 milj. kr. Av detta belopp skulle alltså staten och bankerna bidra med hälften vardera. Liksom i AB Industrikredit torde aktierna böra fördelas på två serier, nämligen en A-serie för staten och en B-serie för bankerna. Varje aktie torde liksom i AB Industrikredit böra lyda på 1 000 kr.

Garantifonden hos AB Industrikredit utgör 24 milj. kr., varav hälften tillskjutits av staten och hälften av affärsbankerna. Vid ett aktiekapital i det nya institutet av lägst 4 milj. kr., d. v. s. hälften mot i AB Industrikredit, bör garantifonden hos det nya institutet även utgöra hälften av motsvarande fond hos AB Industrikredit, alltså 12 milj. kr. Av detta belopp skulle således 6 milj. kr. ställas till förfogande av staten i form av en av fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdad garantiförbindelse och 6 milj. kr. av bankerna i form av vid anfordran förfallande reverser.

Bestämmelserna om bolagets styrelse, bolagsstämma, revision samt överlåtelse av aktier överensstämmer helt med motsvarande bestämmelser för AB Industrikredit. Utredningen utgår från att samma personer som ingår i styrelsen för AB Industrikredit även kommer att utgöra styrelse för det nya institutet. Båda bolagen bör även ha samma verkställande direktör samt gemensam personal i övrigt.

Liksom i AB Industrikredit förutsättes, att till bolaget utgivna lånereverser med tillhörande säkerheter skall pantsättas till säkerhet för bolagets egen upplåning. Dessa lånereverser jämte säkerhetshandlingar skall därvid handhas av ett av bank- och fondinspektionen förordnat ombud. Beträffande detta ombuds verksamhet föreslår utredningen, efter att i frågan ha haft samråd med bank- och fondinspektionen, att i bolagsordningen för AB Industrikredit införes ett tillägg, innebärande att av bolaget utgiven revers, för vilken pant ställts, skall förses med bevis därom av det förordnade ombudet. Motsvarande bestämmelse föreslås även i bolagsordningen för det nya institutet.

När det gäller bolagsordningens föreskrifter om amorteringstid och säkerheter för lånen vill utredningen hänvisa till den allmänna motivering som tidigare lämnats. Beträffande säkerhetskravet må i detta sammanhang endast framhållas, att formuleringen är densamma som anges i 56 § banklagen för affärsbankernas lån. Samma regler gäller även enligt 37 § lagen om jordbrukskasserörelsen för utlåningen från jordbrukets kreditkassor. Liknande formulering användes för närvarande även i bolagsordningen för AB Industrikredit i fråga om den sektor av utlåningen, för vilken bolaget kan tillämpa en mera fri säkerhetsbedömning.

Bolagets upplåning

Som utredningen tidigare berört är upplåningsrätten för AB Industrikredit för närvarande maximerad till 8 gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond. Om bolagets nuvarande egna kapital samt garantifonden tages som bas för upplåningen, ger detta som utgångspunkt för beräkningen ett belopp av 38 milj. kr. Upplåningen skulle sålunda kunna uppgå till sammanlagt ($8 \times 38 =$) 304 milj. kr. Tillsammans med det egna kapital, som även står till förfogande för utlåning, skulle detta ge en utlåningsmöj-

lighet av ca 320 milj. kr. Om bolaget utger förlagsbevis, för vilka betalning inte kan krävas förrän tidigast efter 2 år, skall dessa förlagsbevis upp till ett belopp motsvarande hälften av bolagets aktiekapital kunna jämföras med eget kapital.

Genom slopandet av AB Industrikredits möjlighet att lämna lån mot »annan säkerhet» har utredningen i det föregående ansett sig kunna förorda en höjning av institutets långivning från högst 50 till högst 60 procent av värdet hos den för lånet in-tecknade fastigheten. Genom ändringen av säkerhetskravet bör enligt utredningens mening även en viss ökning av upplåningsmaximeringen vara möjlig. Utredningen föreslår därför, att bolagets rätt till egen upplåning utsträcker från nuvarande 8 gånger summan av det egna kapitalet och garantifonden till 10 gånger samma belopp. Detta skulle med den förut använda upplåningsbasen ge en vidgning av lånemöjligheterna med 76 milj. kr. till 380 milj. kr. och därmed en utlåningskapacitet av närmare 400 milj. kr.

Det nya kreditinstitutets upplåningsmöjligheter synes böra fastställas efter samma princip som gäller för AB Industrikredit, alltså i relation till det egna kapitalet och garantifonden. Med hänsyn till det lägre säkerhetskrav, som gäller för det nya institutets utlåning, synes emellertid relations-talet böra vara mindre än för AB Industrikredit. Utredningen har för sin del stannat för att föreslå, att upplåningen maximeras till 6 gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond. Detta skulle alltså i utgångsläget ge en upplåningsmöjlighet av ($6 \times 16 =$) 96 milj. kr. och därmed en utlåningskapacitet, inkl. eget kapital, av 100 milj. kr. Nämda belopp motsvarar ungefär en fjärdedel av AB Industrikredits utlåningskapacitet enligt de av utredningen föreslagna bestämmelserna. Denna relation mellan de båda bolagens kapacitet synes utredningen rimlig med hänsyn till att huvudparten av de lånebehov som avses skola täckas av båda instituten kommer att ligga hos AB Industrikredit. Det bör vid en bedömning av det nya institutets kapacitet även beaktas, att dess utlåning med hänsyn till sin karaktär av i huvudsak sekundärkrediter kan beräknas få en genomsnittligt sett kortare löptid än lånen från AB Industrikredit, varför det för utlåningen tillgängliga kapitalet alltså kommer att snabbare omsättas i nya lån.

Utredningen har utgått från att det nya institutet i samma utsträckning som nu gäller för AB Industrikredit skall ha möjlighet att jämföras utgivna förlagsbevis med eget kapital.

Finansieringen av såväl AB Industrikredits som det nya institutets verksamhet kan beräknas ske genom obligationsupplåning samt reverslån hos större kapitalplacere. Under det sista året har AB Industrikredits hela upplåning skett av allmänna pensionsfondens medel. Det torde kunna förutsättas — inte minst mot bakgrunden av allmänna pensionsfondens tillväxt — att institutets upplåning väsentligen kommer att ske från denna.

D. Synpunkter på företagareföreningarnas låneverksamhet

Det nya institutets lokala anknytning

Utredningens ställningstaganden i det föregående innebär, att institutets lokala anknytning till de enskilda låntagarna normalt torde komma att ske genom affärsbank, sparbank eller jordbrukskassa. Låntagarna kan i allmänhet förutsättas redan vara kunder hos någon eller några av dessa institutioner. De nämnda institutionerna förutsättes också bli direkt eller indirekt delägare i institutet. Det bör emellertid understrykas, att låneansökningar självfallet kommer att ställas till och avgöras av institutets styrelse (eller direktion). Lika självfallet föreligger inget hinder, att låneansökningar förmedlas via företagareföreningar. Dessa bör även lika väl som de lokala bankkontoren biträda institutet vid utredningen av de enskilda låneärendena, när så befinnes lämpligt. Ur synpunkten av institutets lokala kontakter föreligger således ingen praktisk skillnad mellan bankerna och företagareföreningarna. Detta ter sig naturligt också med hänsyn till det nära samarbete som på flera håll redan etablerats mellan dessa institutioner, när det gäller att finna rationella och hållbara lösningar av enskilda företags finansieringsproblem.

Effektivisering av företagareföreningarnas verksamhet

I detta sammanhang torde utredningen också få redovisa sin syn på företagareföreningarnas ställning och uppgifter, när det gäller de mindre företagens kreditförsörjning. Det tillskott av långfristiga krediter, som möjliggöres av det av utredningen föreslagna institutet, torde inte komma att mera väsentligt minska behovet av företagareföreningarnas låneverksamhet. Det ligger nämligen i ett hypoteksinstituts natur — bl. a. på grund av svårigheten av en nära och fortlöpande kontakt med det låntagande företaget — att bestämda krav på säkerheter måste iakttas. Utlåningen från det nya institutet kommer därför inte att kunna ersätta företagareföreningarnas mera riskbetonade låneverksamhet.

Trots att bankmässiga säkerheter som regel saknas vid företagareföreningarnas utlåning, har förlusterna på denna låneverksamhet hittills varit relativt ringa, såsom framgått av det i kapitel II redovisade materialet. En fortsatt utbyggnad av verksamheten framstår med hänsyn till hittills vunna erfarenheter som befogad och önskvärd. En förutsättning härför är dock, att företagareföreningarnas administrativa resurser ökas inte oväsentligt. Vid sidan av väl etablerade föreningar med långvarig erfarenhet arbetar föreningar som ännu befinner sig i uppbyggnadsskedet. En förstärkning av föreningarnas resurser synes kunna ske inte endast i form av en personell utbyggnad utan även genom vidgat samarbete med andra institutioner.

Utöver förbättrade administrativa resurser vill utredningen peka på en annan och enligt utredningens mening väsentlig förutsättning för att en mer betydande utökning av föreningarnas låneverksamhet skall kunna ske. Utredningen syftar här på önskvärdheten av att föreningarna vid sidan av de av staten till förfogande ställda medlen även har tillgång till eget kapital. Det faller utanför ramen för utredningens uppdrag att närmare diskutera de metoder som kan visa sig effektiva för att skapa ett sådant eget kapital. Det synes utredningen dessutom naturligt, att det i första hand får ankomma på föreningarna själva att här pröva olika medel att — eventuellt i samarbete med redan existerande branschsammanlutningar — finna formerna härför. De betänkligheter som naturligt måste inställa sig mot att låta ett enskilt organ utan eget risktagande i växande omfattning förvalta statliga lånemedel, skulle starkt minska i betydelse redan vid ganska begränsade insatser av eget kapital.

Med ett inslag av eget risktagande är det vidare naturligt, att företagareföreningarnas utlåningsverksamhet ännu mera än hittills bestämmas av företagsekonomiska överväganden. Lokaliserings- och sysselsättningspolitiska motiv för det statliga kreditstödet åt mindre och medelstora företag bör enligt utredningen främst vara förbehållna industrigarantilånen, vilka handlägges av kommerskollegium efter samråd med arbetsmarknadsmyndigheterna.

I samband med övervägandena om förhållandet mellan företagareföreningarna och det nya kreditinstitutet har utredningen även varit inne på tanken att företagareförening skulle få bevilja statsgaranti som säkerhet för lån från institutet. Enligt nu gällande regler äger som bekant företagareföreningarna inte rätt att bevilja kreditgarantier. Denna fråga prövades av statsmakterna så sent som år 1960, och därvid avvisades förslagen att ge företagareföreningarna en sådan rätt. Motivet för detta ställningstagande var bl. a. av principiell natur, nämligen att helt enskilda organ inte borde äga ådraga statsverket ekonomiska förpliktelser. I anslutning härtill vill utredningen för sin del ånyo framhålla, att förutsättningen för en mera väsentligt utvidgad utlånings- eller garantiverksamhet bör vara ett visst eget risktagande från föreningarnas sida. Om ett sådant kan komma till stånd, skulle företagareföreningarnas roll som supplerande institut på den svenska kreditmarknaden kunna växa väsentligt. Utredningen har som nämnts inga konkreta förslag i detta avseende men har velat beröra frågans principiella aspekter och därmed peka på de utvecklingsmöjligheter som här otvivelaktigt på något längre sikt erbjuder sig.

BILAGA A

Förslag till bolagsordning för ett nytt kreditinstitut samt till ändringar i nuvarande bolagsordning för AB Industrikredit

AB Industrikredit *Bolagsordning*

§ 1.

Bolagets firma är Aktiebolaget *Industrikredit*.

§ 2.

Bolaget skall ha till föremål för sin verksamhet dels att medverka vid finansieringen företrädesvis av mindre och medelstora näringsföretag här i riket genom utlämnande av lån, huvudsakligen av långfristig karaktär, dels att genom egen upplåning anskaffa medel för finansieringsverksamheten.

Bolaget skall jämväl äga ikläda sig garanti för sådana lån, som bolaget enligt bestämmelserna i föregående stycke skulle äga självt bevilja.

§ 3.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst *åtta* miljoner och högst *tjugofyra* miljoner kronor.

Aktierna skola vara fördelade i två serier, betecknade respektive A och B, vilka skola omfatta lika många aktier.

Alla aktier skola medföra samma rätt, dock med iakttagande av bestämmelserna i denna bolagsordning.

Nytt kreditinstitut *Bolagsordning*

§ 1.

Bolagets firma är Aktiebolaget *Företagskredit*.

§ 2.

(= AB Industrikredit)

§ 3.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst *fyra* miljoner och högst *tolv* miljoner kronor.

Aktierna skola — — — många aktier.

Alla aktier — — — denna bolagsordning.

AB Industrikredit

§ 4.

Aktie skall lyda å 1 000 kronor.

§ 5.

Såsom garantifond att utgöra en särskild säkerhet för av bolaget ingångna förbindelser skola till bolagets förfogande ställas

av staten genom fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdad garanti-förbindelse å *tolv* miljoner kronor

samt av övriga aktieägare av svenskt bankaktiebolag utfärdade, till bolaget ställda, vid anfordran förfallande reverser å tillhoppa *tolv* miljoner kronor.

Garantifonden må tagas i anspråk allenast i den mån vid likvidation av bolaget så finnes erforderligt för att, sedan bolagets egna tillgångar blivit använda, fullgöra bolagets förbindelser.

§ 6.

Styrelsen skall ha sitt säte i Stockholm.

§ 7.

Styrelsen skall bestå av åtta ledamöter med högst åtta suppleanter. Aktieägarna inom vardera aktieserien utse årligen för tiden intill dess nästa ordinarie bolagsstämma hållits fyra styrelseledamöter och högst fyra suppleanter. Kungl. Maj:t förordnar en av styrelsens ledamöter att vara dess ordförande. Styrelsens vice ordförande skall väljas av de styrelseledamöter, som utsetts av B-aktieägarna.

§ 8.

Såsom styrelsens beslut i frågor rörande upp- och utlåning samt om

Nytt kreditinstitut

§ 4.

(= AB Industrikredit)

§ 5.

Såsom garantifond att utgöra en särskild säkerhet för av bolaget ingångna förbindelser skola till bolagets förfogande ställas

av staten genom fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdad garanti-förbindelse å *sex* miljoner kronor

samt av övriga aktieägare av svenskt bankaktiebolag utfärdade, till bolaget ställda, vid anfordran förfallande reverser å tillhoppa *sex* miljoner kronor.

Garantifonden må — — — bolagets förbindelser.

§ 6.

(= AB Industrikredit)

§ 7.

(= AB Industrikredit)

§ 8.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

anställande av verkställande direktör och vice verkställande direktör skall gälla den mening, varom sex av styrelsens ledamöter förena sig.

§ 9.

Styrelsen äger bemyndiga person såväl inom som utom styrelsen att teckna bolagets firma.

§ 10.

För granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper utses årligen för tiden intill dess nästa ordinarie bolagsstämma hållits två revisorer jämte två suppleanter, av vilka en revisor jämte suppleant för denne utses av A-aktieägarna samt en revisor jämte suppleant för denne utses av B-aktieägarna. Den av B-aktieägarna utsedda revisorn liksom suppleanten för denne skall vara auktoriserad revisor.

Därutöver skola av bank- och fondinspektionen för enahanda tid utses en revisor och en suppleant för denne att jämte de å bolagsstämma valda revisorerna delta i granskningen.

§ 11.

Ordinarie bolagsstämma hålles i Stockholm en gång årligen under februari eller mars månad.

§ 12.

Vid ordinarie bolagsstämma skola följande ärenden förekomma:

- 1) val av ordförande vid stämman;
- 2) justering av röstlängden;
- 3) val av en eller två justeringsmän;

Nytt kreditinstitut

§ 9.

(= AB Industrikredit)

§ 10.

(= AB Industrikredit)

§ 11.

(= AB Industrikredit)

§ 12.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

- 4) fråga om stämman blivit behö-
rigen sammankallad;
- 5) föredragning av förvaltningsbe-
rättelsen och revisionsberättel-
sen;
- 6) ärenden vilka enligt 126 § lagen
den 14 september 1944 om aktie-
bolag skola förekomma å stäm-
man;
- 7) fastställande av arvoden åt sty-
relseledamöter och revisorer;
- 8) val av ordinarie styrelseledamö-
ter;
- 9) bestämmande av antalet styrel-
sesuppleanter och val av sådana
suppleanter;
- 10) val av revisorer och revisors-
suppleanter;
- 11) övriga ärenden, vilka i behörig
ordning hänskjutits till stäm-
man.

§ 13.

Vid bolagsstämma äger envar röst-
berättigad rösta för fulla antalet av
honom ägda och företrädde aktier
utan begränsning i röstetalet. Vid
omröstning å stämma skall gälla att
för beslut om ändring i denna bolags-
ordning eller om vinstutdelning skall
— utöver vad enligt lagen om aktie-
bolag kräves för beslutets giltighet
— fordras, att beslutet biträdes av
företrädare för flertalet aktier inom
vardera aktieserien. Skulle yrkande
framkomma om olika utdelnings-
belopp skall såsom stämmans beslut
gälla att den utdelning lämnas, som
vunnit anslutning från flertalet före-
trädde A-aktier, eller den utdelning
som samlat det största antalet röster
från företrädde B-aktier, om sist-
nämnda utdelning är lägre.

Nytt kreditinstitut

§ 13.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

Beslut om att bolaget skall träda i likvidation, i andra fall än då bolaget enligt lag har att träda i likvidation, skall — dock med iakttagande jämväl av bestämmelsen i 140 § första stycket fjärde punkten i lagen om aktiebolag — anses föreligga, om sådant beslut biträts av företrädare för flertalet aktier inom endera aktieserien.

Ordförande å bolagsstämma väljes varannan gång av A-aktieägarna och varannan gång av B-aktieägarna.

Övriga beslut å bolagsstämma — fränsett beslut i fråga om utseende av revisor, som avses i 109 § lagen om aktiebolag, eller angående bolagets trädande i likvidation om skyldighet därtill enligt lag uppkommit — vare ej giltiga med mindre de biträts av företrädare för mer än hälften av aktiekapitalet. Uppställer lagen om aktiebolag strängare villkor för besluts giltighet, skall jämväl detta iakttagas.

§ 14.

Beslut om ändring i bolagsordningen är icke giltigt med mindre det blivit av Kungl. Maj:t godkänt.

§ 15.

Lån må ej beviljas med mindre ändamålet med lånet finnes ägnat att befordra en sund utveckling av det företag, för vilket lånet är avsett.

Lånetiden skall bestämmas till viss tid, högst 20 år. Överstiger tiden ett år, skall låntagaren i regel vara ålagd skyldighet att gälda lånet genom avbetalningar enligt fastställd plan.

Nytt kreditinstitut

§ 14.

(= AB Industrikredit)

§ 15.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

§ 16.

Gällande lydelse:

För lån från bolaget skall vara ställd betryggande säkerhet i form av pant eller borgen.

Pant skall utgöras av inteckning i fast egendom eller tomträtt liggande inom 50 procent av det värde, till vilket styrelsen uppskattat den fasta egendomen eller den till tomträtten hörande byggnaden. Borgen skall vara tecknad av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet eller bank.

Utan hinder av vad i andra stycket sägs må mot annan säkerhet, som finnes betryggande, utlämnas lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande summan av bolagets eget kapital och garantifond.

Föreslagen lydelse:

För lån ——— eller borgen.

Pant skall utgöras av inteckning i fast egendom eller tomträtt liggande inom 60 procent av det värde, till vilket styrelsen uppskattat den fasta egendomen eller den till tomträtten hörande byggnaden. Borgen skall vara tecknad av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet eller bank.

§ 17.

Bolaget skall ägna särskild uppmärksamhet däråt, att icke åt samma eller med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap förbundna låntagare beviljas lån i sådan omfattning, att därav kan uppkomma fara för bolagets säkerhet. Med lån skall härvid jämställas borgen och annan garantiförpliktelse till bolaget

Nytt kreditinstitut

§ 16.

Bolaget må icke bevilja kredit, utan att säkerhet som av bolaget prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas.

§ 17.

(= AB Industrikredit)

ävensom av bolaget ingången garantiförpliktelse för låntagare.

§ 18.

Gällande lydelse:

Till säkerhet för sådan bolagets egen upplåning — bortsett från förlagslån — som avtalats på längre tid än sex månader, skola pantförskrivna till bolaget utgivna lånereverser med för dessa enligt § 16 ställd säkerhet. Sålunda pantsatta lånereversers sammanlagda kapitalbelopp skall vid varje tid uppgå till minst sammanlagda kapitalbeloppet av bolagets utstående skuld på grund av nyssnämnda upplåning. I panten ingående lånerevers må interimistiskt utbytas mot tillgodohavande hos svenskt bankaktiebolag av motsvarande belopp.

Lånereverserna jämte säkerheter skola överlämnas till ett av bank- och fondinspektionen förordnat ombud, som skall omhänderha handlingarna för panthavarnas räkning i enlighet med de närmare föreskrifter som må av inspektionen meddelas. Ombudet skall ha tillgång till bolagets räkenskaper och andra handlingar samt äga att av bolagets styrelse, verkställande direktör och revisorer erhålla de upplysningar, som för uppdragets fullgörande äro erforderliga.

I garantifonden ingående värdehandlingar samt av bolaget utfärdade men icke utelöpande obligationer ävensom blanketter till obligationer skola förvaras på samma sätt, som i nästföregående stycket angivits.

§ 18.

Till säkerhet — — — motsvarande belopp.

Lånereverserna jämte — — — äro erforderliga.

I garantifonden — — — stycket angivits.

Av bolaget utgiven revers, för vilken pant ställts enligt denna paragraf, skall förses med bevis därom av det i andra stycket omförmälda ombudet.

AB Industrikredit

Föreslagen lydelse:

Till säkerhet — — — motsvarande belopp.

Lånereverserna jämte — — — äro erforderliga.

I garantifonden — — — stycke angivits.

Av bolaget utgiven revers, för vilken pant ställts enligt denna paragraf, skall förses med bevis därom av det i andra stycket omförmälda ombudet.

§ 19.

Gällande lydelse:

Bolaget må upplåna medel till ett belopp motsvarande högst *åtta* gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i föregående stycke skall bolagets skuld på grund av utgivna förlagsbevis — i den mån betalning för dem icke kan av långivaren krävas förrän tidigast efter två år — icke anses såsom upplåning utan skall till ett belopp, motsvarande förlagsbevisens nominella värde, dock högst hälften av bolagets aktiekapital, likställas med bolagets eget kapital.

Föreslagen lydelse:

Bolaget må upplåna medel till ett belopp motsvarande högst *tio* gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond.

Vid tillämpningen — — — eget kapital.

§ 20.

Lån må icke annat än undantagsvis och i en omfattning, som icke kan

Nytt kreditinstitut

§ 19.

Bolaget må upplåna medel till ett belopp motsvarande högst *sex* gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond.

Vid tillämpningen — — — eget kapital.

§ 20.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

äventyra bolagets likviditet, utlämnas för längre tid än som tidigaste förfallodag för bolagets däremot svarande upplåning betingar.

§ 21.

Har bolaget övertagit egendom till skyddande av fordran skall egendomen åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för bolaget.

§ 22.

Vad i denna bolagsordning stadgas angående lån skall i tillämpliga delar gälla även garantiförpliktelse, som bolaget ikläder sig.

§ 23.

Meddelanden till aktieägarna skola ske genom rekommenderade brev, kallelse till bolagsstämma senast två veckor före ordinarie och senast en vecka före extra stämma.

§ 24.

Bolagets aktier må ej genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag, vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag, i vars bolagsordning ej intagits förbehåll, som omförmäles i 2 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, dock att utan hinder av förbehållet bolagets aktier må förvärfvas av svenskt

Nytt kreditinstitut

§ 21.

(= AB Industrikredit)

§ 22.

(= AB Industrikredit)

§ 23.

(= AB Industrikredit)

§ 24.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

bolag eller svensk förening, som avses i 18 § nämnda lag.

§ 25.

Har aktie övergått till någon, som icke förut är ägare av aktie av samma serie i bolaget, skall aktien ofördröjligen hembjudas övriga aktieägare till inlösen genom skriftlig anmälan hos bolagets styrelse. Åtkomsten av aktien skall därvid styrkas.

När aktie sålunda hembjudits, skall styrelsen eller verkställande direktören därom genast underrätta bolagets aktieägare på sätt om meddelanden till aktieägarna är föreskrivet, med anmodan till den, som önskar begagna sig av lösningsrätten, att skriftligen anmäla sig hos styrelsen inom en månad, räknat från den dag anmälan om hembudet inkom till styrelsen. Underrättelsen skall innehålla uppgift om den dag anmälan inkommit till styrelsen.

Anmäla sig flera vilja lösa hembjuden aktie, skall A-aktieägare äga företräde att lösa hembjuden A-aktie och B-aktieägare företräde att lösa hembjuden B-aktie. Emellan innehavare av aktier av samma serie skall företrädesrätten bestämmas genom lottning, verkställd genom notarius publicus, dock att, därest samtidigt flera aktier hembjudas, aktierna först så långt ske kan skola fördelas bland dem som vilja lösa i förhållande till deras innehav av aktier i bolaget av samma serie som dem, vilka hembjudits. Därest ej inom stadgad tid någon aktieägare anmäler sig vilja lösa hembjuden aktie eller aktien ej inom stadgad tid inlöses,

Nytt kreditinstitut

§ 25.

(= AB Industrikredit)

AB Industrikredit

äger den som gjort hembudet bliva för aktien registrerad.

Lösenbeloppet för aktie, som hembjudits, skall utgöra aktiens verkliga värde, vilket i brist på åsämjande skall slutligt bestämmas av en nämnd av tre skiljemän, varav de tvistande utse vardera en och de sålunda utsedda välja den tredje, som skall vara ordförande i nämnden. Finnes i en tvist flera parter å samma sida och kunna de ej enas om valet av sin skiljeman, skall denne utses av överståthållarämbetet i Stockholm. Detsamma skall gälla därest av parterna utsedda skiljemän ej kunna enas om valet av ordförande i skiljenämnden.

Lösen för aktie skall erläggas senast 20 dagar efter lösenbeloppets fastställande.

§ 26.

Bolaget skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Det åligger bolagets styrelse,

att när som helst för den befattningshavare hos bank- och fondinspektionen, som enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda inspektionen, samt för den särskilda undersökning Kungl. Maj:t kan finna för gott anställa, hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning; samt

att jämväl i övrigt meddela inspektionen eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, alla de upplysningar rörande bolaget, som av dem äskas.

Nytt kreditinstitut

§ 26.

(= AB Industrikredit)

*AB Industrikredit**Nytt kreditinstitut*

Har styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, vilket står i strid med lag eller denna bolagsordning, eller yppa sig eljest i fråga om bolagets ledning sådana missförhållanden, att verksamheten kan befaras bliva till skada för det allmänna, skall inspektionen därom göra anmälan till Kungl. Maj:t.

§ 27.

Det åligger bolaget att till revisor och ombud, som förordnas enligt § 10 eller § 18, utgiva ersättning med belopp, som bank- och fondinspektionen bestämmer.

§ 27.

(= AB Industrikredit)

BILAGA B

Gällande avtal mellan staten och affärsbankerna om aktieinnehavet i AB Industrikredit

Mellan svenska staten och undertecknade bankaktiebolag, nedan gemensamt kallade bankerna, har denna dag följande avtal träffats.

§ 1.

Staten försäljer till bankerna aktier i Aktiebolaget Industrikredit enligt följande:¹

Överlåtelseerna skola ske till ett pris av 1 621 kronor per aktie.

Aktierna levereras behörigen transporterade, så snart ske kan sedan detta avtal blivit gällande, och likviden verkställs vid leveransen.

Parterna avse icke för närvarande att öka aktiekapitalet utöver dess nuvarande storlek, åtta miljoner kronor.

§ 2.

Parterna förbinda sig att å bolagsstämma i bolaget besluta den ändrade lydelse av bolagsordningen, som angivits i bilaga² till detta avtal, liksom de ändringar i bolagsordningen, som framdeles må föranledas av en tillämpning av detta avtal.

Å samma stämma skola nuvarande styrelseledamöter och revisorer ställa sina platser till förfogande och val av styrelse och revisorer företagas.

§ 3.³

Bolaget skall som regel icke lämna sådan kredit, som affärsbankerna äga lämna enligt för dem för närvarande gällande bestämmelser.

§ 4.

Enligt bolagsordningen i dess lydelse enligt bilaga skola bolagets aktier fördelas i två serier, betecknade respektive A och B, vilka skola omfatta lika många aktier. Aktier av serie A må allenast tillhöra staten och aktier av serie B endast

¹ Efter överlåtelsen innehar bankerna hälften av aktiekapitalet, d. v. s. 4 milj. kr., med följande fördelning:

	kr.		kr.
AB Bohusbanken.....	10 000	Sparbankernas bank AB	50 000
Göteborgs bank	600 000	Stockholms enskilda bank	100 000
Jordbrukets bank	25 000	Sundsvalls enskilda bank	136 000
Jämtlands folkbank	24 000	Svenska handelsbanken	1 015 000
Skandinaviska banken	880 000	Sveriges kreditbank	600 000
Skaraborgs enskilda bank	80 000	Uplands enskilda bank	80 000
Skånska banken	100 000	Wermlands enskilda bank	136 000
Smålands bank	80 000	Östergötlands enskilda bank	84 000

² Överensstämmar med nu gällande bolagsordning (se bilaga A).

³ Denna paragraf föreslås upphävd.

svenska bankaktiebolag med de undantag, som föranledes av § 25 i bolagsordningen. Parterna förbinda sig att icke verkställa överlåtelse i strid härmed.

§ 5.

Beträffande bolagets garantifond skall, utöver bestämmelserna i § 5 av bolagsordningen i dess lydelse enligt bilaga, följande gälla.

Parterna skola till garantifonden tillskjuta garantiförbindelse respektive reverser i proportion till varje parts innehav av aktier i bolaget.

Utgår betalning ur garantifonden, skola, oavsett vilka tillgångar som bolaget därvid tager i anspråk, parterna inbördes svara för betalningen i förhållande till varje parts innehav av aktier.

Skulle B-aktieägare överlåta sina aktier i bolaget eller någon av dem, skall han äga återfå motsvarande av honom till garantifonden överlämnad revers mot att förvärvaren av aktierna i stället i garantifonden inlägger en bankrevers av samma storlek eller, om förvärvaren är staten, garantiförbindelse å motsvarande belopp.

Motsvarande skall gälla beträffande utbyte av garantiförbindelse mot bankreverser för det fall att staten överlåter sina aktier eller någon av dem.

§ 6.

Med hänsyn till vikten av att verkställande direktör i bolaget städse åtnjuter aktieägarnas förtroende, är det mellan parterna förutsatt, att verkställande direktör skall entledigas, därest i något fall staten eller företrädare för flertalet B-aktier så påfordrar.

§ 7.

Mellan de i detta avtal deltagande bankerna skall gälla att proportionen mellan deras innehav av B-aktier skall vid förekommande överlåtelser upprätthållas i den mån bank icke efterger sin rätt att erhålla aktier på grund av denna regel.

Bestämmelserna i § 25 i bolagsordningen skola tillämpas jämväl för det fall att B-aktie övergår till någon, som förut är B-aktieägare; dock att i sådant fall hembud skall ske endast till övriga B-aktieägare.

§ 8.

Skulle företrädare för flertalet aktier inom endera aktieserien påfordra att bolaget skall träda i likvidation, skola parterna å bolagsstämma biträda beslut därom.

Detta avtal har upprättats i två likalydande exemplar, av vilka staten tagit ett och bankerna ett.

BILAGA C

PM angående undersökning av finansieringsförhållandena hos ett urval av företag inom olika storleksgrupper

För att erhålla underlag för sitt arbete har företagskreditutredningen bl. a. låtit utföra en enkätundersökning rörande finansieringsförhållandena hos ett urval av företag. En sammanfattning av undersökningsresultaten har lämnats i kapitel III. I denna bilaga redogöres närmare för uppläggningsen av undersökningen, och vidare presenteras de tabeller som utarbetats.

För undersökningen utvaldes ursprungligen fyra branscher, inom vilka småindustrin är väl representerad, nämligen järn- och metallmanufaktur, mekaniska verkstäder (exkl. transportmedelsverkstäder och varv), möbelindustri och konfektionsindustri. För att avgöra i vilken grad olika egenskaper hos de mindre företagen kunde antagas vara betingade av företagets storlek, undersöktes även en jämförelsegrupp bestående av något större företag.

Undersökningen omfattar därför en huvudgrupp av företag med upp till 50 anställda och en annan grupp med 51—300 anställda.¹ Dessa uppdelades i sin tur i tre resp. två undergrupper. Urvalet gjordes från riksförsäkringsverkets register, i vilket ingår företag med ned till 2 å 3 anställda. Av de i undersökningen ingående företagen utgjordes flertalet av aktiebolag. Antalet tillfrågade företag inom resp. bransch framgår av följande sammanställning.

<i>Bransch</i>	<i>Antal företag</i>
Järn- och metallmanufaktur	99
Mekaniska verkstäder	138
Möbelindustri	89
Konfektionsindustri	152
	<hr/> Summa 478

De företag som är relevanta för utredningen är självfallet sådana som själva måste ombesörja sin anskaffning av kapital. Därför har ett företag i detta sammanhang inte kunnat betraktas som en självständig enhet, om det på ett eller annat sätt är anknutet till en större finansiell enhet, vars kapitalanskaffning ombesörjes centralt. Det är naturligtvis förenat med betydande svårigheter att genomföra en indelning av företagen efter dessa grunder. Information om koncernförhållanden kan visserligen relativt lätt införskaffas, men olika grad av självständighet kan föreligga för olika företag inom koncernen. Dessutom kan naturligtvis starka finansiella bindningar finnas mellan företag utan att koncernförhållande

¹ I denna undersökning användes antal anställda exkl. hemarbetare som mått på företagets storlek medan vid bearbetningen av kommerskollegii industristatistik (Bilaga D) företagets storlek bestämts av antalet i företaget sysselsatta industriarbetare. Denna skillnad i storleksgrupperingen är betingad av bearbetningstekniska skäl och försvårar tyvärr en eventuell jämförelse av de båda undersökningarna.

föreligger, t. ex. om en person eller en stiftelse äger flera företag. I denna undersökning har koncerner betraktats som en företagsenhet. Därvid har dock i en del fall koncernförhållandet kunnat utredas först sedan primärmaterialet insamlats. Vad gäller andra finansiella bindningar av den karaktär som förut exemplifierats, har sådana i något enstaka fall kunnat uppdagas och beaktas. Det bör dock framhållas, att för företag av den storlek, som det nu gäller, den juridiska enheten i det helt övervägande antalet fall torde vara liktydig med en finansiellt självständig enhet.

Insamlingen av primärmaterialet till undersökningen ombesörjdes för de mindre företagen av Sveriges hantverks- och industriorganisation och för de större av konjunkturinstitutet. I ett senare skede medverkade även företagareföreningarna vid insamlandet.

Svarsfrekvensen var genomgående mycket låg. För konfektionsindustrin var den så låg, att en bearbetning var utesluten. Inom möbelindustrin var antalet svarande företag något större men mycket ojämnt fördelat på olika storleksgrupper. Antalet svarande företag i de båda högsta storlekklasserna var sålunda alltför litet för att dessa skulle kunna användas som jämförelsenorm. Svarsfrekvensen i järn- och metallmanufaktur samt mekaniska verkstäder låg i stort sett på samma nivå som möbelindustrin — ca 50 procent — men var relativt jämnt fördelat på olika storleksgrupper. Utredningen har, ehuru med tveksamhet, valt att publicera några uppgifter för dessa båda senare branscher tillsammans. En sådan sammanslagning synes rimlig, då dessa branscher är relativt likartade till sin struktur. På detta sätt erhålles också ett relativt stort absolut antal svarande företag i varje storleksgrupp.

I tabell C: 1 redovisas uppgifter som belyser svarsfrekvenser för olika storleksgrupper i branscherna järn- och metallmanufaktur samt mekaniska verkstäder. Ursprungligen tillfrågades i dessa branscher 237 företag. Härifrån har på grund av konkurs, koncernförhållanden etc. bortrensats 25 företag. Antalet godtagbara svar uppgick till 106. Svarsfrekvensen var lägst för de mindre företagen. För gruppen företag med upp till 50 anställda uppgick den sålunda till 47 procent, medan den för gruppen företag med 51—300 anställda utgjorde 63 procent. Det absoluta antalet inkomna svar var dock väsentligt större för den förra gruppen än för den senare, nämligen 84 resp. 22.

Det frågeformulär, som utsändes till företagen, var relativt omfattande och innehöll många detaljfrågor (se sid. 82). Den låga svarsfrekvensen gjorde att endast vissa delar av blanketten har bearbetats. De uppgifter som redovisas i tabellform är i huvudsak av sådan karaktär, att deras validitet har kunnat kontrolleras mot företagens balansräkningar.

Tabellerna C: 2 och C: 3 samt C: 4 och C: 5 ger en bild av tillgångarnas och skuldernas struktur i bokförda värden. Procenttalen i de sammanfattande kolumnerna — företag med upp till 50 anställda och med 51—300 anställda — har i dessa och följande tabeller räknats fram efter summering av de kronbelopp, på vilka delkolumnernas procenttal beräknats. Eftersom antal svarande företag i procent av antal företag i populationen har varit tämligen lika för de olika storleksgrupperna inom varje huvudgrupp, kan detta ses som en relativt god approximation, om det — såsom här är fallet — endast är den procentuella fördelningen och inte de absoluta beloppen av de olika posterna, som är av intresse.

Realtillgångarna i tabell C: 2 avser bokförda värden efter avskrivningar. De bokföringsmässiga avskrivningarna har i regel inget direkt samband med realkapitalets förslitning. Ofta är de betydligt större. Dessutom har även den fortloppande prisstegringen medfört att de bokförda värdena kommit att avsevärt

Tabell C:5. Procentuell fördelning av i kreditinstituten upptagna lån

Bokförda värden

	Företagsstorlek (antal anställda)						
	—10	11—25	26—50	51—100	101—300	—50	51—300
Affärsbanker.....	88	90	72	83	87	80	85
Därav beviljade icke disponerade krediter i räkning.....	25	11	27	18	20	20	19
Sparbanker.....	12	4	16	3	1	12	2
Försäkringsbolag.....	—	6	12	14	12	8	13
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Därav med statlig garanti.....	—	—	4	10	—	2	4

Tabell C:6. Bokförda värden för olika slag av reallgångar i procent av brandförsäkrings- eller återanskaffningsvärde

	Företagsstorlek (antal anställda)						
	—10	11—25	26—50	51—100	101—300	—50	51—300
Fastigheter ¹	44	47	52	41	37	49	39
Maskiner och inventarier ¹	23	43	27	19	12	30	14
Varulager ²	53	61	48	47	41	53	44
Totala reallgångar	38	50	43	35	27	44	30

¹ Brandförsäkringsvärde.² Återanskaffningsvärde.

Tabell C:7. Låneskulder i procent av tillgångar

	Företagsstorlek (antal anställda)						
	—10	11—25	26—50	51—100	101—300	—50	51—300
Låneskulder i procent av: Reallgångar.....	41	66	44	36	26	51	30
Finanstillgångar.....	12	16	12	16	12	14	14
Totala tillgångar	31	47	33	29	21	37	25

Anm: Skulderna har beräknats exkl. eget kapital och skuld till egen pensionsstiftelse. Reallgångarna har beräknats som summan av brandförsäkringsvärdet för fastigheter, maskiner och inventarier och återanskaffningsvärdet för varulager. För finanstillgångarna har liksom för skulderna det bokförda värdet använts.

Tabell C:8. Låneskulder hos kreditinstitut i procent av vissa grupper av realliggångar

	Företagsstorlek (antal anställda)						
	—10	11—25	26—50	51—100	101—300	—50	51—300
Låneskulder hos kreditinstitut i procent av:							
Fastigheternas brandförsäkringsvärde	24	27	26	31	31	26	31
Fastigheternas, maskinernas och inventariernas brandförsäkringsvärde	11	17	14	13	11	14	12
Fastigheternas, maskinernas och inventariernas brandförsäkringsvärde och varulagrets återanskaffningsvärde	8	12	8	9	8	9	8

Vissa uppgifter om sysselsättning, tillgångar och skulder m. m.

Uppgifterna skall avse det räkenskapsår, som avslutades under år 1960.

Räkenskapsår, företagsform m. m.

Räkenskapsåret omfattade tiden / 19 — / 1960.

Vilket år startades företaget?

Företaget drevs vid utgången av räkenskapsåret såsom (markera med kryss i tillämplig ruta):

1. handelsbolag (registrerat)
2. kommanditbolag
3. aktiebolag
4. ekonomisk förening

Om företaget drevs i annan form, ange vilken.

Om företaget drevs som aktiebolag — innehade *en* person mer än 50 % av aktierna? ja
 nej

Vilken är företagets huvudsakliga tillverkning eller verksamhet?

.....

Sysselsättning

- a) Företagsledare (ägare, verkställande direktör etc.)
- b) Teknisk, merkantil och kameral ledningspersonal
- c) Förmän och verkmästare
- d) Kontorspersonal
- e) Industriarbetare
- f) Hemarbetare
- g) Övriga i företaget sysselsatta personer

Antal i företaget sysselsatta i genomsnitt under räkenskapsåret

Omsättning och ATP-avgifter

Företagets omsättning under räkenskapsåret

Inbetalda ATP-avgifter under 1960

Kronor

Vissa anläggningstillgångar.

1. Brandförsäkringsvärde vid utgången av räkenskapsåret
 - a) Byggnader (brandförsäkringsvillkorens »byggnader»)
 - b) Maskiner (brandförsäkringsvillkorens »maskinerier»)
 2. Taxeringsvärde å fastigheter vid utgången av räkenskapsåret
Fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde
- därav:
- a) markvärde
 - b) byggnadsvärde
 - c) i byggnadsvärdet ingående särskilt maskinvärde

Brandförsäkringsvärde	Under självrisk

Kronor

Kronor

		Vid räkenskapsårets	
		ingång	ntgång
		Kronor	
b)	Sparbanker.....		
	därav lån med statlig kreditgaranti.....		
c)	Postbanken (postens låneavdelning).....		
d)	Försäkringsbolag.....		
e)	Statliga lånefonder ¹		
	därav:		
	genom företagarföreningar.....		
	övriga.....		
f)	Nedan angivna institut, fonder, kassor, pensionsstiftelser m. m.:		
		
		
		
g)	Företag (reverslån m. m.).....		
h)	Enskilda personer.....		
2.	Förskott från kunder.....		
3.	Skulder till leverantörer (inkl. egna accepter).....		
4.	Icke inlevererad källskatt för personal.....		
5.	Icke inlevererad varuskatt.....		
6.	Företagets övriga skatteskulder.....		
a)	För aktiebolag och ekonomisk förening: bolagets resp. den ekonomiska föreningens skatteskuld.....		
b)	För övriga företag: ägarnas beräknade skatteskuld.....		
7.	Eget kapital (skillnaden mellan tillgångar och skulder enligt balansräkningen):.....		
	Om aktiebolag ange:		
a)	Aktiekapital.....		
b)	Reservfond.....		
c)	Skuldregleringsfond.....		
d)	Andra egna fonder.....		
e)	Balanserade vinstmedel.....		

Ansvarsförbindelser vid utgången av räkenskapsåret

- Borgensförbindelser.....
- Diskonterade, ännu ej lösta kundväxlar.....
- Övriga ansvarsförbindelser.....

Kronor	

Uppgifter om s. k. diskonteringslimit

- Har rätt att diskontera växlar avtalats med kreditinstitut? ja
 nej
- Om fråga 1 besvarats med ja, ange:
 - Avtalat belopp kronor
 - Disponerat belopp vid utgången av räkenskapsåret kronor
 - Typ av säkerhet

¹ Av staten garanterade lån skall ej föras hit utan till de kreditinstitut genom vilka de erhållits.

Uppgifter om kredit i räkning

Hade företaget kredit i räkning vid utgången av räkenskapsåret:

1. Checkräkningskredit ja nej
2. Byggnadskreditiv ja nej
3. Om »ja» för checkräkningskredit ange
 - a) Långgivare.....
 - b) Beviljat belopp kronor
 - c) Disponerat belopp (skuld enligt bankens saldobesked) kronor
 - d) Typ av säkerhet
4. Om »ja» för byggnadskreditiv ange
 - a) Långgivare.....
 - b) Beviljat belopp kronor
 - c) Disponerat belopp (skuld enligt bankens saldobesked) kronor
 - d) Typ av säkerhet

Uppgifter om lånevillkor m. m. för företagets upplåning

Beskriv enligt följande schema vart och ett av de under »Skulder», 1 a—h, ingående lånen från affärsbanker, sparbanker etc, som var utestående vid utgången av räkenskapsåret och ej utgjordes av krediter i räkning. Särskild specifikation används för varje enskilt lån.

Specifikation av lån

1. Långgivare
2. Lånebelopp vid utgången av räkenskapsåret kronor
3. Typ av säkerhet
4. När upptogs lånet (skall avse första gången lånet upptogs och ej eventuell omsättning)
5. Beräknad tidpunkt för lånets slutbetalning
6. Finns (muntlig eller skriftlig) amorteringsplan för denna period ja
 nej
7. Om lånet formellt kan uppsägas före den beräknade löptidens slut — ange:
uppsägningstidens längd
- alternativt
den formella bindningstidens längd
8. Gällande räntesats för lånet vid utgången av räkenskapsåret %.
9. Är räntesatsen bunden för viss bestämd tid ja
 nej
10. Om räntesatsen är bunden för viss bestämd tid — ange tidpunkten för eventuella tillfällen till ändring av lånets räntesats (även förflutna)
11. Övriga upplysningar om lånet

BILAGA D

PM angående undersökning rörande utvecklingen åren 1949—1958 av sysselsättning m. m. hos ett urval av företag inom olika storleksgrupper

I kapitel III har en sammanfattande redogörelse lämnats för den specialbearbetning av kommerskollegii industristatistik, som 1960 års företagskreditutredning låtit utföra för att belysa de mindre och medelstora företagens utveckling i vad avser sysselsättning, drivkraft m. m. I denna bilaga lämnas en redogörelse för uppbyggnaden av denna undersökning, och vidare presenteras de tabeller som utarbetats.

Urvalet av företag har gjorts från registret för 1949 års industristatistik. Fördelningen på branscher är densamma som för företagskreditutredningens enkätundersökning (se bilaga C), nämligen järn- och metallmanufaktur, mekaniska verkstäder (exkl. transportmedelsverkstäder och varv), möbelindustri samt konfektionsindustri. Varje bransch är därvid uppdelad i fem storleksgrupper med antalet industriarbetare som mått på företagens storlek.¹

Liksom vid urvalet till enkätundersökningen har det varit angeläget, att de i undersökningen ingående företagen är självständiga företagsenheter. Från denna utgångspunkt har koncerner och företag som är nära samhöriga — exempelvis ägs av samma fysiska person — räknats som en enhet. I industristatistiken redovisas varje arbetsställe för sig. Detta har medfört, att sammanslagningar i vissa fall måst göras inte endast för att få koncernuppgifter utan också för att få uppgifter om företaget som juridisk person. Av tidsskäl var det inte möjligt att före urvalet sammanföra arbetsställena till företagsenheter, utan urvalet gjordes på arbetsställen. De arbetsställen, som kommit med i urvalet och som ingått som del i ett företag eller en koncern, har i efterhand sammanförts med övriga till företagsenheten hörande arbetsställen. Därvid har storlek och branschtillhörighet bestämts på grundval av uppgifter från hela företagsenheten. Information till ledning för ett sådant sammanförande har erhållits dels från »huvuduppgift till industristatistiken», vilken upptager frågan om uppgiftslämnaren drev industriell verksamhet vid flera anläggningar än den i blanketten redovisade, dels från uppslagsboken »Svenska aktiebolag». De små arbetsställena är så gott som uteslutande även självständiga företagsenheter. Däremot är det inte ovanligt, att de medelstora arbetsställena — med 51—300 industriarbetare — ingår som del i en större koncern. De har i så fall blivit helt bortrensade ur undersökningen. Det förfaringsätt, som använts i denna undersökning, är självfallet inte möjligt att tillämpa därest de olika storleksgrupperna skulle ha räknats upp och summerats. Metoden kan emellertid vara försvarlig, när storleksgrupperna — såsom i denna undersökning — hålls åtskilda och endast procentuella förändringar redovisas. Uppgifter om antalet efter bortrensning och sammanslagning kvarvarande företag i urvalet lämnas i tabell D: 1 med fördelning på bransch och storleksgrupp.

¹ Jämför bilaga C sid. 76 not 1.

Undersökningen avser åren 1949—1958. Utvecklingen under de mellanliggande åren har dock inte beaktats utan endast de två första och de två sista åren under perioden. Två på varandra följande år har därvid medtagits för att eliminera eventuella konjunkturellt betingade fluktuationer i de faktorer som undersökningen avser att belysa. Genom att urvalet är gjort på registret över företag, som fanns år 1949, har det varit möjligt att registrera den relativa avgången av företag under den ifrågakvarande perioden (se tabellerna D: 2—D: 5). Däremot ger undersökningen ingen upplysning om tillskottet av nya företag. Bland de företag, som utgått ur industristatistiken, får man skilja mellan å ena sidan sådana som faktiskt upphört, anknutits till annat företag eller övergått till annan, icke industriell verksamhet och å andra sidan sådana som utgått på grund av att antalet sysselsatta i företaget (ägare samt förvaltnings- och arbetarpersonal) kommit att understiga fem, vilket är den nedre gränsen för att företaget skall ingå i statistiken. I det sistnämnda fallet har företaget alltså inte upphört. Det behöver inte ens ha minskat i antal sysselsatta personer, utan dess bortfall ur statistiken kan även vara betingat av att tillämpningen av regeln om minst fem sysselsatta personer successivt har skärpts. Huruvida de företag, som primärt utgått till följd av striktare tillämpning av nämnda regel, senare även de facto upphört, därom lämnar kommerskollegii statistik ingen information. Det bör observeras, att de uppgifter som lämnas i tabellerna om sysselsättningsutvecklingen och förändringen i användningen av drivkraft är beräknade på de i statistiken kvarvarande företagen. De på detta sätt beräknade ökningstalen ligger naturligtvis högre än den ökning som gäller för *samtliga* i basårets urval upptagna företag. Denna tendens till överskattning är större ju högre antalet företag är som utgått ur statistiken. Tendensen motverkas självfallet, i den mån de företag, som utgått ur statistiken, i verkligheten varken upphört eller minskat i storlek.

Genomsnittsvärden för en grupp av företag ger ofta en mycket ofullständig bild av de olika företagens utveckling, särskilt om det finns några företag vars utveckling avviker extremt från de andra företagens. I de fall då det förekommer sådana företag har därför i tabellerna uppgifter redovisats både inklusive och exklusive sådana företag.

Tabell D:1. Företagens fördelning på bransch och storleksgrupp i urvalet

Bransch	Företagsstorlek: antal industriarbetare					Totalt antal företag i urvalet
	—10	11—25	26—50	51—100	101—300	
Järn- och metallmanufaktur.....	37	30	30	29	34	160
Mekaniska verkstäder.....	47	46	44	33	24	194
Möbelindustri.....	51	36	35	19	7	148
Konfektionsindustri.....	32	29	34	25	31	151
Summa	167	141	143	106	96	653

Tabell D:2. Förändring i sysselsättning m. m. åren 1949/50—1957/58 för urvalet av företag inom järn- och metallmanufaktur

Företagsstorlek (antal industri- arbetare)	Procentuell andel företag som utgått ur industristatistiken under perioden 1950—1958			Procentuell andel före- tag som återfunnits i ind. stat. 1949/50 och 1957/58	I industristatistiken återfunna företag						Genomsnittligt antal hkr per industriarbetare och år	
	Upphört p. g. a. konkurs eller av annat skäl	Uppgått i slutits till annat före- tag eller övergått till annan, icke indu- striell verksamhet	Utgått p. g. a. att antalet arbetare under- stigit 5		Procentuell förändring 1949/50—1957/58			driv- kraft (hkr) för fabriks- drift	1949/50		1957/58	
					antal indu- striar- betare	sysselsättning			totalt	1949/50		
						antal övr. syssel- satta exkl. hemar- betare	exkl. hem- arbetare			inkl. hem- arbetare		1949/50
— 10	19	0	24	57	— 3	— 8	— 4	— 13	+ 49	3,6	5,5	
11—25	27	0	0	73	— 1	+ 7	0	+ 5	+ 43	3,4	4,9	
26—50	10	0	0	90	+ 8	+ 33	+ 12	+ 13	+ 58	2,8	4,0	
51—100	0	0	0	100	— 7	+ 24	—	— 3	+ 27	4,0	5,4	
101—300	6	0	0	94	— 3	+ 18	0	0	+ 30	4,9	6,5	

Tabell D:3. Förändring i sysselsättning m. m. åren 1949/50—1957/58 för urvalet av företag inom mekaniska verkstäder

Företags- storlek (antal industri- arbetare)	Procentuell andel företag som utgått ur industristatistiken under perioden 1950—1958		Procentuell andel före- tag som återfunnits i ind.stat. 1949/50 och 1957/58	I industristatistiken återfunna företag			Genomsnitt- ligt antal hkr per industri- arbetare och år		
	Upphört p. g. a. konkurs eller av annat skäl	Uppgått i eller an- slutits till annat företag eller över- gått till annan, icke indu- striell verksamhet		Utgått p. g. a. att antalet arbetare under- stigit 5	Procentuell förändring 1949/50—1957/58		drivkraft (hkr) för fabriksdrift	1949/ 50	1957/ 58
					sysselsättning				
					antal industri- arbetare	antal övr. sysselsatta exkl. hemar- betare	total ¹		
— 10	15	2	34	+ 17) ²	+ 17) ²	+ 17) ²	3,4) ²	4,6) ²	
11—25	11	0	2	+ 54) ²	+ 20) ²	+ 46) ²	3,5) ²	3,7) ²	
26—50	14	5	0	+ 4	+ 37	+ 10	3,7	5,2	
51—100	0	6	0	+ 23	+ 36	+ 26	3,3	4,3	
101—300	0	8	0	— 1	+ 13	+ 2	4,3	6,0	
			92	+ 2	+ 33	+ 9	4,3	6,7	

¹ Antalet hemarbetare är av obetydlig omfattning och påverkar ej procenttalen.

² Den undre siffran avser samtliga företag, medan den övre exkluderar ett företag med extremt kraftig expansion.

Tabell D: 4. Förändring i sysselsättning m. m. åren 1949/50—1957/58 för urvalet av företag inom möbelindustri

Företags- storlek (antal industri- arbetare)	Procentuell andel företag som utgått ur industristatistiken under perioden 1950—1958			Procentuell andel före- tag som återfunnits i ind.stat. 1949/50 och 1957/58	I industristatistiken återfunna företag				Genomsnitt- ligt antal hkr per industri- arbetare och år	
	Uppphört p. g. a. konkurs eller av annat skäl	Uppgått i eller an- slutits till annat företag eller övergått till annan, icke industriell verksamhet	Utgått p. g. a. att antalet arbetare under- stigit 5		Procentuell förändring 1949/50—1957/58				1949/ 50	1957/ 58
					sysselsättning			drivkraft (hkr) för fabriksdrift		
					antal industri- arbetare	antal övr. sysselsatta exkl. hem- arbetare	totalt ¹		antal öv. sysselsatta exkl. hem- arbetare	antal öv. sysselsatta exkl. hem- arbetare
— 10	33	4	16	47	— 3	+ 1	— 2	+ 32	4,1	5,6
11—25	20	0	0	80	— 2	+ 5	— 1	+ 24	3,0	4,4
26—50	17	3	0	80	— 1	+ 7	0	+ 22	2,9	3,5
51—100	11	5	0	84	— 14	+ 14	— 10	+ 31	2,1	3,1
101—300	29	0	0	71	— 6	+ 11	— 4	+ 24	3,4	4,4

¹ Antalet hemarbetare är av obetydlig omfattning och påverkar ej procenttalen.

Tabell D:5. Förändring i sysselsättning m. m. åren 1949/50—1957/58 för urvalet av företag inom konfektionsindustrin

Företagsstorlek (antal industriarbetare)	Procentuell andel företag som utgått ur industristatistiken under perioden 1950—1958		Procentuell andel företag som återfunnits i ind.stat. 1949/50 och 1957/58	I industristatistiken återfunna företag						Gemensnittligt antal hkr per industriarbetare och år		
	Upphört p. g. a. konkurs eller av annat skäl	Uppgått i eller avslutats till annat företag eller övergått till annan, icke industriell verksamhet		Utgått p. g. a. att antalet arbetare understigit 5	Procentuell förändring 1949/50—1957/58			drivkraft (hkr) för fabriksdrift	1949/50		1957/58	
					sysselsättning				totalt	exkl. hemarbetare		inkl. hemarbetare
					antal arbetare	antal hemarbetare	antal övr. sysselsatta					
— 10	22	6	31	+ 51	- 40	+ 38	+ 19	+ 38	0,5	0,4		
11—25	28	0	7	+ 38	- 38	+ 26	- 20	+ 32	0,4	0,4		
26—50	41	0	12	+ 29	+ 19	+ 29	+ 26	+ 37	0,4	0,4		
51—100	16	4	0	- 11	- 51	- 11	- 19	- 31	0,3	0,4		
101—300	6	0	0	+ 2	- 54	+ 1	- 10	+ 48	0,4	0,6		
				- 17	- 82	- 14	- 21	+ 3	0,4	0,5		

¹ Den undre siffran avser samtliga företag, medan den övre exkluderar två företag med extremt högt antal hemarbetare.

BILAGA E

PM angående vissa utländska institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag

1. Inledning

Frågan om de mindre och medelstora företagens möjligheter att erhålla krediter har varit aktuell i flera länder efter andra världskrigets slut. I särskilt hög grad har detta givetvis gällt de krigshärjade länderna, där nödvändigheten av en snabb återuppbyggnad av näringslivet skärpt kraven på åtgärder i detta avseende. Men även i andra länder har frågan diskuterats ingående. Speciell uppmärksamhet har härvid ägnats klyftan mellan affärsbankernas i allmänhet såväl formellt som reellt kortfristiga krediter å ena sidan och hypoteksinstitutens långfristiga lån mot realsäkerhet å andra sidan. På olika håll utomlands har också särskilda institut tillkommit för att täcka denna lucka i kreditorganisationen.

Utredningen har införskaffat uppgifter från de länder, som i detta sammanhang torde erbjuda störst intresse, nämligen Danmark, Norge, Storbritannien, Nederländerna, Västtyskland och Förenta staterna. Vid insamlingen av detta material har utredningen i första hand sökt få fram uppgifter om speciella kreditinstitut, som är avsedda för medellång och långfristig kreditgivning till industri-, handels- och hantverksföretag och som väsentligen arbetar på affärsmässig grundval. På grund av de särskilda omständigheter, som ofta föreligger när det gäller jordbrukskrediter, har sådana kreditformer inte medtagits i översikten liksom inte heller sådana institutioner som tillkommit huvudsakligen för arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska syften. Av sistnämnda anledning har t. ex. den verksamhet som i Storbritannien bedrivs inom ramen för The Local Employment Act uteslutits liksom också den subventionering som i Nederländerna bedrivs till förmån för vissa utvecklingsområden. Däremot har i möjligaste mån beaktats olika statliga låneformer, som är avsedda för mindre företag.

Då kreditmarknadens struktur är väsentligt olika i de skilda länderna och då det material som stått till buds dessutom varit av olika omfattning, har redogörelserna för de enskilda länderna blivit skiftande såväl till sitt omfång som till sin beskrivning av olika detaljer. I en del fall grundar sig den följande redogörelsen på material som erhållits i andra hand och således inte direkt på de omfattningar, bolagsordningar etc., som reglerar de berörda institutens verksamhet.

2. Danmark

Inledning

Kreditgivningen till mindre och medelstora företag sker i Danmark liksom i vårt land i betydande utsträckning genom affärsbankerna. För de danska bankerna gäller därvid inte såsom i den svenska banklagen några formella begränsningar

av rätten att meddela långfristiga lån. Vanligen är krediterna dock formellt uppsägbara med få månaders varsel.

En betydande roll även när det gäller kreditgivningen till näringsföretag spelar hypoteksföreningarna. Dessa är av två slag, nämligen dels kreditföreningarna för primärkredit och dels hypoteksföreningarna för sekundärkredit. De sistnämnda lämnar dock normalt inte lån när det gäller industrifastigheter. För detta ändamål finnes däremot ett speciellt institut, Kreditforeningen for Industrielle Ejendomme.

För den långfristiga kreditgivningen har därjämte upprättats ett särskilt institut, Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk A/S. Därjämte finnes ett speciellt företag, när det gäller krediter till handelsföretag, Købmændenes Finansierings-Institut.

Utöver nu nämnda låneformer kan genom en lag av år 1960 även erhållas företagskrediter av statsmedel samt statliga kreditgarantier.

De allmänna kreditföreningarna

Av kreditföreningarna har i detta sammanhang den särskilda föreningen för industrifastigheter störst intresse. Lån till industriföretag lämnas emellertid också i betydande omfattning genom de övriga 7 kreditföreningarna, vilka inte är rena jordbrukskreditföreningar. Sammanlagt torde dessas långivning till industriföretag bli större än den industriella kreditföreningens. Dessa föreningar kan även belåna fastigheter, som äges av handelsföretag.

Den lagstadda gränsen för föreningarnas lån är för industrifastigheter 40 procent av föreningens värdering av mark och byggnader. Maskinparken, som också pantsättes, medräknas inte vid fastställandet av lånesumman. I praxis ligger lånebeloppen dock vid 35—40 procent av värderingen. Lånen lämnas på föreningarnas sedvanliga villkor, inklusive ett reservfundsbidrag till föreningen på 0,1 procent årligen. Reservfundsmedlen tillhör dock låntagarna och återbetalas sedermera till dessa.

Kreditforeningen for Industrielle Ejendomme

Kreditforeningen for Industrielle Ejendomme har verkat sedan 1898. Enligt föreningens stadgar är dess ändamål att lämna lån till ägare av industriella och därmed jämställda fastigheter i hela landet. Var och en som är inskriven som låntagare hos föreningen är medlem och har ett solidariskt ansvar.

Lånen avser som nämnts i första hand industrifastigheter men kan även gälla liknande fastigheter, såsom siloanläggningar, lagerbyggnader etc. Däremot faller egentliga handelsfastigheter och jordbruksfastigheter utanför. Lånen utlämnas antingen i form av obligationer, som sedan får försäljas av låntagaren, eller som kontantlån. Utställandet av obligationer sker i serier, för vilka de till serien hörande medlemmarna är solidariskt ansvariga.

Lånen utlämnas efter särskild värdering av fastigheten. Vid denna värdering uppdelas fastighetsvärdet i två poster, nämligen dels värdet av mark, byggnader och sådana maskiner och inventarier som mera allmänt användes inom näringslivet, dels värdet av sådana maskiner och inventarier, som endast utnyttjas inom den speciella rörelse, som bedrivs i fastigheten. Vid fastställandet av totala fastighetsvärdet får den sistnämnda posten upptagas till högst samma belopp som den förstnämnda.

Lån får beviljas till högst 50 procent av värdet av den förstnämnda posten med tillägg av 25 procent av värdet av den sistnämnda posten, under förutsättning att lånebeloppet uppgår till högst 1 milj. dkr. Vid lån med högre belopp sänkes

nämnda gränser till 40 resp. 20 procent. Dessutom inträder i sådana fall den skärpnings i värderingen, att samtliga maskiner och inventarier upptages under den andra posten.

I praktiken tillämpas något lägre procentsatser än de nyss anförda. För mark och byggnader uppgår beloppet sålunda till 30—40 procent och för maskinvärde tillägges 12—16 procent. Det må nämnas, att industriföretag med egna byggnader men med dessa förlagda på arrenderad mark kan erhålla lån, t. ex. inom hamnområden. Däremot kan man inte få belåna rörelser, som drives i förhyrda lokaler.

Amorteringstiden för lånen får uppgå till högst 36 år. Vissa bestämmelser avser att förhindra att amorteringen i större omfattning förskjutes mot amorteringstidens senare del i fråga om de längre lånen.

Om låntagaren noga iakttagit sina förpliktelser gentemot föreningen, är lånet uppsägbart från föreningens sida. För lånen betalas utöver ränta ett reservfundsbidrag med 1 procent årligen. Beträffande den fortgående bevakningen av lånen gäller bl. a. att den för lånen pantsatta egendomen jämte inventarier m. m. skall besiktigas minst en gång vart femte år.

Beträffande omfattningen av kreditföreningens verksamhet må nämnas att räkenskapsåret 1959/60 antalet utestående lån utgjorde ca 2 900 med ett sammanlagt belopp av ca 192 milj. dkr.

Finansieringsinstituttet for Industri og Håndvaerk A/S

Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk bildades år 1958 av Danmarks Nationalbank, Danske Bankers Fællesrepræsentation, Danmarks Sparekasseforening, Assurandør-Societetet och Industrirådet.

Bolagets uppgift är enligt dess bolagsordning finansiering av dansk industri, hantverk m. m. Bolaget kan till främjande av detta ändamål upptaga lån inom och utom landet, däribland obligationslån. Härutöver finnes inte i bolagsordningen några fastställda regler för institutets verksamhet. Avsikten har varit, att verksamheten skall kunna anpassas efter de skiftande former som näringslivets behov av kapital kan antaga. Institutets allmänna syfte är att verka som ett komplement till de vanliga kreditinstituten. Lån lämnas både för startande av ny verksamhet och för modernisering och utvidgning av bestående företag. Beträffande den i bolagsordningen angivna avgränsningen till industri och hantverk m. m. sker en bedömning från fall till fall, varvid bestämmelsen har givits en vid tolkning.

Bland de mest karakteristiska av de investeringar, som institutet i praktiken medverkar till att finansiera, kan nämnas byggnader, däribland även administrations- och lagerbyggnader för industriföretag. Vidare må nämnas anskaffning av maskiner och andra anläggningstillgångar. Lån lämnas även för att finansiera köp av maskiner för uppställning i förhyrda lokaler. I sådana fall tillämpas emellertid något strängare villkor i fråga om rörelsens ekonomiska ställning än när det gäller lån mot säkerhet i fast egendom.

Institutet är som nämnts avsett att komplettera de vanliga kreditinstituten. Vid finansiering av fasta investeringar räknar man därför med att möjligheterna till lån från kreditföreningarna i första hand utnyttjas. Institutet går dock längre i risktagande än de övriga kreditinstituten. Några bestämda regler är inte uppställda för förhållandet mellan lånet och värdet av den sammanlagda nyinvestering som lånet avser att finansiera. Man utgår i stället från en fri värdering av företagets hela ekonomiska ställning. I dessa överväganden ingår särskilt en bedömning av räntabiliteten av investeringen. Vid fasta investeringar kräver institutet i allmänhet

säkerhet i den anläggning som lånet skall finansiera. Även säkerheter i annan form kan krävas, såsom deposition av aktier, livförsäkringar, borgen etc.

Lånen från institutet ligger i flertalet fall i förmånsrättsläge efter övriga former av in-teckningslån. Med hänsyn till den risk som detta innebär betingar sig institutet en ränta, som ligger högre än räntan på övriga in-teckningslån. Rän-tan anpassas dock i någon mån efter risken i det enskilda fallet. Generellt kan emellertid sägas, att räntan ligger i överkanten av normal bankränta. Förutom risksynpunkten bestämmes detta av att institutet vid behov av ytterligare kapital måste upptaga lån mot marknadsränta. Räntan är som regel bunden för lånets hela löptid. I några fall har dock avtalats en ränta som varierar med national-bankens diskonto.

Beträffande amorteringstiden gäller att institutets lån kan karakteriseras såsom medellånga med en löptid av 5—15 år. Lånetiden avpassas emellertid efter ända-målen i de enskilda fallen. Lånen är som regel ouppsägbara från båda sidor un-der en närmare avtalad period av lånets löptid. Om det i särskilda fall skulle vara fråga om driftkrediter, kan dessa dock i överensstämmelse med normal bankpraxis vara uppsägbara med kort varsel.

Den fortgående bevakningen av utlämnade lån söker institutet uppehålla bl. a. genom att överenskommelse träffas med låntagaren om att insända räkenskaper-na till institutet samt genom återkommande besök vid företaget av institutets medar-betare.

Någon begränsning av bolagets upplåningsrätt har tidigare inte gällt. Genom beslut år 1960 har emellertid bolagets representantskap bestämt, att institutet inte skall upptaga lån eller ikläda sig andra förpliktelser till större belopp än som svarar mot 4 gånger bolagets egna kapital. Vidare har bestämts, att lån till något enskilt företag inte får uppgå till mer än 15 procent av institutets egna kapital. I båda dessa fall har dock bortsetts från statsgaranterade lån.

Beträffande institutets organisation må nämnas, att aktiekapitalet utgör 60 milj. dkr, uppdelat på fyra serier omfattande vardera 34, 10, 8 och 8 milj. dkr. Vid överlåtelse av aktier gäller vissa begränsningar, innebärande att de fyra seriernas aktier i första hand skall tillhöra resp. Danske Bankers Fællesrepræsen-tation, Danmarks Sparekasseforening, Assurandør-Societetet och Industrirådet. Bolagets representantskap består av högst 34 medlemmar och dess styrelse av 7 medlemmar. Av de sistnämnda representerar en Danmarks Nationalbank, två företräder Danske Bankers Fællesrepræsentation, en Danmarks Sparekasse-forening, en Assurandør-Societetet och två Industrirådet och Dansk Arbejds-giverforening.

Vid utgången av år 1960 utgjorde antalet beviljade lån 134 med ett samman-lagt lånebelopp av ca 53 milj. dkr. Ytterligare 65 lån på sammanlagt ca 40 milj. dkr var vid nämnda tidpunkt beviljade men inte utbetalade. Det sammanlagda beviljade beloppet vid utgången av år 1960 utgjorde således ca 93 milj. dkr.

Købmaendenes Finansierings-Institut

På liknande sätt som i fråga om långivningen till industri och hantverk har ett särskilt institut bildats för att underlätta kreditgivningen till handelsföretag. Detta institut, *Købmændenes Finansierings-Institut*, har bildats av ett antal leve-rantörer samt av köpmännens egna organisationer. Institutets uppgift är att lämna borgen för lån till köpmän huvudsakligen i följande fall, nämligen för över-tagande av befintliga affärsrörelser, för modernisering och ombyggnad av sådana rörelser samt för etablering av nya välbelägna företag.

Institutet är inte bundet av några krav på bankmässig säkerhet. I den mån

den långivande banken inte redan erhållit säkerhet i fast egendom, inventarier, bilar, livförsäkringar etc., kräver institutet dock sådan säkerhet.

Lånen lämnas av ifrågavarande bank på sedvanliga villkor. Räntan är alltså gällande bankränta. Amorteringstiden är normalt 5—10 år. Tillsammans med ränta och amortering skall till banken även inbetalas ett räntetillägg på ¼ procent, som banken överför till finansieringsinstitutet. Detta räntetillägg användes för institutets drift samt överföres i övrigt till dess reservfond. För omkostnaderna erlägges även ett belopp av 50 dkr per låneansökan, varav hälften återbetalas om institutets borgen inte erhålles. För bevakning av sitt borgensåtagande kräver institutet, att låntagaren årligen insänder sina räkenskaper för granskning.

Som säkerhet för institutets åtaganden gäller dels det egna kapitalet, som ställts till förfogande av leverantörer och ett antal köpmannaorganisationer, och dels garantibevis som utställts av dessa.

I fråga om institutets organisation må nämnas, att dess högsta organ, representantskapet, har 8 medlemmar, varav 4 representanter utses av industriföretag och 2 av grossistföretag, som lämnat bidrag till institutet eller ställt sig som garant för detta, samt 2 representanter av de samverkande köpmannaföreningarna i landet. Institutets styrelse har 4 medlemmar, varav 2 från köpmannaföreningarna och en från vardera industriföretagen och grossistföretagen.

Statliga lån och garantier

Statligt stöd till företagsfinansieringen lämnas enligt en lag den 4 april 1960 om lån och garantier till viss näringsverksamhet. Denna lag anger tre kategorier av ändamål som kan komma i fråga för stöd. För det första anges industriell rörelse, därest stöd anses erforderligt för att stärka konkurrensförmågan eller för att möjliggöra startande, utvidgning eller rationalisering av samhällsgagnande produktion. Vidare anges modernisering och rationalisering av hantverksföretag och mindre industriföretag samt slutligen ny- och ombyggnad av mindre fartyg. Det årliga beloppet för lån och garantier är för de tre grupperna begränsat till resp. 10, 5 och 2 milj. dkr.

Lån till hantverkare och mindre industriföretag lämnas till uppförande av verkstadsbyggnader och anskaffning av maskiner. Lånen ligger i storleksordningen mellan 10 000 och 150 000 dkr och täcker normalt omkring 80 procent av anskaffningskostnaderna tillsammans med sådana lån som med första förmånsrätt kan erhållas från kreditföreningar eller sparbanker. Räntan utgör 6 procent och amorteringstiden är 15 år, dock att de två första åren kan vara amorteringsfria. För lånen skall ställas godtagbar säkerhet.

För industriföretag lämnas garantier för lån, som upptages i enskilda kreditinstitut. Garantier beviljas för anläggningskrediter, och amorteringstiden är även här 15 år. Räntan för lånen bestämmes efter överenskommelse mellan kreditinstitutet och låntagaren och torde i allmänhet ligga något under marknadsränta med hänsyn till statsgarantin. Någon ersättning för garantin uttages inte.

Slutligen må nämnas, att lån av statsmedel kan lämnas till detaljhandelsföretag inom livsmedelsbranschen för etablering av självbetjäningsbutiker. Dessa lån löper med 5 procents ränta och amorteringstiden är 5 år.

3. Norge

Inledning

Kreditgivning till mindre och medelstora företag i Norge företer vissa likheter med motsvarande långivning i Danmark. För affärsbankerna gäller inte några

inskränkande bestämmelser rörande lånens löptid. Reverslån lämnas för förvärv av lokaler och maskiner samt andra mera långsiktiga investeringar med 5 eller tillfälligtvis upp till 10 års amortering. För in-teckningslån är såväl amorteringstid som ränta varierande beroende på låneobjektet och in-teckningens förmånsrättsläge. För lån mot bästa förmånsrätt kan löptiden vara upp till 20 år.

De vanliga hypoteksinstituten beviljar vanligtvis inte lån till industri- och handelsföretag. Däremot finnes ett särskilt hypoteksinstitut, som lämnar in-teckningslån till industriföretag, nämligen Norges Hypotekforening for Næringslivet.

Vidare har en av de s. k. statsbankerna, Den Norske Industribank, speciellt till uppgift att lämna krediter till bl. a. industri- och hantverksföretag. Slutligen må nämnas, att vissa särskilda kreditorgan finnes för köpmannakrediter.

De vanliga hypoteksinstituten

De Norske Bykredittforeninger och *Den norske Hypotekforening for 2:den prioritets pantelaan* beviljar inte lån till industri- och handelsföretag som sådana. Enligt föreningarnas stadgar skall deras lån lämnas mot in-teckningssäkerhet. För industri- och handelsföretag blir det härvid som regel endast fråga om lån för kontors- och affärsfastigheter. Byggnader som är inredda för industriella ändamål belånas endast undantagsvis, och i dessa fall gäller det lokaler som inte är specialbyggda utan som kan användas för olika ändamål.

Lånen från bykredittforeninger lämnas mot in-teckningssäkerhet, liggande inom 60 procent av ett av vederbörande förening godkänt fastighetsvärde. För sekundärkreditföreningen är motsvarande gräns 75 procent. Räntan på lånen är densamma som föreningarna själva får erlægga vid sin obligationsupplåning. Därutöver utgår ett mindre administrationsbidrag.

Norges Hypotekforening for Næringslivet

Norges Hypotekforening for Næringslivet beviljar enligt sina stadgar lån mot bottenin-teckning i fast egendom och vad därtill hör. Lån kan exempelvis lämnas till industriella rörelser, hotell, mejerier, fryserier m. m.

Som säkerhet gäller uteslutande in-teckning i fast egendom. Lånen skall därvid ligga inom 60 procent av föreningens värdering av den fasta egendomen och inom 40 procent av motsvarande värdering, när det gäller fasta och lösa maskiner, inventarier, redskap m. m.

Räntan på lånen är densamma som föreningen själv får erlægga för sin upplåning jämte ett mindre administrationsbidrag, i likhet med vad som gäller för de övriga hypoteksföreningarna. Amorteringstiden för lånen är för närvarande 20 år. Finansieringen av föreningens verksamhet sker helt genom obligationsupplåning.

A/S Den Norske Industribank

Den Norske Industribank bildades år 1936. Banken har ett aktiekapital av 30 milj. nkr, varav staten äger 15,3 milj. och andra aktieägare 14,7 milj. nkr. Bland de sistnämnda aktieägarna ingår några av de större affärsbankerna. Dessa har dock inget direkt inflytande på bankens skötsel, utan denna drives som en helt statsägd bank.

Industribankens uppgift är att lämna långfristiga hypotekslån till industri- och hantverksföretag, kraftverk och hotell. Lån till rena handelsföretag lämnas däremot inte. Långivningen är främst inriktad på mindre och medelstora företag.

Lånen lämnas endast mot säkerhet i fast egendom eller maskiner och inventarier. Som regel skall säkerheten därvid utgöra in-teckning med bästa förmånsrätt inom högst 70 procent av den fasta egendomens värde och inom 50 procent när det gäller maskiner och inventarier. Om företaget är aktiebolag kan som ytterligare säkerhet krävas borgen av huvudaktieinnehavaren eller bolagets styrelse.

Banken drivs på affärsmässig basis, och räntan på lånen utgör för närvarande 5 procent. Vid lånens utlämnande intages förbehåll om att räntesatsen skall kunna ändras efter 3 år. Amorteringstiden får inte överstiga 25 år, när det gäller industriföretag, och 35 år för lån till hotell och kraftverk. Som regel ligger amorteringstiden vid resp. 20, 25 och 30 år för ifrågavarande ändamål. Om låntagaren inte skulle vara ägare av den fasta egendomen, får amorteringstiden inte överstiga 10 år. För lånen till industriföretag tillämpas amortering med lika stora belopp av lånet halvårsvis, medan för hotell och kraftverk lånen avbetalas med fasta annuiteter.

Finansieringen av bankens rörelse sker förutom genom det egna aktiekapitalet och egna fonder genom obligationsupplåning. Dessa obligationer garanteras av staten.

Övriga kreditinstitut

Bland speciella kreditinstitut må nämnas *Kjöpmanskreditt Andelslag*. Detta institut lämnar lån till detaljhandelsföretag för modernisering samt nyetablering. Några fastställda krav på säkerheter gäller inte. Lånesökande, som har bankmässiga säkerheter, hänvisas dock i första hand till bankerna. Institutets säkerheter blir närmast vad som kan erhållas i det aktuella fallet, t. ex. sekundärin-teckning i fast egendom, borgen, avbetalningskontrakt eller deponering av värdepapper. Särskilt vid lån till startande av butiker i nybyggda områden förbehåller sig institutet rätt att övertaga hyreskontrakten. Lånen lämnas på upp till 10 års amortering. Finansieringen av institutets rörelse sker genom lån i affärsbanker.

4. Storbritannien

Inledning

Den övervägande delen av kreditgivningen till mindre och medelstora företag i Storbritannien sker genom olika privata finansinstitut. Någon statlig långivning av nu ifrågavarande slag synes inte förekomma. Bland de institut, som lämnar långfristig kredit, märks bl. a. försäkringsbolagen. Därjämte sker sådan långivning genom vissa förvaltningsbolag, handelshus och mäklare. Ett speciellt institut för ändamålet är *The Industrial and Commercial Finance Corporation Ltd (ICFC)*.

Långivning till mindre företag sker även genom *The Charterhouse Industrial Development Ltd*, vars verksamhet dock närmast är inriktad på finansiering av företag genom teckning av aktier. Vidare må nämnas ICFC:s dotterbolag *Estate Duties Investment Trust Ltd*, vars syfte främst är att lämna krediter till företag, som har speciella lånebehov i samband med erläggande av arvsskatt.

Med hänsyn till ICFC:s betydelse skall i det följande endast detta instituts verksamhet närmare beröras. Vidare skall en sammanfattning lämnas av de synpunkter på de mindre företagens kreditproblem som framförts av den s. k. Radcliffe-kommittén (*Committee on the Working of the Monetary System*). Denna kommitté framlade år 1959 en omfattande utredning om förhållandena på kreditmarknaden i Storbritannien. Därvid avgav kommittén även vissa förslag till lösning av de mindre företagens kreditproblem, bl. a. att ett särskilt institut, *Industrial*

Guarantee Corporation, skulle inrättas för att lämna statliga garantier för lån hos de vanliga kreditinstituten. Kommitténs förslag har dock ännu inte realiserats.

The Industrial and Commercial Finance Corporation Ltd

The Industrial and Commercial Finance Corporation Ltd bildades år 1945 av Bank of England, clearingbankerna och de skotska bankerna. Syftet med institutet är att lämna kredit till industri- och handelsföretag, särskilt i sådana fall då eljest förekommande möjligheter till bankkrediter inte är tillgängliga. ICFC är sålunda tänkt att komplettera men inte att ersätta övriga finansieringsmöjligheter.

Minimigränsen för lån från ICFC är 5 000 pund, och maximibeloppet vanligen 200 000 pund. Som säkerhet för lånen kan förekomma inteckning i fastigheter, maskiner och inventarier samt pantförskrivning av t. ex. varulager. Några bestämda regler hur långt institutet kan gå vid sin belåning finnes inte. I fråga om lån mot inteckning i fast egendom torde en belåning upp till 90 procent av fastighetsvärdet kunna förekomma. För mindre välbelägna fastigheter och för mera specialiserade byggnader torde belåningen dock stanna vid 50—60 procent.

ICFC arbetar på strikt affärsmässig grund. Räntan på lånen är marknadsränta och varierar med hänsyn till säkerheternas art, låntagarens ekonomiska ställning och förväntningarna rörande låneobjektet. Vanligen bestämmes en fast ränta för hela lånetiden. För närvarande ligger räntan vid omkring 7 procent. Amorteringstiden är mellan 10 och 20 år, i undantagsfall upp till 25 år. Den genomsnittliga lånetiden torde ligga vid omkring 15 år. Bevakningen av utestående lån sker bl. a. genom att låntagarna, som regel kvartalsvis, får insända sina räkenskaper till ICFC.

Aktieägare i bolaget är Bank of England samt ett antal affärsbanker. De sistnämnda har därvid andelar i proportion till sina tillgångar, mätt efter insättningarna. Några utomstående aktieägare finnes inte. Bolaget har förutom huvudkontor i London avdelningskontor i 8 andra städer.

Medel för sin utlåning har bolaget erhållit dels genom det egna kapitalet och tillskott i annan form från aktieägarna och dels genom obligationslån. Bolagets kreditgivning uppgick den 31 mars 1960 till över 38 milj. pund.

Radcliffe-kommitténs synpunkter rörande de mindre företagens kreditproblem

Radcliffe-kommittén konstaterar i sin rapport, att småföretagen i fråga om möjligheterna att få långa krediter är mindre gynnsamt ställda än de större företagen. Detta förhållande uppmärksammades redan under mellankrigstiden. En särskild utredning (Macmillan Committee år 1931) pekade därvid på den brist hos kapitalmarknaden, som bestod i att små och medelstora företag inte kunde erhålla långa lån, eftersom dessa företag i allmänhet saknade möjlighet att placera emissioner på kapitalmarknaden. De ansträngningar, som gjorts för att lösa detta problem, har väsentligen gått ut på att underlätta för de ifrågavarande företagen att erhålla lån genom institutionella kapitalplaceringar, främst försäkringsbolagen. Nackdelen med sådana kapitalplaceringar är bl. a. att företagen måste erbjuda relativt hög avkastning som kompensation för att skuldebrevet inte är föremål för någon omsättning på marknaden och att kapitalplaceringen därför måste behålla lånen under en obestämd tid. Om företaget i stället vill skaffa sig kapital genom emissioner på kapitalmarknaden bör beloppen inte understiga 250 000 pund, även om undantagsvis emissioner ner till 100 000 pund genomförts.

Inför Radcliffe-kommittén omvitnades, att minimibeloppet för de krediter som kunde placeras hos de institutionella kapitalplaceringarna var stigande. De större

försäkringsbolagen t. ex. ville numera inte ha alltför många lån under 10 000 pund med hänsyn till de administrativa kostnaderna. Några försäkringsbolag hade t. o. m. satt denna gräns vid 500 000 pund. Kommitténs egen slutsats blir dock, att om lånemöjligheterna för småföretagen inte synes motsvara behovet, så beror detta mera på ökad tillströmning av lånesökande till kreditmarknaden än på stigande svårigheter att placera smärre emissioner.

Kommittén påpekar vidare, att ett av hindren för de mindre företagen att utnyttja emissionsmarknaden sammanhänger med deras juridiska form. Det typiska småföretaget drivs ofta som enkelt bolag och mera sällan som aktiebolag. Den främsta källan för dessa företags försörjning med långfristigt kapital har hittills varit ackumulerade vinstmedel. Företagens möjligheter att bygga upp reserver har emellertid successivt minskats genom den allt högre beskattningen. Samtidigt har deras tidigare dominerande kreditgivare, den förmögne privatpersonen, antingen helt försvunnit eller också övergått till att placera sina tillgångar i börsnoterade aktier.

Det är främst för de snabbt expanderande småföretagen, som kreditproblemet är brännande. Det är också utmärkande för dessa företagstyper, att de har svårt att prestera erforderliga säkerheter samtidigt som de i allmänhet behöver en viss amorteringsfri period i början av lånens löptid. Dessa företag kan ha lättare att erhålla kortfristiga krediter, men sådana är dyrbara och enligt kommitténs mening en riskabel utväg för att finansiera en långfristig expansion. Dilemmat för de expanderande mindre företagen är därför, att medan de är beredda att betala en relativt hög ränta för att få långfristigt kapital, så kräver kreditinstituten främst goda säkerheter, varvid en i motsvarande grad lägre ränta i stället tillämpas.

Kommittén framhåller, att några nya kreditinstitut inte behöver tillskapas för att lösa det nyss angivna problemet, utan att de redan existerande med vissa modifikationer kan göra detta.

Beträffande affärsbankernas utlåning konstaterar Radcliffe-kommittén, att denna långivning traditionellt är kortfristig. Trots detta tillgodoser affärsbankslånen dock i stor utsträckning medellånga och långfristiga finansieringsbehov. Krediterna skall dock formellt återbetalas vid anfordran och de är föremål för en årlig granskning. Många låntagare anser därför dessa krediter vara en alltför osäker form att finansiera medellånga och långfristiga ändamål.

Frågan är hur man skall kunna ge låntagaren trygghet mot oförutsedda uppsägningar av lånet utan att eftersätta bankens rätt som långgivare. Kommittén anger två utvägar att lösa detta problem. För det första skulle, menar kommittén, bankerna vid beviljandet av krediter kunna ge låntagaren ett besked under hand om den tid, som banken är beredd att låta krediten utestå utan ändring av dess formellt kortfristiga karaktär. Ett sådant besked skulle ge de flesta låntagare en tillfredsställande trygghet. För det andra föreslår kommittén införande av »term loans», som skall löpa med fast ränta och återbetalas antingen genom regelbundna amorteringar under en bestämd tid eller genom erläggande av hela lånebeloppet vid en bestämd tidpunkt. Denna typ av lån synes hittills knappast ha fått någon spridning inom de engelska affärsbankerna.

Tidigare har redogjorts för den viktigaste institutionen på småföretagskreditens område, nämligen ICFC. Beträffande detta instituts utlåningsverksamhet framhåller kommittén bl. a., att den gällande begränsningen av lånens storlek bör ändras. Den nuvarande gränsen, 200 000 pund, bestämdes med tanke på att detta belopp var det minsta som kunde förekomma vid emissioner på kapitalmarknaden. Detta belopp ligger numera väsentligt högre. Kommittén föreslår därför, att gränsen höjes, så att ICFC åter får rätt att bevilja lån upp till den nivå, där emission på kapitalmarknaden är möjlig för företagen. Kommittén rekommenderar

också ett djärvare risktagande och en aktivisering av verksamheten genom flera nya avdelningskontor i lämpliga industriområden.

Kommittén har också observerat de speciella svårigheter, som uppkommer inom småföretagen när det gäller att exploatera nya uppfinningar eller ny industriell teknik. Det ena problemet härvidlag är, att kostnaderna för utvecklingsarbetet kan vara större i förhållande till småföretagets eget kapital och till dess vinstutsikter än vad kreditinstituten anser försvarligt att bevilja i form av lån. Det andra problemet gäller de ekonomiska riskerna, som vid en kommersiell exploatering av tekniska nyheter sannolikt blir större än vid en expansion med utnyttjande av redan tillämpade produktionsmetoder. Hur lovande nyheten än ter sig, så är riskerna svåra att uppskatta. Detta gör det svårare för ett företag, som vill exploatera en uppfinning, att övertyga potentiella kreditgivare om att deras medel kommer att bli förmånligt placerade.

De nämnda problemen skulle — enligt kommittén — åtminstone till viss del kunna lösas genom inrättande av en »Industrial Guarantee Corporation» med statligt stöd. Uppgiften för ett sådant institut skulle vara att underlätta det kommersiella exploaterandet av tekniska nyheter, men däremot inte att finansiera det första experimentstadiet. Institutet skulle arbeta genom att ge vissa garantier till de kreditinstitut, som lämnade lån för sådan exploatering. Garantierna skulle endast avse en bestämd del av de lån, som kreditinstituten beviljat, och dessa institut skulle alltså även själva få stå en viss risk.

5. Nederländerna

Inledning

Affärsbankernas långgivning är i Nederländerna liksom i andra länder i huvudsak kortfristig. Några legala begränsningar i fråga om längsta bindningstid för lånen finnes dock inte. Tendensen går också mot ökade engagemang i långfristiga projekt. Det må t. ex. nämnas, att de stora affärsbankerna bildat särskilda finansieringsbolag för långfristig kreditgivning och därvid utnyttjat obligationsmarknaden för kapitalanskaffning.

Till de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning medverkar även staten i olika avseenden. Sålunda är staten delägare i *Herstelbank* och *Nederlandsche Middenstandsbank N. V.* Båda dessa banker arbetar på kommersiell basis samtidigt som de har att taga speciella hänsyn till samhällliga intressen. Av särskild vikt är att de har möjlighet att erhålla statsgaranti för viss långgivning, som kan anses alltför riskbetonad ur strikt bankmässig synpunkt.

Även i övrigt lämnas statligt stöd till de små och medelstora företagens kreditförsörjning. Ekonomiministeriet kan sålunda lämna s. k. utvecklingskredit för att möjliggöra den tekniska genomarbetningen av olika uppfinningar. Vidare må nämnas Stiftelsen *Industriell Garantifond*, som har till uppgift att underlätta anskaffningen av riskvilligt kapital för små och medelstora företag.

Herstelbank

Herstelbank inrättades år 1945 som en bank för återuppbyggnadskrediter. Dess uppgift är att lämna långfristiga lån och teckna borgen åt företag inom handel, industri, jordbruk, fiske, transportväsen m. m. Framför allt har banken betydelse som långgivare åt den medelstora industrin. Aktiekapitalet i banken uppgår till 300 milj. gulden, varav 151 milj. tillskjutits av staten. De medel som utöver aktiekapitalet erfordras för rörelsen anskaffar banken genom upplåning. Denna upp-

låning kan antingen ske av statsmedel eller i annan ordning, varvid statlig garanti även kan erhållas. Det sammanlagda egna och främmande kapitalet uppgick enligt 1959 års balansräkning till ca 571 milj. gulden.

Banken arbetar huvudsakligen på rent kommersiell grund. I fråga om säkerhet, ränta, amorteringsvillkor o. s. v. tillämpas sålunda vedertagna bankmässiga principer. Banken har emellertid en särställning, bl. a. genom att den anförtrotts finansieringsuppgifter enligt vissa speciallagar, av vilka de viktigaste är krigsskadelagen, hotellfinansieringslagen samt lagen om reorganisering av fiskeflottan, och genom att den kan erhålla statsgaranti för lån för investeringar, som kan anses alltför riskfyllda. De närmare villkoren för sådan statsgaranti skall beröras i det följande.

Summan av *Herstelbank*s utestående lån, vilka beviljats enligt de nyssnämnda speciallagarna, uppgick år 1959 till knappt 50 milj. gulden, medan de ordinära krediterna utgjorde 440 milj. gulden. Av sistnämnda summa hade statsgaranti erhållits för ett belopp av 31 milj. gulden.

Nederlandsche Middenstandsbank N.V.

Nederlandsche Middenstandsbank grundades år 1927 genom sammanslagning av ett flertal mindre banker med inriktning på småföretag. Staten äger 56,5 procent av aktiekapitalet, som vid utgången av år 1960 uppgick till 25,5 milj. gulden.

Banken arbetar som affärsbank och är speciellt inriktad på att lämna medel-långa och långfristiga krediter till mindre företag. Den kan även erhålla statsgarantier för sin utlåning.

De utestående krediterna hos banken uppgick år 1960 till 440 milj. gulden, varav 163 milj. gulden beviljats mot statsgaranti. Huvudparten av de statsgaranterade lånen har lämnats till detaljhandlare och hantverkare och endast en mindre del till industriföretag.

Statliga kreditgarantier

Statsgarantisystemet är baserat på två speciallagar, nämligen »Regeling Bijzondere Kredieten» och »Middenstandskredietbeschikking». Den förstnämnda lagen avser långivning från *Herstelbank* och den andra långivning från *Nederlandsche Middenstandsbank* eller borgensfonder. *Herstelbank* omhänderhar därvid krediter, som överstiger 100 000 gulden.

De statsgaranterade lånen från *Herstelbank* kan indelas i två grupper. För det första kan lån ges för finansiering av ur samhällelig synpunkt intressanta investeringar, i fall då vederbörande företagare inte själv anser sig kunna åtaga sig risken för hela investeringen. Lån kan i detta fall beviljas med särskilda lättnader i fråga om ränte- och amorteringsvillkor m. m. För det andra lämnas lån utan sådana lättnader, i fall då företagaren ansvarar för hela investeringen men *Herstelbank* anser kredit alltför riskfylld, t. ex. därför att förhållandet mellan företagarens egna och främmande kapital är ogynnsamt. Staten kräver dock att *Herstelbank* i sistnämnda fall svarar för minst 25 procent såsom egen utlåning.

Handläggningen av ärenden rörande statsgaranterade lån ombesörjes av en kommitté med representanter för finansministeriet, ekonomiministeriet och *Herstelbank*.

Den statsgaranterade kreditgivningen från *Nederlandsche Middenstandsbank* och från de för olika branscher inrättade *borgensfonderna* är speciellt avsedd för småföretagen. Kreditbedömningen sker i enlighet med de i förordningen uppställda villkoren av kreditgivaren. I vissa fall erfordras dock ekonomiministerns sam-

tycke för kreditens beviljande. Bland de allmänna villkoren för lån må nämnas, att låntagaren skall vara kreditvärdig, att han inte kan uppbringa kredit på annat lämpligt sätt, att han ställer sådan säkerhet som kreditgivaren anser tillfredsställande, samt att han lämnar långivaren utförliga upplysningar om sin rörelse genom att låta denne taga del av bokföringen. Räntan fastställles av långivaren. I fall då kredit vägras kan besvär anföras hos ekonomiministern. Beträffande de olika former av krediter som kan förekomma må nämnas följande.

Kredit kan lämnas för anskaffande av utrustning till rörelse, såsom maskiner, bilar, affärsinredning, inventarier och instrument. Högsta kreditbeloppet är 40 000 gulden och längsta lånetiden 10 år. Borgensfonderna beviljar krediter upp till och med 5 000 gulden, medan Nederlandsche Middenstandsbank är långgivare för högre belopp. För krediter från Middenstandsbank ställer staten garanti till 100 procent.

Särskild kredit kan lämnas till företagare, som drivit sin rörelse i mer än 2 år, och som i samband därmed utan eget förvällande råkat i likviditetssvårigheter. Beträffande maximibelopp, lånetid och långgivare gäller samma som i fråga om krediter för anskaffande av utrustning.

I anledning av ekonomisk samverkan mellan två eller flera företagare kan kredit lämnas för investeringar eller anskaffande av rörelsekapital. Kreditbeloppet skall därvid stå i rimligt förhållande till låntagarnas egna kapital och långfristiga främmande kapital. Långgivare är Nederlandsche Middenstandsbank, och för kreditens beviljande erfordras ekonomiministerns godkännande. Statsgaranti gäller till 100 procent.

Kredit kan vidare erhållas för övertagande av en bestående rörelse. Något maximibelopp för krediten är inte angivet. I bransch, för vilken särskild borgensfond inte inrättats, får krediten dock inte överstiga 5 000 gulden. Ansökan om kredit, som överstiger nämnda belopp, beviljas av ekonomiministern. Nederlandsche Middenstandsbank fungerar som kreditgivare, och den längsta kredittiden är 10 år. Staten lämnar garanti för 66 $\frac{2}{3}$ procent av lånebeloppet, medan den särskilda borgensfonden garanterar återstoden.

Inredningskredit kan beviljas för finansiering av inredning i en rörelses lokaler och vissa andra utgifter i samband därmed, såsom lageranskaffning. Till krediten kan även fogas garanti för hyra. Högsta lånebeloppet är 50 000 gulden och längsta lånetiden 15 år. Kreditansökan ställes till borgensfonden, medan Nederlandsche Middenstandsbank är långgivare. Statlig garanti utgår med 100 procent.

För köp av tomt eller fastighet kan företagare få hypotekslån mot intecknings-säkerhet inom 85 procent av fastighetsvärdet. Högsta lånebeloppet är 50 000 gulden, och halva lånebeloppet skall amorteras inom 15 år. Ansökan om lån inlämnas till borgensfonden. Staten garanterar 50 procent av lånebeloppet under 15 år.

Slutligen kan borgensfondskredit lämnas till företagare, som drivit sin rörelse mer än två år, och som inte kan erhålla särskild kredit av tidigare angivet slag för att avhjälpa finansiella svårigheter. Högsta lånebeloppet är därvid 5 000 gulden och längsta lånetiden 5 år. Ansökan om lån göres hos resp. borgensfond.

Utvecklingskrediter

För finansiering av tekniska projekt, som inte skulle kunna förverkligas utan statlig kredit, inrättades år 1954 en statlig fond med ett kapital av 20 milj. gulden. Krediterna är endast avsedda att finansiera själva utvecklingsarbetet och således inte det tidigare forskningsarbetet eller den efterkommande exploateringen. I praktiken blir det de mindre och medelstora industriföretagen som kan dra fördel av denna kreditform.

Lånen får utom i undantagsfall uppgå till högst 500 000 gulden. De beviljas av ekonomiministern, som därvid biträdes av en rådgivande kommitté om 3 personer, det s. k. utvecklingsrådet. I fråga om kreditvillkoren gäller, att låntagaren i rimlig utsträckning skall deltaga med eget kapital i projektet. I allmänhet krävs därvid en andel av 30 procent. Lånetiden är i regel 15 år. Krediten utbetalas efterhand som projektet framskrider, och låntagaren skall avlämna fortlöpande rapporter om arbetets utveckling. Amorteringsvillkoren fastställs sedan projektet fullbordats. Ränta utgår med 5 procent. Om projektet misslyckas, kan resterande skuld avskrivas.

Stiftelsen Industriell Garantifond

I syfte att underlätta anskaffningen av riskvilligt kapital till mindre och medelstora företag fattades år 1957 beslut om upprättande av en statlig industriell garantifond (Stichting Industrieel Garantiefonds). Fonden, vars kapital uppgår till 30 mil. gulden, skall emittera obligationer på kapitalmarknaden och ställa de därigenom inkomna medlen till näringslivets förfogande. Administrationen kommer att omhändreras av Herstelbank i vad avser kapitalbelopp överstigande 100 000 gulden och av Nederlandsche Middenstandsbank i vad avser lägre belopp.

Avsikten är att företag, som på grund av sin storlek inte har tillgång till den normala kapitalmarknaden, skall kunna erhålla kapital från fonden. Fonden blir därvid delägare i företagen. Så fort vederbörande företag ordnat kapitalfrågan på annat sätt, skall fondens engagemang avvecklas.

6. Västtyskland

Inledning

Liksom i andra länder dominerar också i Västtyskland affärsbankerna totalt sett, när det gäller kreditgivningen till mindre företag. Även sparbankerna lämnar emellertid krediter inom områden, som eljest vanligen finansieras av affärsbankerna. Långivningen från hypoteksbanker synes vara av mera begränsad omfattning, när det gäller företagskrediter. En betydande roll spelar däremot de s. k. Volksbanken. Bland mera speciella institut må nämnas Industriekreditbank AG och Kreditanstalt für Wiederaufbau.

Utöver de egentliga kreditinstituten må även beröras vissa former av garanti-föreningar, som verkar för att tillgodose behovet av krediter bl. a. inom handel och hantverk.

Något särskilt statligt institut för kreditgivning till mindre och medelstora företag finns inte. Det statliga stödet till näringslivet är i stället mera inriktat på bestämda ändamål.

Det bör framhållas, att de rättsliga grundvalarna för de västtyska kreditinstituten i väsentliga avseenden skiljer sig från vad som gäller i Sverige.

Affärsbanker och sparbanker

Affärsbankernas kreditgivning är i allmänhet kortfristig, och krediterna beviljas vanligen på 6 eller 12 månader. Krediterna förlänges dock ofta, varigenom en i praktiken mera långfristig kredit erhålles. Några legala hinder för affärsbankerna att även lämna formellt långfristiga krediter finns inte. Som säkerheter för lånen utnyttjas bl. a. botteninteckningar i fast egendom, förpantning av inventarier eller lager samt borgen.

Det tyska *sparbanksväsendets* organisation är ganska komplicerad. De flesta sparbankerna är kommunala institutioner, men en del privata sparbanker finns även. Utlåningen från sparbankerna sker främst i form av hypotekslån, dock inte för industribyggnader. Lånen måste vara bottenlån och i allmänhet ligga inom 50 procent av belåningsvärdet.

Sparbankernas tekniska samverkan inom förbundsrepubliken handhas av ett antal girocentraler. Dessa förvaltar även sparbankernas likviditetsreserver och vidarebefordrar centralt utanordnade krediter, t. ex. från Kreditanstalt für Wiederaufbau.

Hypoteksbanker

Hypoteksbankerna är väsentligen inriktade på belåning av bostadsfastigheter, och de synes endast i begränsad utsträckning lämna lån till industri- och handelsföretag. Utlåningen får endast ske mot säkerhet av botteninteckningar i fast egendom. Medel för sin verksamhet erhåller hypoteksbankerna genom obligationsupplåning. Upplåningen är för närvarande begränsad till 25 gånger summan av hypoteksbankens grundfond och reservfond. Denna relation kommer efter utgången av år 1962 dock att ändras till 20 gånger nämnda summa.

Volksbanken

De s. k. *Volksbanken* kan närmast beskrivas som ett slags kooperativa spar- och kreditkassor med begränsad personlig ansvarighet.

Institutet har till uppgift att lämna krediter till sina medlemmar. De bedriver numera fullständig bankrörelse, och den mest betydelsefulla formen för utlåningen är kortfristiga krediter. En förskjutning mot mera långfristig utlåning har dock skett. Genom samarbete med vissa byggnadssparkassor och hypoteksinstitut kan ytterligare långfristiga krediter förmedlas till medlemmarna.

Volksbanken har i synnerhet betydelse för hantverk och småindustri. Som säkerhet för lånen erfordras i allmänhet botteninteckningar. Verksamheten finansieras med inlåning av sparbankskaraktär. I landet finns omkring 700 Volksbanken, vilka är sammanslutna i 5 regionala centralkassor. Institutet har en egen topporganisation, Der Deutsche Genossenschaft Verband.

Industriekreditbank AG

Industriekreditbank AG grundades år 1949 med uppgift att ställa medellånga och långfristiga krediter till förfogande för små och medelstora industriföretag. Aktiekapitalet uppgår f. n. till 66 milj. DM.

Bolaget lämnar lån på 10—12 års löptid. Lånen lämnas mot fast ränta för hela löptiden och är inte uppsägbara. Som säkerhet för lånen krävs vanligen inteckning, vilken dock inte behöver vara med bästa förmånsrätt.

Medel för sin verksamhet erhåller banken främst genom att utgiva obligationer. Den utelöpande obligationsstocken uppgick den 31 mars 1959 till närmare 700 milj. DM och utlåningen vid samma tidpunkt till 943 milj. DM. Banken har kontor i 7 städer.

Kreditanstalt für Wiederaufbau

Kreditanstalt für Wiederaufbau hade ursprungligen till uppgift att underlätta återuppbyggnaden inom alla grenar av det tyska näringslivet i sådana fall, då andra kreditinstitut inte hade möjlighet att ställa krediter till förfogande. Lånen lämnas

via andra kreditinstitut och endast i undantagsfall som direkta lån. Anstalten har genomfört en rad speciella hjälpprogram, men den har under senare år alltmer engagerat sig i finansieringen av exporten, framför allt till utvecklingsländerna. Medel för utlåningen erhåller anstalten genom egen upplåning på kapitalmarknaden eller genom krediter hos förbundsrepubliken, den tyska centralbanken och i utlandet.

Kreditgarantiföreningar

Efter mönster av äldre förebilder började *kreditgarantiföreningar* (Kreditgarantie-gemeinschaften) att bildas efter andra världskrigets slut. Sådana föreningar finns nu i alla delstater. Föreningarna är i juridiskt avseende institutioner med begränsad personlig ansvarighet. Bakom kreditgarantiföreningarna står hantverkets och handelns organisationer, i sin tur stödda av affärsbanker, sparbanker och Volksbanken. Ekonomiministeriet har även medverkat vid deras tillkomst.

Kreditgarantiföreningarnas uppgift är att vidga de mindre och medelstora företagens möjligheter att erhålla nödvändiga krediter. Dessa möjligheter har tidigare ofta begränsats av de ifrågavarande företagens svårigheter att ställa för krediterna godtagbara säkerheter.

Låntagaren skall själv prestera bankmässiga säkerheter för lägst 20 procent av lånebeloppet. För de återstående 80 procenten ställer kreditgarantiföreningen borgen, varvid den dock har möjlighet att erhålla underborgen av förbundsstaten eller vederbörande delstat.

De olika kreditföreningarna har uppbyggts efter enhetliga linjer, men de har utvecklats olika. Bl. a. synes bestämmelserna om amorteringsvillkoren för lånen avvika i hög grad mellan de skilda föreningarna. Regionala olikheter synes även föreligga, när det gäller den praxis föreningarna tillämpar att bevilja garantier upp till det fastställda maximibeloppet, 80 000 DM. Vissa föreningar synes i praktiken endast bevilja garantier på ungefär halva detta belopp.

Hittills har kreditgarantiföreningar främst utvecklats inom handeln, och dessa föreningar arbetar i nära anslutning till grosshandels och detaljhandels organisationer.

7. Förenata staterna

Inledning

De mindre och medelstora företagens ställning inom näringslivet har inte minst under 1950-talet varit föremål för livlig diskussion i Förenata staterna. Kapitalför-sörjningsfrågan har därvid särskilt uppmärksammats, men debatten har även gällt t. ex. skattepolitiken och fördelningen av leveranser till staten. Som en följd av denna diskussion och olika statliga utredningar har särskilda möjligheter till långfristiga krediter för mindre företag tillkommit genom den s. k. Small Business Administration. Då denna organisation torde vara av störst intresse i nu före-varande sammanhang, skall den följande redogörelsen väsentligen ägnas åt den-samma.

Kreditgivningen från affärsbankerna är i Förenata staterna liksom annorstädes i allmänhet kortfristig. Under senare tid har emellertid en mera långfristig eller snarare medellång kreditgivning tillkommit genom de s. k. term loans.

Utöver nu nämnda former för kreditgivning må även nämnas de former av företagsfinansiering som sker genom olika speciella finansieringsinstitut, som ägnar sig åt mera riskvilliga kapitalplaceringar, och den långivning som sker genom olika industriella stiftelser.

Affärsbankernas »term loans»

»Term loans» har tillkommit för att fylla ett behov särskilt när det gäller krediter till mindre och medelstora företag. Av de ändamål som dessa lån är avsedda att täcka må t. ex. nämnas anskaffning av maskiner och annan utrustning, förvärv av befintliga eller startande av nya företag, ökning av det arbetande kapitalet i företaget etc.

Löptiden för »term loans» är minst ett år och vanligen högst 10 år. Lånen är i allmänhet amorteringslån med antingen lika stora amorteringar eller mindre amorteringar i början och en större slutlig avbetalning.

Som säkerhet för lånen ligger i många fall en panträtt, t. ex. i maskiner eller annan utrustning. Vid kreditgivningen torde man emellertid som regel fästa större vikt vid det låntagande företagets räntabilitet och ekonomiska ställning än vid de ställda säkerheterna.

Räntan för lånen är beroende av förhållandena i det enskilda fallet. I allmänhet torde den ligga i storleksordningen 6—8 procent med lägre ränta vid större lån.

Speciella finansieringsinstitut

Bland mera speciella finansieringsmöjligheter för mindre och medelstora företag må nämnas kreditgivning av särskilda finansieringsorganisationer, »venture capital organizations», samt vissa stiftelser, »industrial foundations».

Finansiering genom »venture capital organizations» avser ofta exploatering av nya projekt. Dessa organisationer, som ofta är finansierade av privatpersoner, lämnar därvid inte endast finansiellt bistånd utan engagerar sig även i ledningen för det företag som finansieras, t. ex. genom representanter i styrelsen för företaget.

»Industrial foundations» har till huvudsyfte att stödja lokala företag. Dessa stiftelser är också i allmänhet på ett eller annat sätt anslutna till lokala handelskammare. Utöver långivning kan stiftelserna även vara företagen behjälpliga med att anskaffa tomtmark och lokaler.

Finansieringen genom »industrial foundations» sker antingen genom direkta lån eller genom förvärv av aktier i företaget. Som säkerhet för lånen ställes inteckningar i fastigheter eller maskiner. Inteckningslånen har i allmänhet en löptid av 10 år eller mera och löper med relativt låg ränta. Stiftelsen brukar även utse en representant i styrelsen för företaget, vilken skall kunna följa användningen av de investerade eller utlånade medlen. Lånebeloppet är beroende på storleken av det i företaget insatta kapitalet. Som regel gäller även att låntagaren i första hand skall utnyttja sina egna resurser i största möjliga utsträckning samt även så snart som möjligt söka erhålla kredit från de vanliga kreditinstituten.

Small Business Administration

The Small Business Administration (SBA) grundades genom Small Business Act av år 1953. Organisationen hade först karaktär av krisorgan men blev permanent genom en lag av år 1958. Syftet med SBA är att bistå mindre företag i följande fyra avseenden, nämligen att erhålla en skälig andel av den statliga upphandlingen, att få tillgång till kapital och krediter, att erhålla kompetent rådgivning i administrativa och tekniska frågor samt att auktorisera »small business investment companies».

Den definition som Small Business Act ger av begreppet »small business» är ganska allmänt hållen. Det konstateras, att som »small business»-företag skall anses ett företag, som är självständigt ägt och drivet och som inte har någon dominerande ställning inom sitt verksamhetsområde. I den praktiska tillämp-

KUNGL BIBL.
30 DEC 1961
STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1961

1. Den nordiske husholdshøgskolen.
2. Nordens folkelige akademi.
3. Nordisk filmsamarbeid.
4. Internordisk flytteattester.
5. Nordisk arbeidsmarknad för sjöfolk.
6. Gemensam lagstiftning i rättstillämpningen.
7. Prøvning af dentalmaterialer.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. [5]
Underrätterna. [6]
Den allmänna brottsregistreringen. [11]
Pensionsstiftelser. I. [14]
Kriminalvård i frihet. [16]
Vissa frågor rörande allmänna val. [20]
Författningsutredningen. V. Organisationer. Beslutsteknik. Valsystem. [21]
Redareansvarets begränsning. [33]
Djurplågeri, vetenskapliga djurförsök samt djurskyddsordning. [45]
Reviderad hyreslag. [47]
Utsökningsrätt. I Partiella reformer. [53]
Beräkning av pensionsreserv. [61]

Utrikesdepartementet

Administrationsutredningen för biståndet till utvecklingsländerna. 1. Den svenska utvecklingshjälpens administration. [22] 2. Den svenska utvecklingshjälpen. Expertrekrytering och stipendiatmottagning. [50]

Försvarsdepartementet

Enhetlig ledning av krigsmakten. [7]
Totalförsvarets upplysningsverksamhet. [18]
Flygbuller som samhällsproblem. [25]
Läkaren i totalförsvaret. [63]

Socialdepartementet

Byggnadsindustrins arbetskraft. [19]
Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. [29]
Handläggning av bostadslån. [32]
Ändamålsenliga studentbostäder. [35]
Stöd åt barnafödorskor. [38]
Lag om allmän försäkring, m. m. [39]
Bostadsbyggnadsbehovet. [51]
Effektivare arbetsförmedling för tjänstemän. [55]
Sociallagstiftningen och de s. k. beroende uppdragstagarna. [57]
Översyn av nykterhetsvården. [58]

Kommunikationsdepartementet

Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. [12]
1953 års trafikutredning. I. Svensk trafikpolitik. I. [23] 2. Svensk trafikpolitik. II. Bilagor. [24]
Byggnadsstyrelsens organisation. [48]
Kostnader för övergång till högertrafik. [62]

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. [4]
Preliminär nationalbudget för år 1961. [10]
Reviderad nationalbudget för år 1961. [26]
Stämpel- och expeditionsavgifter. [37]
Mål och medel i stabiliseringspolitiken. [42]
Förenklingar i utskänkingslagstiftningen — Ciderfrågan. [52]
Ändrade bestämmelser om ackumulerad inkomst. [56]
Den automatiska databehandlingens teknik. [60]
Långfristiga krediter till mindre företag. [64]

Ecklesiastikdepartementet

1957 års skolberedning. 5. Hjälpmedel i skolarbetet. [17] 6. Grundskolan. [30] 7. Läroplaner för grundskola och fackskolor. [31]
Kungl. Teatern. Verksamhet och ekonomi. [28]
Tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna. [36]
Användningen av August Abrahamsons stiftelse å Nääs. [43]
Folkbildningsarbete och ungdomsverksamhet. [44]

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]
Lantbrukets yrkeskolor. [13]
Förslag till jordförvärvslag m. m. [49]
Klubbverksamheten bland ungdomen på landsbygden. [59]

Handelsdepartementet

Effektivare prisövervakning. [3]
Skifferoljefrågan. [27]

Inrikesdepartementet

Om läkarbehov och läkartillgång. [8]
Principer för en ny kommunindelning. [9]
Polisens brottsbekämpande verksamhet. [15]
Huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. [34]
Länsindelningen inom Stockholms- och Göteborgs-områdena. [40]
Reviderad giftlagstiftning. [41]
Boxningssportens skadeverkningar. [46]
Ersättning för kommunala förtroendeuppdrag. [54]